

MAGISTERUPPSATS I BIBLIOTEKS - OCH INFORMATIONSVETENSKAP
VID BIBLIOTEKS- OCH INFORMATIONSVETENSKAP/BIBLIOTEKSHÖGSKOLAN
2006:58
ISSN 1404-0891

Annorlundahet som kapital
Kategorin invandrarförfattare och annorlundahet på det litterära fältet.

ANJA DAHLSTEDT



HÖGSKOLAN I BORÅS

© **Anja Dahlstedt**

Mångfaldigande och spridande av innehållet i denna uppsats
– helt eller delvis – är förbjudet utan medgivande.

Svensk titel: Annorlundahet som kapital: Kategorin invandrarförfattare och annorlundahet på det litterära fältet.

Engelsk titel: Otherness as capital: The immigrant writer-category and otherness on the literary field.

Författare: Anja Dahlstedt

Kollegium: 1

Färdigställt: 2006

Handledare: Christian Swalander

Abstract: The purpose of this study is to explore the concept of the *immigrant-writer*. By studying the literary criticism on four debutants, all of whom have been categorised as immigrant-writers, I have come to the conclusion that the critics tend to focus on the authors' *otherness*. By using postcolonial theory I've analysed the role as representatives of a supposed *other* reality that is imposed on these four authors by the literary critics.

The theories of Pierre Bourdieu, especially his concepts of *symbolic capital*, *literary field* and *position*, have been used to contextualise these conclusions. Although the otherness that the critics accentuate seems to work as a negative symbolic capital in a bigger societal perspective, in the author's position within the literary field it grows their positive symbolic capital. Through their accentuation of the writers' otherness, the literary critics elevate the authors to a higher position within the literary hierarchy, and at the same time serve to increase their own influence in both the literary as well as in the power field. Even though the critics' accentuation of otherness leads to the authors' elevation in the literary field, this rise through ranks is clearly based on a racial view of the world. The positive capital is therefore based on the same premise as it would have been if the otherness had had a negative influence over the author's position within the literary field.

Nyckelord: Invandrarförfattare, annorlundahet, kategorisering, litteraturkritik, Alejandro Leiva Wenger, Johannes Anyuru, Jonas Hassen Khemiri, Marjaneh Bakhtiari.

Innehållsförteckning

1 INLEDNING.....	1
1.1 BAKGRUND	2
1.1.1 Studiens placering inom det biblioteks- och informationsvetenskapliga forskningsfältet.....	2
1.1.2 Invandrarförfattare som kategori.....	4
1.1.3 Författarna och deras verk.....	5
1.2 SYFTE, PROBLEM OCH FRÅGESTÄLLNINGAR	7
1.3 AVGRÄNSNINGAR.....	7
1.4 SJÄLVDEKLARATION.....	8
1.5 CITATIONSTECKEN SOM MORALISK MARKÖR.....	10
1.6 LITTERATURSÖKNING, TIDIGARE FORSKNING OCH LITTERATURGENOMGÅNG.....	11
1.6.1 Litteratursökning.....	11
1.6.2 Tidigare forskning och litteraturgenomgång.....	12
1.7 UPPSATSENS DISPOSITION.....	17
2 TEORETISKA PERSPEKTIV	19
2.1 DEN LITTERÄRA PROCESSEN.....	19
2.2 POSTKOLONIAL TEORI.....	20
2.2.1 Kategorisering.....	21
2.2.2 Vi och de andra.....	23
2.2.3 Annorlundahet.....	24
2.3 EN BOURDIEUSK BEGREPPSAPPARAT	25
2.3.1 Begreppsapparat.....	26
2.4 LITTERATURKRITIK.....	28
3 METOD, MATERIAL OCH REFLEXIVITET	31
3.1 URVAL AV MATERIAL.....	31
3.2 METOD FÖR ANALYS.....	33
4 ANNORLUNDAHET I RECENSIONSMATERIALET	37
4.1 MOTTAGANDET AV <i>TILL VÅR ÄRA</i> (ALEJANDRO LEIVA WENGER)	37
4.2 MOTTAGANDET AV <i>DET ÄR BARA GUDARNA SOM ÄR NYA</i> (JOHANNES ANYURU).....	42
4.3 MOTTAGANDET AV <i>ETT ÖGA RÖTT</i> (JONAS HASSEN KHEMIRI)	46
4.4 MOTTAGANDET AV <i>KALLA DET VAD FAN DU VILL</i> (MARJANEH BAKHTIARI).....	51
4.5 REPRESENTATIVITET , AUTHENTICITET OCH ANNORLUNDAHET.....	55
5 ANNORLUNDAHET PÅ DET LITTERÄRA FÄLTET	59
5.1 ANNORLUNDAHET SOM SYMBOLISKT KAPITAL	59
6 DISKUSSION	62
6.1 DISKUSSION KRING SYFTE, PROBLEM, TEORI OCH METOD.....	65
6.2 FÖRSLAG TILL FORTSATT FORSKNING.....	66
7 SAMMANFATTNING.....	67
8 KÄLL- OCH LITTERATURFÖRTECKNING	69
8.1 LITTERATURFÖRTECKNING.....	69
8.2 FÖRTECKNING ÖVER DET EMPIRISKA MATERIALET.....	74
8.2.1 Recensionssammanställning <i>Alejandro Leiva Wenger, Till vår ära</i>	74
8.2.2 Recensionssammanställning <i>Johannes Anyuru, Det är bara gudarna som är nya</i>	75
8.2.3 Recensionssammanställning <i>Jonas Hassen Khemiri, Ett öga rött</i>	75
8.2.4 Recensionssammanställning <i>Marjaneh Bakhtiari, Kalla det vad fan du vill</i>	76
BILAGA 1: RECENSENTFÖRTECKNING.....	78

1 Inledning

Det huvudsakliga föremålet för min studie är litteratursamhällets struktur. Denna ämnar jag, mer specifikt, undersöka genom studiet av litteraturkritikens förhållningssätt till fyra olika litterära verk, skrivna av författare inom kategorin invandrarförfattare. Litteraturkritiken och studiet av denna i relation till invandrarförfattarkategorin fungerar som ett redskap för blottläggandet av en del av den del av litteratursamhället som relationen mellan författare och kritiker utgör.

I uppsatsens centrum står den kategorisering som uppstått i och med benämningen invandrarförfattare. Begreppet kategorisering är därmed oerhört centralt, och dess innebörd och betydelse diskuteras mer nedan.

Jag använder mig i analysen av två olika teoretiska perspektiv, dels ett som inspirerats av postkolonial teori, och dels ett som grundar sig i sociologen Pierre Bourdieus teoribildning. De båda perspektiven fyller dels en funktion var för sig, dels kompletterar och berikar de, i uppsatsens analysdel, varandra på ett sätt som jag kommer att diskutera mer nedan. Från postkolonial teori blir begreppet *annorlundahet*, d.v.s. det att beskrivas som annorlunda i förhållande till normen, centralt i min analys. Även andra begrepp, såsom t.ex. dikotomin ”vi” och ”de andra” och tankar om representativitet används. Från Bourdieu är det framförallt hans undersökning i boken *Konstens regler* som kommer att användas.¹ Här presenterar han *det litterära fältet*, vilket i min uppsats är ett centralt begrepp. Det litterära fältet består av ett antal positioner, såsom författare och kritiker, men även institutioner såsom bibliotek, vilka alla, genom vissa bestämda faktorer, förhåller sig till varandra hierarkiskt. Det litteratursamhälle som jag ovan utnämnt till huvudsakligt föremål för min studie blir genom Bourdieu teoretiserat till det litterära fältet. Det är därmed framförallt fältbegreppet, och vissa av de analytiska begrepp som därmed följer, som kommer att användas för min studie av litteratursamhället.

Uppsatsens analys centreras kring två olika delar, dels en textanalys och dels en mer teoretiserad analys. Dessa två delar återspeglar sig i såväl teori som metod. Till att börja med undersöker jag, genom begrepp lånade från postkolonial teori, hur annorlundahet skapas och upprätthålls i de studerade recensionstexterna. Denna analys bygger jag sedan vidare på genom att föra in de bourdieuska fält- och kapitalbegreppen. På så sätt undersöker jag vilken funktion annorlundahet kan fylla på det litterära fältet. I förlängningen visar jag därmed hur vissa specifika strukturella relationer skapas och upprätthålls inom denna del av litteratursamhället.

Mitt empiriska material består uteslutande av recensioner. Det är alltså inte de skönlitterära texterna i sig som studeras, utan istället mottagandet av dem.

¹ Bourdieu, Pierre 2000. *Konstens regler: Det litterära fältets uppkomst och struktur*.

1.1 Bakgrund

Under 2000-talets första fem år utkom ett antal skönlitterära böcker, romaner såväl som novell- och lyriksamlingar skrivna av unga författare med utländsk bakgrund.² Böckerna har ofta välkomnats i dagspressens recensioner, inte bara för sina litterära kvalitéer, utan även då de av många ansetts "fylla ett tomrum" genom sina skildringar av "det nya Sverige". Att det anses röra sig om en ny grupp författare är slående, bl.a. vid läsning av Anneli Jordahls bidrag till tidskriften *00tals* temanummer om exil från 2002.³ Jordahl talar här, med utgångspunkt i bl.a. Alejandro Leiva Wengers författarskap, om det ovanliga i att invandrade författare skriver böcker på svenska. Hon drar vidare en jämförelse till den svenska filmvärlden där invandrade regissörer, t.ex. Josef Fares och Reza Bagher, slagit igenom stort vid tiden för artikelns författande, och menar att den litterära världen hamnat bakom.⁴ Författare som själva benämns som invandrarförfattare verkar ofta uttrycka ett missnöje med att inordnas i denna kategori.

Termen invandrarförfattare uppstod inte i och med denna våg av unga författare, utan har länge använts för att beteckna i Sverige verksamma författare som antingen själva är födda utomlands eller som har minst en förälder som är det. Immigrantinstitutet har på sin hemsida upprättat en förteckning över alla dessa författare, och listar drygt 1000 författare.⁵ Bland dessa räknas även de fyra författare vilka jag i denna uppsats studerar in. Den kategorisering som möjliggjort listans existens problematiseras här inte alls.

I kommande kapitel redogör jag för de skönlitterära författarnas bakgrund och litterära verk, vilket möjligen kan ha en något förvirrande verkan på läsaren. Att jag ändå gör det beror på att studien helt och hållet baserar sig på en kategorisering som i mångt och mycket har sin utgångspunkt i författarnas biografier. Eftersom urvalet av empiriskt material är beroende av urvalet av den skönlitteratur för vilken mottagandet ska undersökas, blir detta därmed högst relevant. Litteraturkritikerna, d.v.s. författarna till de texter som utgör mitt empiriska material, betraktar jag primärt som en avindividualiserad position varför jag anser att en motsvarande diskussion kring kritikernas person blir överflödigt. Det är dock, ur mitt teoretiska perspektiv, ändå viktigt att skissera upp en bild av kritikerna som grupp, något jag återkommer till senare.

1.1.1 Studiens placering inom det biblioteks- och informationsvetenskapliga forskningsfältet

Det biblioteks- och informationsvetenskapliga ämnet är tvär- och mångvetenskapligt till sin karaktär. Man hämtar såväl forskningsteman som teorier och metoder från vitt skilda

² Med utländsk bakgrund menas här utlandsfödda personer och personer med utlandsfödda föräldrar. Denna kategorisering ser jag som ytterst problematisk, och det är bl.a. denna problematik som jag i det följande kommer att undersöka.

³ Jordahl, Anneli 2002. Främmande fåglar på parnassen. *00tal*. #9/10, s. 112-120.

⁴ Jordahl 2002, s. 114.

⁵ Benito, Miguel 2006. *Författare i Sverige med utländsk bakgrund*. <http://www.immi.se/kultur/authors> [2006-03-17].

discipliner inom allt från teknik och naturvetenskap till samhällsvetenskap och humaniora.⁶ Eftersom disciplinen är så pass bred anser jag det vara av stor vikt att redan här placera in min studie i en större biblioteks- och informationsvetenskaplig kontext. Jag önskar dessutom, genom en kort historisk tillbakablick, övertyga min läsare om litteratursociologins givna plats inom det biblioteks- och informationsvetenskapliga forskningsfältet. Jag anser annars att litteratursociologin behandlats en aning styvmoderligt i biblioteks- och informationsvetenskapliga forskningsgenomgångar.⁷

Den svenska biblioteksforskningen expanderade, enligt Maj Klasson, i omfattning under 1960-talet. Det fanns ännu inga institutioner helt ägnade åt ämnet, forskningen hystes istället in vid andra institutioner. En av dessa var den litteratursociologiska avdelningen vid litteraturvetenskapliga institutionen i Uppsala.⁸ Här var Lars Furuland en förgrundsgestalt, bl.a. genom redaktörskapet för *En bok om biblioteksforskning* från 1969.⁹ Furuland ser, i en artikel av senare dato, på biblioteket som en delinstitution i det litterära systemet.¹⁰ "[V]ad händer med litteraturen och läsarna utanför den delinstitution som biblioteken utgör – i hela det litterära systemet och i samhället i stort?" frågar han sig.¹¹ Eftersom litteratursociologin ägnar sig åt studiet av det litterära systemet blir biblioteksforskningen bara ett av de områden som den litteratursociologiska forskningen kan ägna sig åt. Från ett biblioteks- och informationsvetenskapligt perspektiv hävdar man troligen hellre att litteratursociologin är en underavdelning till det egna ämnet, än tvärtom. Oavsett den hierarkiska ordningen mellan forskningsområdena så bör det inte råda några tvivel om att litteratursociologiska och biblioteks- och informationsvetenskapliga forskningsområden på flera sätt överlappar och berikar varandra.

Studien placerar sig alltså inom det litteratursociologiska forskningsfältet. Litteratursociologin ägnar sig, enligt Lars Furuland, åt: "Ett systematiskt studium av litteraturen som socialt fenomen och som system och institution i samhället".¹² För en litteratursociologisk forskare är det av stor vikt att tydligt kunna avgränsa sig mot den litteraturvetenskapliga forskning som primärt studerar den skönlitterära texten. Detta blir troligen än viktigare när studien, liksom denna, utförs vid en biblioteks- och informationsvetenskaplig institution. Avgränsningen mot litteraturvetenskapen upprätthålls genom att forskningen strävar efter att "systematiskt analysera relationerna mellan skönlitteratur och samhälle".¹³ Detta möjliggör i praktiken tre huvudsakliga intresseområden för studier inom ämnet. De är studiet av litteraturen i samhället, studiet av samhället i litteraturen och slutligen studiet av litteratursamhället.¹⁴ Min uppsats placerar jag i det sistnämnda området, då det är det

⁶ Höglund, Lars 2000. *Biblioteks- och informationsvetenskap som studie- och forskningsområde*, s. 2f.

⁷ Se t.ex. Höglund 2000, där litteratursociologin överhuvudtaget inte nämns.

⁸ Klasson, Maj 1990. Biblioteksforskning i Sverige: En innehållsanalys av svensk biblioteksforskning/biblioteks- och informationsvetenskap 1900-1988. *Svensk biblioteksforskning* 1990:4, s. 33.

⁹ *En bok om biblioteksforskning* 1969. Furuland, Lars & Brundin, Bengt eds.

¹⁰ Furuland, Lars 1990. Litteratursociologins vetenskapsområde och dess bidrag till forskningen om bibliotek. Ingår i Enmark, Romulo ed. *Biblioteksstudier: Folkbibliotek i flervetenskaplig belysning*, s. 42.

¹¹ Furuland 1990, s. 42.

¹² Furuland, Lars 1997. Litteratur och samhälle: Om litteratursociologin och dess forskningsfält. Ingår i Furuland, Lars & Svedjedal, Johan eds. *Litteratursociologi: Texter om litteratur och samhälle*, s. 18.

¹³ Svedjedal 1997, s. 72.

¹⁴ Svedjedal 1997, s. 72.

litterära systemet med dess olika aktörer som står i centrum. De exempel som Svedjedal tar för att tydliggöra litteratursamhällesforskningens intresseområden, är dock aningen mer materialistiska till sin karaktär. Inriktningen ägnas *främst* åt "litteraturens yttre villkor, alltså bokmarknadens utveckling, författarnas försörjning, förlags- och bibliotekshistoria, m.m."¹⁵ Undantag från detta finns dock, och min studie blir ett av dessa. Den placerar sig alltså inom den litteratursociologiska forskningsinriktning som ägnar sig åt studiet av litteratursamhället och det litterära systemet, om än på ett mindre konkret plan än de studier som Furuland tar som exempel.

1.1.2 Invandrarförfattare som kategori

Att, som jag i denna uppsats gör, tala om invandrarförfattare, är på intet sätt oproblemiskt. Jag anser det därför vara viktigt att på ett tidigt stadium redogöra för min syn på kategorin. Jag utgår från ett konstruktivistiskt perspektiv och ser därmed på föreställningen om invandrarförfattaren som socialt konstruerad. Vilken funktion kategorin fyller för det litterära fältets aktörer återkommer jag till senare under uppsatsens gång. Redan här vill jag dock klargöra mitt eget förhållande till benämningen. Jag anser att det är en generaliserande term vars vara möjligen bidrar till en uppsplittring av det litterära fältet. I denna uppsats studerar jag kategorin utifrån mottagandet av fyra författares debutböcker. Dessa fyra är Alejandro Leiva Wenger, Johannes Anyuru, Jonas Hassen Khemiri och Marjaneh Bakhtiari.

Alla dessa författare har offentligt, i intervjuer, motsatt sig att kategoriseras som invandrarförfattare. På frågan varför Bakhtiari valt att kalla sin debutroman *Kalla det vad fan du vill*, svarar hon i *Svenska Dagbladet*: "Därför att hur mycket jag än tjatar om att det är en roman vill en del klämma in 'invandrar-' före".¹⁶ När Anneli Jordahl i en intervju i Expressen försöker få Alejandro Leiva Wenger att tala om sin bakgrund svarar han:

[J]ag vill inte att folk ska se mig som blatten från förorten som skriver på ett sönderhackat språk och skildrar de nya svenskarna. Jag kunde lika gärna skriva om småländska bönder. Invandrardebatten intresserar mig inte.¹⁷

Även Johannes Anyuru motsätter sig kategoriseringen. När han i en intervju i *Dagens Nyheter* av journalisten konfronteras med kulturskribenternas "rosa längtan efter det mångkulturella samhället" svarar han "Det spelade ingen roll hur många gånger jag berättade att jag är uppvuxen i Växjö. Det gjorde mig rätt sur".¹⁸ Jonas Hassen Khemiri, säger slutligen: "[N]är någon försöker göra mig till en 'Förorts-Jonas', då får jag andnöd."¹⁹

Ingen av de författare vars mottagande jag studerar vill alltså innefattas i den kategori som jag använder som ett av mina främsta analytiska redskap. Detta måste jag på något sätt

¹⁵ Svedjedal 1997, s. 74.

¹⁶ Neuman, Ricki 2005. Debutant utan etikett. *Svenska Dagbladet*, 15 mars.

¹⁷ Jordahl, Anneli 2001. Från grubblande servitör till nybliven skarp författare. *Expressen*, 17 oktober.

¹⁸ Aschenbrenner, Jenny 2005. Andra boken. Pressande att bli hyllad. Johannes Anyuru mer medveten inför andra boken. *Dagens Nyheter*, 13 augusti.

¹⁹ Kellberg, Christina 2003. Med huvudet fullt av vimmelkanter. *Dagens Nyheter*, 10 augusti.

förhålla mig till. Jag hoppas att de eventuella skador som mitt eget kategoriserande kan ge upphov till kan uppvägas genom det kritiska perspektiv jag anlägger i studiens analys.

1.1.3 Författarna och deras verk

Jag kommer här att kort presentera de författare, vars verks mottagande jag i det följande kommer att studera. Trots att de skönlitterära texterna i sig inte är huvudfokus för min uppsats, anser jag det vara av vikt att på detta vis presentera dem och deras upphovsmän. Slående är frånvaron av kvinnliga författare. Marjaneh Bakhtiari utgör det enda undantaget. Frågor kring vad detta beror på, och vad det innebär för litteraturen inom kategorin ryms dock tyvärr inte inom denna studie, varför genusproblematiken härmed lämnas.

De korta presentationerna nedan är till viss del av biografisk karaktär. I dem betonar jag författarnas annorlundahet genom att redovisa födelseland, eller som i hälften av fallen, författarnas föräldrars födelseland. Att jag väljer att göra så har två orsaker; dels så ges i alla fallen (Ordfronts presentation av Bakhtiari undantagen) dessa biografiska fakta en viss plats i bokförlagens författarpresentationer, författarnas ursprung måste därmed anses fylla en funktion i lanseringen av författarna. Dels så ligger författarnas biografiska annorlundahet, trots min kritik av kategorin, paradoxalt nog till grund för hela mitt urval för denna studie.

Det är bara två av författarna som ännu givit ut fler böcker efter debuten. Trots att det är mottagandet av författarnas debutböcker jag vill studera nämner jag nedan alla författarens böcker.

Alejandro Leiva Wenger föddes 1976 i Concepción, Chile. Nio år gammal kom han 1985 till Vårberg utanför Stockholm.²⁰ År 2001 debuterade Leiva Wenger med novellsamlingen *Till vår ära*.²¹ Samlingen består av sex noveller som skiljer sig från varandra såväl tematiskt som stilistiskt. I den inledande novellen *Borta i tankar* är tonårskillen Felipe både huvudkaraktär och berättare. Den är genomgående skriven på ett slags förortsslang och utspelar sig i Vårberg och Stockholms innerstad. *Elixir* handlar om några tonårskillar som genom att dricka ett elixir förvandlas till svenskar. De får blont hår, börjar tala som svenskar och får nästan alla rätt på svensksprovet. I *Sakers riktiga namn* beskrivs det nyförälskade paret Daniel och Laura, deras flanerande i Stockholm en vinterdag och en därpå efterföljande misslyckad middag hemma hos Laura. *Song for my father* blickar genom en ung mans ögon tillbaka på en i Chile försvunnen pappa. Samlingens titelnovell *Till vår ära* handlar om den från ett onämnt land till Sverige nyanlända modern som vådas över att gå och handla mjölk i en mataffär. I den avslutande novellen *Zaqwertyuop* beskrivs en tunnelbaneresor och en lillebrors kamp för att hålla, först skrattet, och sedan tårarna tillbaka vid åsynen, doften och känslan av den "zaqwertyuop" vars existens och innebörd läsaren bara kan gissa sig till. Jag ser Alejandro Leiva Wengers novellsamling som ett slags

²⁰ Författarpresentation. Alejandro Leiva Wenger.

<http://www.albertbonniersforlag.se/200/201.asp?AuthorId=6244> [2006-02-08].

²¹ Leiva Wenger, Alejandro 2001. *Till vår ära*.

startpunkt i den våg av unga invandrarförfattare som föranlett den kategorisering som jag i det följande ämnar undersöka.

Johannes Anyuru föddes 1979. Hans far kommer från Uganda, men själv har han bott i olika delar av Sverige under hela sitt liv.²² Anyuru debuterade 2003 med lyriksamlingen *Det är bara gudarna som är nya*.²³ Författaren kommunicerar genom hela samlingen med Homeros *Iliaden* t.ex. genom att kalla karaktärer vid namn som Akilles och Odysseus och inleda samlingens olika delar med citat ur klassikern. Akilles beskrivs som "Den Farligaste Niggern På Jorden, killen som står under en lyktstolpe när du går förbi, han som kliver ut i gatan och väser 'hit med stålarna din jävla fitta'".²⁴ Anyuru kopplar samman den värld som han beskriver med den som beskrivs av Homeros: "Hjälten, dödsdömd och envis, förblir/densamme./ Det är bara gudarna/ som är nya."²⁵ År 2005 utkom Anyuru med sin andra lyriksamling, *Omega*.²⁶

Jonas Hassen Khemiri föddes 1978 i Stockholm av en svensk mor och en tunisisk far. År 2003 debuterade han med romanen *Ett öga rött*.²⁷ Boken handlar om Halim, en pojke i de lägre tonåren, som i samband med sin mammas död, och sin och pappans flytt från Stockholmsförorten Skärholmen till innerstadens Södermalm, dokumenterar sin vardag i dagboksform. Halim gör i sin text medvetna grammatiska fel, vilket ligger väl i linje med hans ovilja att integreras. Khemiri nådde med *Ett öga rött* stor framgång och belönades med Borås Tidnings debutantpris. Romanen har dramatiserats av Angereds teater. Den har sålt i 100 000 exemplar och översatts till bl.a. tyska, nederländska och finska.²⁸ I januari 2006 utkom Khemiri med sin andra roman, *Montecore*.²⁹

Marjaneh Bakhtiari föddes 1980 i Tehran, Iran och är nu bosatt i Malmö.³⁰ År 2005 debuterade hon med romanen *Kalla det vad fan du vill*.³¹ Boken utspelar sig i Malmö och i centrum står familjen Irandoust och i viss mån även deras umgängeskrets. Familjen består av mamma Panthea, pappa Amir, dottern Bahar och sonen Shervin, vilka lämnat Iran för Sverige i hopp om ett gott liv. Föräldrarnas försök att skapa sig ett nytt liv och att förstå det nya landet och landsmännen skildras, liksom barnens oförståelse för föräldrarnas kamp och deras egen önskan att inte ständigt bli tagna för annorlunda. Romanen består av ett antal ofta humoristiska scener som äger rum under loppet av ungefär tjugo år. Bakhtiari varvar iranskbrytande svenska med skånska, jamaicansk-engelska och slang.

²² Anyuru, Johannes. *Johannes Anyuru*. <http://www.wwd.se/forfattare/anyuru.htm> [2006-02-08].

²³ Anyuru, Johannes 2003. *Det är bara gudarna som är nya*.

²⁴ Anyuru 2003, s. 9.

²⁵ Anyuru 2003, s. 31.

²⁶ Anyuru, Johannes 2005. *Omega*.

²⁷ Khemiri, Jonas Hassen 2003. *Ett öga rött*.

²⁸ Aschenbrenner, Jenny 2006. Glad ilska föder orden. *Dagens Nyheter* 28 januari 2006.

²⁹ Khemiri, Jonas Hassen 2006. *Montecore*.

³⁰ Bakhtiari, Marjaneh 2005. *Jag och min Bok*. <http://www.svb.se/Debutanter/71338/Vardebutanter/71342> [2006-02-08].

³¹ Bakhtiari, Marjaneh 2005. *Kalla det vad fan du vill*.

1.2 Syfte, problemoch frågeställningar

Föreliggande uppsats huvudsakliga problem är att undersöka hur tanken om invandrarförfattare i Sverige tar sig uttryck i recensioner, samt studera vilka följder kategoriseringen får på det litterära fältet. Detta innebär i praktiken att min uppsats syfte är att utifrån ett svenskt perspektiv, kritiskt analysera kategorins beståndsdelar, genom en studie av de sätt på vilka kategorin invandrarförfattare antas utmärka sig från författare i allmänhet, samt genom att bygga vidare på detta genom vissa av begreppen i Pierre Bourdieus fältteori undersöka kategoriseringens funktioner. Det huvudsakliga området för min studie är därmed litteratursamhället och dess struktur. Det har tidigare bedrivits mycket lite forskning rörande den problematik jag i min uppsats ägnar mig åt. Jag anser att en sådan forskning är viktig eftersom det litterära samhället är en del av ett större samhälle. Därmed tror jag att kategoriseringen kan få konsekvenser, såväl på struktur- som individnivå, även utanför det relativt avgränsade litteratursamhället.

För att operationalisera mitt syfte har jag ställt upp två mer specifika frågeställningar, vilka utmynnar i fem underfrågor. De senare fungerar senare i uppsatsen även som verktyg genom vilka jag närmar mig det empiriska materialet.

- På vilka sätt skapas och/eller upprätthålls annorlundahet genom recensionstexterna?

- Vilken/vilka funktion/-er kan annorlundaheten, genom analys med postkolonial teori samt Pierre Bourdieus fältbegrepp, sägas fylla för författare och kritiker?

- Hur relaterar kritikerna sig själva till de recenserade böckerna och dessas författare? Talar man t.ex. om sig själv och sitt eget sammanhang som ett "vi" i förhållande till dem?
- Hur relaterar kritikernas texter till de erfarenhetsvärldar som beskrivs av författarna?
- Hur relaterar kritikerna författarna och deras böcker till andra författare (både inom och utanför kategorin invandrarförfattare)?
- Hur relaterar kritikerna de skönlitterära skildringarna till författarnas biografier?
- Hur relaterar kritikerna de skönlitterära skildringarna till en större samhällelig kontext?

1.3 Avgränsningar

Min uppsats innehåller naturligtvis ett antal avgränsningar på olika plan. Jag kommer i detta kapitel att diskutera avgränsningar av mitt studieområde och problem. Teoretiska och metodologiska avgränsningar, samt urval av empiri, återkommer jag till under respektive kapitel.

Som jag nämnt ovan, och som jag även återkommer till fler gånger under uppsatsens gång, ligger den problematiska kategorin invandrarförfattare till grund för hela mitt studieområde. Samtidigt som jag vill studera kategorin ur ett kritiskt perspektiv måste jag oundvikligen

använda den som mitt främsta avgränsningskriterium. Denna problematik är omöjlig att komma runt, och läsaren får helt enkelt acceptera detta paradoxala förhållningssätt som en förutsättning för min studies genomförande.

Jag börjar här med att redogöra för de mest grundläggande avgränsningar som jag gjort vid skrivandet av denna uppsats. För det första har jag valt att studera just kategorin invandrarförfattare, då jag dels personligen finner dessa frågeställningar intressanta och dels ser dem som relevanta för det litteratursociologiska forskningsfältet i stort. Som jag tidigare skrivit ser jag på litteratursamhället som en liten del av det större samhället, varför dess interpositionella relationer och de därmed följande strukturerna, bör kunna få konsekvenser även utanför litteratursamhället. Detta gör problemet relevant, inte bara ur en litteratursociologisk synvinkel, utan även i en större samhällslik kontext. Vidare har jag rent geografiskt valt att avgränsa mig till Sverige och därmed till studiet av det svenska litteratursamhället. Detta beror framförallt på att jag redan har en del av den förförståelse kring problemområdet som behövs för att kunna formulera ett problem. Dessutom kan det ses som en pragmatisk avgränsning då jag behärskar språket vilket tillsammans med andra faktorer gör att materialet blir mer tillgängligt. Det är möjligt att kategorin invandrarförfattare förekommer även i andra länder. Denna möjlighet har jag dock valt att inte fördjupa mig i. Jag kommer trots det i mitt avsnitt om tidigare forskning att redogöra för viss utländsk forskning, då det bidrar till en kontextualisering av mitt problem.

Jag gör naturligtvis även en tidsmässig avgränsning. Denna gör jag genom att, i linje med bl.a. den artikel av Anneli Jordahl som nämnts ovan, hävda att kategorin invandrarförfattare är relativt ny.³² Detta avgränsar alltså föremålet för min studie, och därmed även mitt problem, tidsligt.

Att jag valt att fokusera studien av litteratursamhället till litteraturkritiken beror på kritikerns värderande och avdelande roll inom fältet, vilken jag återkommer till senare. Den litterära process som varje litterärt verk genomgår är dessutom tydligast dokumenterad, och därmed även mest forskarvänlig, i det led där det värderas. I detta led produceras en stor mängd texter om verket i form av recensioner. Värderingen kan dessutom sägas vara en kritisk punkt för verkets, och därmed även författarens, fortlevnad inom det litterära systemet och det litterära fältet.

1.4 Självdeklaration

Jag är av den uppfattningen att ingen objektiv vetenskap existerar. Därmed är objektivitet heller inget ideal som jag primärt eftersträvar. Även om denna ståndpunkt knappast är radikal i dagens samhällsvetenskap, anser jag att man alldeles för sällan diskuterar vilka konkreta följder detta för med sig i det vetenskapliga arbetet. Reflexiva diskussioner, liksom den jag nedan ämnar genomföra, syns sällan i biblioteks- och informationsvetenskapliga uppsatser på denna nivå. Jag anser dock att det faktum att det postkoloniala perspektiv som min studie delvis bygger på, förutsätter att forskaren även granskar sig själv

³² Jordahl 2002.

och sin egen kulturella gemenskap, och gör att en sådan diskussion är av högsta vikt även i min uppsats.³³ Jag ser det som en förlängning av den redogörelse för förförståelsen som den hermeneutiska metod som jag nedan kommer att redogöra för, kräver.

Att, så som jag önskar göra med denna uppsats, studera ett antal utvalda författare utvalda utifrån en, eller egentligen ett hopkok av etniska kategorier, är, som ovan nämnts, problematiskt. Denna problematik har jag redan tidigare i uppsatsen fört upp, men jag vill här även diskutera min roll i kategoriserandet. Genom att basera studien på kategorin bidrar jag ju även till att befästa den. Jag vill dessutom diskutera min egen position gentemot det jag studerar, allt för att klargöra min förförståelse, och därmed förutsättningarna för alla de tolkningar och analyser som jag i denna uppsats gör.

Är det, ur en etisk synvinkel, acceptabelt att använda en problematisk kategori som grund för en studie? Jag menar att det är det, men det kräver en hel del diskussion och resonering. Det är orsaken till att problematiken ägnats så pass mycket plats i uppsatsens tre inledande kapitel. Genom denna studie återskapar jag kategorin och den annorlunda som följer den. Jag bär dock på en förhoppning om att uppsatsen på samma gång fungerar åt andra hållet, d.v.s. att jag genom att kritiskt studera kategorin bidrar till ett ifrågasättande av dess existens och berättigande.

Mitt intresse för studiet av kategorin invandrarförfattare grundar sig i den stora uppmärksamhet som de fyra författarna fått genom sitt invandrarskap. Med min bakgrund som etnolog med särskild inriktning mot kulturell mångfald, har jag från första början varit skeptisk till kategoriseringen och till de sätt på vilket man i media talat om de fyra författarna. I en önskan att för mig själv klargöra vad denna skepsis grundar sig i vilar mitt intresse för denna uppsats problem. Innan dess att jag började skriva denna uppsats hade jag själv bara läst en av de skönlitterära böcker vars mottagande jag studerar, nämligen Marjaneh Bakhtiaris. De övriga böckerna har jag läst under uppsatsskrivandets gång.

Jag studerar ett fält som jag som utomstående betraktar på ett visst avstånd. Detta kan å ena sidan medföra att jag lättare kan urskilja fältets struktur, konflikter m.m. utan att blanda in egna intressen. Å andra sidan kan det leda till att jag invagar både mig själv och min läsare i en falsk trygghet. Jag vill därför poängtera att jag inte på något sätt i min analys tror mig kunna göra anspråk på en objektiv sanning. Studieområdet är alltför komplext för att jag ska kunna hävda att mina tolkningar och analyser är de enda rätta.

Jag vill nu övergå i mer specifika resonemang rörande mitt eget förhållande till uppsatsens studieområde. Jag upplever i vardagen, genom min etniska tillhörighet, ett visst situationellt avstånd till kategorin invandrare, jag tillhör helt enkelt det "vi" som avgränsar sig från invandrare som "andra". Även här står jag som en utomstående betraktare till den kategori jag ämnar studera. Den kritiska udd som jag är så mån om att hålla uppsatsen igenom kan lätt övergå i sympati gentemot det studerade. Genom detta avstånd kan en önskan uppstå att genom texten skapa den närhet som jag i det verkliga livet inte känner. Samtidigt kan detta leda till att jag genom t.ex. ironi försöker skapa avstånd och distansera mig till dem som jag

³³ Se t.ex. diskussionen i Hallam & Street 2000, s. 2f.

genom min samhälleliga position, baserad på att jag tillhör ”vi-et”, står närmre.³⁴ Genom denna diskussion tror jag mig klarlägga min egen utgångspunkt. Jag är, även som forskare, ett subjekt till stor del beroende av min kontext. Jag hoppas dock att jag genom att på detta vis grundligt redogöra för min förståelse och position kan göra både läsaren och mig själv, uppmärksam på denna oundkomliga problematik.

1.5 Citationstecken som moralisk markör

Kanske har någon läsare undrat över varför jag avviker från det i andra fall mycket vanliga användandet av citationstecken kring problematiska begrepp. I mitt fall är det tydligaste exemplet ordet ”invandrarförfattare”. Jag diskuterar därför nedan hur jag ser på detta, och varför jag konsekvent undviker citationstecknen i den löpande texten. Värt att poängtera är att det sätt på vilket jag i den nyss gångna meningen satte ordet inom citationstecken skiljer sig åt från de gånger jag önskar undvika det. Det är helt enkelt en språklig och innehållsmässig skillnad. Ovan talar jag om invandrarförfattare som ett ord och term, medan jag i de fall där jag undviker citationstecknen snarare talar om det ordet representerar. Jag gör dock ett genomgående undantag, som inte faller under denna innehållsmässiga förklaring. Det är i samband med att jag använder begreppen ”vi” och ”de andra”. Anledningen till att jag gör dessa undantag är att jag anser att orden, på grund av sin vanlighet, kräver den markering i den löpande texten som citationstecknen innebär.

Min studie baserar sig, vilket vid detta lag bör vara känt, till stor del på en mycket problematisk kategorisering. För att kritiskt kunna studera fenomenet invandrarförfattare måste jag ju själv använda mig av kategorin. Marianna Torgovnick studerar i boken *Gone Primitive* forskares och konstnärers förhållningssätt till vad hon kallar primitiva kulturer.³⁵ I samband med detta för hon den intressanta diskussion kring citationstecken, som jag baserar följande stycke på. Citationstecknen kring ord som ”primitiv”, eller i mitt fall ”invandrarförfattare” fungerar för författaren som ett sätt att avskrika sig från de konnotationer begreppet väcker och den moraliska skuld som ligger i det. I förlängningen avsåger sig författaren på så sätt från allt moraliskt ansvar för de ord hon eller han använder. Istället för att genom citationstecken försöka sopa den moraliska skulden under mattan nämner Torgovnick att författaren måste acceptera det faktum att språket aldrig kan fungera som en objektiv betraktare.³⁶ Språket har, i mitt fall, svenskheten som norm och benämner därmed allt annat som annorlunda och avvikande.

Syftet med citationstecknen kring problematiska begrepp är troligen att visa att författaren betraktar begreppen som konstruerade och som förenklade representanter för en heterogen verklighet. Sätter jag som författare citationstecken kring ett begrepp måste dock även de normerande begreppen behandlas på samma sätt. Detta innebär i förlängningen en text full av ursäktanden i form av citationstecken och därmed, som ovan berörts, en författare som önskar avsäga sig allt eget ansvar för det språk hon eller han använder. Jag hoppas att jag i

³⁴ Se liknande exempel i Ehn, Billy & Klein, Barbro 1999. *Från erfarenhet till text: Om kulturvetenskaplig reflexivitet*, s. 61.

³⁵ Torgovnick, Marianna 1990. *Gone Primitive: Savage Intellectuals, Modern Lives*.

³⁶ Torgovnick 1990, s. 20f.

och med dels denna diskussion, och dels de övriga diskussioner jag för under uppsatsens gång, gör läsaren uppmärksam på att det finns en stor problematik kring användandet av vissa begrepp, men att den samtidigt inte går att undkomma, varken med citationstecken eller med omskrivningar. I likhet med Torgovnick vill jag poängtera att jag inte på något vis motsätter mig att läsaren själv tänker på de problematiska begreppen som vore de inom citationstecken.³⁷ Jag hoppas dock att min ståndpunkt, och mitt förhållningssätt till begreppen framgår klart genom placeringen av dem i den kritiska kontext som denna uppsats ämnar utgöra.

1.6 Litteratursökning, tidigare forskning och litteraturgenomgång

Det ämne jag valt att ägna denna uppsats åt framstår som tidigare relativt outforskat. Den litteratur jag stödjer mina teorier och min analys på har jag därför, till viss del, tvingats hämta från forskning centrerad kring andra teman, vilket kommer att framgå nedan. Jag har dock funnit en liten mängd litteratur vilken jag anser har en stark anknytning till min studie.

Föreliggande avsnitt innehåller först en diskussion kring min informationssökning. Denna följs av en redogörelse för andra studier med stark tematisk anknytning till min uppsats. Jag fortsätter därefter med att redogöra för forskning rörande kritik och recensenters mottagande av skönlitteratur för att sedan avsluta med ett avsnitt där studier med vilka jag delar teoretiska utgångspunkter fokuseras.

1.6.1 Litteratursökning

Eftersom det är svenska förhållanden jag vill undersöka har jag börjat med att söka efter information i högskolebibliotekets katalog samt i Libris. Termer som invandrarförfattare och invandrarlitteratur har gett sökresultat genom vilka vissa böcker återfunnits. Dock blev en glidning i innebörden i begreppet "invandrarförfattare" genom denna sökning tydlig. Den information som jag här återfann visade sig använda begreppet relativt oproblematiskt, något jag återkommer till nedan. Sökningar på termerna annorlundahet, annorlundaskap och annorlunda gav inte några värdefulla träffar. Detta menar jag beror på att min studies tematik sedan tidigare är relativt outforskat. Vid sökning på ordet kategorisering återfanns en statlig utredning vilken visade sig vara värdefull senare i arbetet. Även de fyra författarnas namn har använts vid dessa sökningar, dock utan resultat. Trots att Libris endast förtecknar bestånden på svenska forskningsbibliotek har även engelskspråkliga studier återfunnits vid sökningar däri.

Jag har även genomfört sökningar i sökmotorn Google. De söktermer jag då använt har ofta varit en kombination av flera av de termer som jag ovan använt i Libris. Dessa sökningar har inte lett till återfinnandet av några nämnvärda publikationer.

³⁷ Torgovnick 1990, s. 20.

Mest fruktsamt, ur ett informationssökningsperspektiv har den så kallade snöbollsmetoden varit. Genom verk om postkolonialism och studier med postkoloniala perspektiv har med min studie tematiskt närliggande artiklar kunnat återfinnas. Dessas källhänvisningar har använts för att hitta ytterligare studier och teoretiska uppslag.

I vissa fall har litteraturlistor från den biblioteks- och informationsvetenskapliga utbildningens tidigare kurser fungerat som källa till information. Sammanfattningsvis kan man säga att en övervägande del av mitt informationsbehov utgjorts av behov av teoretisk litteratur. Utöver den snöbollsteknik jag ovan talat om, har jag återfunnit denna genom dels en viss förförståelse, vilket t.ex. lett till att jag direkt kan söka upp Bourdieus *Konstens regler* och dels genom söktermer som postkolonialism och fält.

Dessutom har viss amerikansk och kanadensisk forskning, återfunnits via databasen Digital Dissertations, med sökord som "literary criticism" och multiculturalism.

1.6.2 Tidigare forskning och litteraturgenomgång

I den absoluta slutfasen av arbetet med denna uppsats fick jag höra talas om en artikel utgiven under tiden för mitt uppsatsarbete, där statsvetaren Magnus Dahlstedt,³⁸ liksom jag, bl.a. undersöker mottagandet av de fyra författarna Alejandro Leiva Wenger, Johannes Anyuru, Jonas Hassen Khemiri och Marjaneh Bakhtiari.³⁹ Dahlstedt har med sin artikel ett bredare anspråk än vad jag har, då han utöver recensioner även använder de skönlitterära texterna i sig som empiriskt material. Samtidigt är artikeln till sin omfattning betydligt kortare än min uppsats. Dahlstedt menar att recensenter, och även de journalister som i samband med utgivningen av böckerna intervjuat författarna, tar fasta på två antaganden om författarna. De antas, för det första, vara annorlunda, med Dahlstedts ord besitta en annanhet. För det andra antas de besitta en äkthet. Tillsammans understödjer, menar Dahlstedt, de båda antaganden tanken på författarna som representanter för det annorlunda, vilket i analysen framförallt innebär förorten⁴⁰

Astrid Trotzig bidrar med artikeln "Makten över prefixen", som behandlar invandrarförfattare i Sverige, till antologin *Orientalism på svenska*.⁴¹ Artikeln är inte en vetenskaplig studie, men då den under stora delar av mitt arbete varit den för mig enda kända studien där en kritisk granskning gjorts av kategorin, har den i mitt arbete fungerat som ett viktigt stöd, och dessutom som en koppling av tematiken till det postkoloniala perspektivet. I essäform beskriver Trotzig hur både hon själv och andra författare lyfts fram som just invandrarförfattare. På en bokmessa, då hon för tredje gången på ett halvår deltar i samma panel som Johannes Anyuru kommer en sorg över henne:

³⁸ Med vilken jag, namnet till trots, inte har några som helst, varken släkt- eller vänskapsband till. Att två personer med samma efternamn skriver de två första studierna om detta fenomen är alltså, hur otroligt det än låter, ett sammanträffande!

³⁹ Dahlstedt, Magnus 2006. Kampen om språket: Förortspoesi och etnofetischism. Ingår i Mulinari, Diana & Rähzel, Nora eds. *Bortom etnicitet: Festskrift till Aleksandra Ålund*, s. 215-226.

⁴⁰ Dahlstedt 2006, s. 224.

⁴¹ Trotzig, Astrid 2005. Makten över prefixen. Ingår i Matthis, Moa ed. *Orientalism på svenska*, s. 104-127.

Även om var och en av de inbjudande organisationerna inte haft någon medveten avsikt att Johannes eller jag ska fylla en ”mångkulturell kvot” går det inte att förneka att dessa tre, av varandra oberoende tillfällen, tillsammans utgör ett mönster, som blottlägger det man skulle kunna kalla en rasistisk struktur: ett utpekande av vår utländska bakgrund.⁴²

Artikeln uppehåller sig även vid mottagandet av tre av de författare som jag studerar, Anyuru, Khemiri och Leiva Wenger (Bakhtiari hade vid tidpunkten för artikelns författande ännu inte debuterat). Trotzig menar att kritiker i recensioner och intervjuer rasifierar dessa författare.⁴³

Aijaz Ahmad skriver i artikeln ”Jameson’s rhetoric of otherness and the ’national allegory’” om den amerikanske litteraturkritikern och litteraturteoretikern Fredric Jameson.⁴⁴ Ahmad kritiserar Jameson för att generalisera och skapa dikotomier mellan litteratur och författare från olika delar av världen. Jameson delar upp världen, och därmed även dess författare, i vad Ahmad kallar en ”Three Worlds Theory”, där den kapitalistiska världen räknas som den första, den socialistiska som den andra och den del av världen som fallit offer för kolonialism som den tredje världen. Denna indelning vill Jameson, medveten om problematiken, bara använda deskriptivt.⁴⁵ Denna önskan besvaras dock av Ahmad med att inga neutralt beskrivande kategorier existerar: ”There is no such thing as a ’third-world literature’ which can be constructed as an internally coherent object of theoretical knowledge” skriver han.⁴⁶ Intellectuella från asiatiska, afrikanska och arabländer betraktas, menar han vidare, som representanter ”of a race, a continent, a civilization, even the ’third world’.”⁴⁷

Ett liknande tema ägnas nummer sju av skriftserien Kairos åt.⁴⁸ Med fokus på postkolonial teori undersöks bl.a. film- och konstvärlden. Ett av bidragen är Isaac Julien och Kobena Mercers artikel ”Marginal och centrum”, där frågan om hur brittiska filmskapare som betraktas som en av ”de andra” antas representera alla ”andra”.⁴⁹ Julien och Mercer skriver att:

Om bara en röst tilldelas ”rätten att tala” kommer den rösten av majoritetskulturen att uppfattas som att den ”talar för” de många som har uteslutits eller marginaliserats bort från tillgång till representationsmedlen.⁵⁰

Mikela Lundahl drar i skriftens förord linjer mellan den brittiska situation som Julien och Mercer beskriver, och situationen för filmskapare i Sverige:

⁴² Trotzig 2005, s. 106.

⁴³ Trotzig 2005, s. 111.

⁴⁴ Ahmad, Aijaz [1987] 2000. Jameson’s rhetoric of otherness and the ”national allegory”. Ingår i Brydon, Diana ed. *Postcolonialism: Critical concepts in literary and cultural studies*. Volume 2, s. 565-588.

⁴⁵ Ahmad [1987] 2000, s. 568.

⁴⁶ Ahmad [1987] 2000, s. 566.

⁴⁷ Ahmad [1987] 2000, s. 567.

⁴⁸ *Postkoloniala studier*. Konstfack ed. Kairos nummer 7. 2002.

⁴⁹ Julien, Isaac & Mercer, Kobena [1988] 2002. Marginal och centrum. Ingår i Konstfack ed. *Postkoloniala studier*. Skriftserien Kairos nummer 7, Stockholm: Raster förlag, s. 147-166.

⁵⁰ Julien & Mercer [1988] 2002, s. 154.

I Sverige finns en tydlig sådan tendens att gruppera filmer som har en upphovsman med utländsk bakgrund eller huvudperson med annan bakgrund än ”svensk”, jag tänker på vägen av filmer som kom hösten 2000, med filmer som *Jalla Jalla*, *Vingar av Glas*, *Det nya landet* m.fl. Filmer som alla nådde stora publik- och kritikerframgångar just som ”invandrarfilmer”. En sådan estetisk hållning begränsar en ”utländsk” filmskapares kreativitet, dels homogeniserar den det svarta kollektivet och pålägger varje konstnär och filmskapare tvånget att representera ”alla” svarta. Detta tvång drabbar aldrig den vite som också reflexmässigt föreställs vara utan etnicitet.⁵¹

Petra Fachinger studerar i sin bok *Rewriting Germany from the margins. "Other" German literature of the 1980s and 1990s* hur andragerationsinvandrare i Tyskland genom sina författarskap strävar efter att skapa en egen berättelse om Tyskland och på detta sätt svara mot den tyska litterära kanon.⁵² Fachinger menar att det hos dessa författare finns ett slags textuellt motstånd mot den egna situationen i Tyskland. Fachingers bok är framförallt centrerad kring studiet av de skönlitterära texterna i sig, och är därmed litteraturvetenskaplig till sin karaktär, även om tematiken är klart litteratursociologisk. Hon rör sig dock inte inom samma litteratursociologiska delområde som jag, utan studerar relationen mellan skönlitterära skildringar och samhället.

En svensk skrift som ägnar sig åt invandrarförfattare är forskarantologin *Litteraturens gränsland*.⁵³ Här är det svenska förhållanden som undersöks, men det empiriska underlaget till studierna är hämtat från mitten och slutet av 90-talet, vilket gör att den specifika problematik som jag i denna uppsats undersöker, inte berörs i antologin. Jag vågar påstå att kategorin vid tiden för dessa studiers utförande ännu inte nått den utbredning den idag gjort. Dessutom anser jag att studierna i denna antologi tenderar att sakna en kritisk analys av själva begreppet ”invandrarlitteratur”, och de konsekvenser det får för de författare som faller inom denna ram. Kategoriseringen ses som självklar och fokus läggs istället på de skönlitterära skildringarna av invandrarskap.

I USA har det under de senaste decennierna förts en debatt kring integration och mångkultur. USA framställs ofta och gärna som en smältdegel där människor av alla olika nationaliteter och kulturer tillsammans skapar en amerikansk identitet. En diskussion kring smältdegelsmetaforen och den amerikanska mångkulturdebatten återfinns i Stefan Jonssons bok *De andra: Amerikanska kulturkrig och europeisk rasism*.⁵⁴ Jag använder i denna uppsats Jonssons bok som en ingång till delar av den postkoloniala teorin, men den fungerar även i sin skildring av det amerikanska samhället som en kontextualisering av de svenska förhållanden som jag undersöker.

Den amerikanska debatten kring mångkultur i allmänhet måste jag, på grund av mitt snäva syfte, avgränsa mig från. Den rör sig i en större samhällelig kontext än den jag ämnar undersöka. Dock har den gett upphov till forskning som nivå-, och temamässigt ligger

⁵¹ Lundahl, Mikela 2002. Förord: Postkoloniala studier, konst och representation. Ingår i Konstfack ed. *Postkoloniala studier*. Skriftserien Kairos nummer 7, s. 29.

⁵² Fachinger, Petra 2001. *Rewriting Germany from the margins: "Other" German literature of the 1980s and 1990s*.

⁵³ *Litteraturens gränsland: Invandrar- och minoritetslitteratur i nordiskt perspektiv*. Gröndahl, Satu ed. 2002.

⁵⁴ Jonsson, Stefan 1993. *De andra: Amerikanska kulturkrig och europeisk rasism*.

närmre min uppsats. I antologin *Other Americans, other Americas: the politics and poetics of multiculturalism*⁵⁵ undersöker t.ex. engelskprofessorn Da Zheng hur amerikaner med asiatiskt ursprung genom litteratur, teater och andra kulturella uttryck, bidrar till skapandet av en amerikansk identitet.⁵⁶ Han menar att "asian americans have been contributing to 'the total image and identity of America'" och att detta skulle bidra till ökad jämlikhet och ett ökat samhälleligt deltagande för asiatiska amerikaner.⁵⁷

I doktorsavhandlingen *Checking the mainstream: The architecture of Canadian literary criticism* undersöker Susan MacFarlane hur kanadensisk litteraturkritik utvecklats i ett historiskt perspektiv.⁵⁸ MacFarlane menar att vissa ideologiska värderingar, såsom t.ex. en strävan efter en nationell samhörighet och multikulturalism, tar sig uttryck i de kanadensiska litteraturkritiken, och att dessa uttryck ökat under de senare decennierna.

Batia Boe Stolar undersöker i sin doktorsavhandling *Immigrant nations, postimmigrant subjectivities: Locating the immigrant in the age of globalization* genom en analys av begreppet invandrare, eller "immigrant", ur en amerikansk-kanadensisk kontext, varför författare och kritiker motsätter sig benämningen "immigrant".⁵⁹ Genom en analys av begreppets historiska utveckling undersöker Stolar hur multikulturalism representeras i vad hon kallar "immigrant literature". Stolar menar att alla de författare vars verk hon undersöker bidrar till att definiera om begreppet "immigrant".

De tre studier jag ovan nämnt som alla behandlar amerikanska och/eller kanadensiska förhållanden får tjäna som exempel på de amerikanska och kanadensiska mångkulturdebatternas genomslag i studiet av litteratur och litteraturkritik. Jag anser dem som värda att nämna då de bidrar till att kontextualisera min studie. Dock sker det redan genom mina frågeställningar en avgränsning från såväl dessa som de övriga utländska studier jag här redogjort för, då jag valt att studera endast svenska förhållanden.

Pierre Bourdieu är en av de viktigare influenserna i samtida litteratursociologisk forskning.⁶⁰ Faktum är att en del av den empiriska forskning han själv genomförde, framförallt *Konstens regler: Det litterära fältets uppkomst och struktur*, i praktiken placerar sig inom det litteratursociologiska forskningsfältet.⁶¹ Som tecken på Bourdieus stora genomslag inom litteratursociologin kan annars bl.a. två stora nordiska litteratursociologiska forskningsprojekt, "Den litterære institusjonen i Norge etter 1945" och

⁵⁵ *Other Americans, other Americas: the politics and poetics of multiculturalism*. Zaborowska, Magdalena J. ed. Dolphin Nr 28. 1998.

⁵⁶ Da Zheng 1998. 'I Will Sing With You Our Song': Cultural Representations of Asian Americans. Ingår i Zaborowska, Magdalena J. ed. *Other Americans, other Americas: the politics and poetics of multiculturalism*. Dolphin Nr 28. 1998.

⁵⁷ Da Zheng 1998, s. 175.

⁵⁸ MacFarlane, Susan 1996. *Checking the mainstream: The architecture of Canadian literary criticism*.

⁵⁹ Stolar, Batia Boe 2003. *Immigrant nations, postimmigrant subjectivities: Locating the immigrant in the age of globalization*.

⁶⁰ Furuland 1997, s. 18.

⁶¹ Bourdieu 2000.

”Kvinnorna på det litterära fältet 1880-1990”, vittna om. De har, enligt Johan Svedjedal, båda ”präglats av hans [Bourdieu] terminologi”.⁶²

Inom biblioteks- och informationsvetenskapen finns ett antal studier gjorda med Bourdieus teorier som utgångspunkt. De flesta av dessa är gjorda på magisternivå, men det finns även två större studier. Även om de senare, inte sammanfaller med denna uppsats tematik är de båda viktiga för att påvisa förekomsten av en bourdieusk begreppsapparat även inom den mer biblioteks- och informationscentrade forskningen inom ämnet. Den ena av dessa är Geir Vestheims avhandling *Fornuft, kultur og velferd: ein historisk-sosiologisk studie av norsk folkebibliotekpolitikk*.⁶³ Studien syftar till att undersöka hur den norska statens folkbibliotekspolitik utformats i relation till den offentliga folkbiblioteksdebatten, samt hur samhällsliga förändringar, sedan 1930-talet, påverkat politiken. Vestheim betraktar bibliotekssektorn som ett socialt fält i Bourdieus mening, och menar att det domineras av bibliotekarieprofessionen. Därmed präglas fältet av professionens intresseområden, och en spänning mellan professionens och det allmännas intressen skapas.⁶⁴

Den andra större biblioteks- och informationsvetenskapliga studien med Bourdieu som teoretisk grund är Lars Seldéns avhandling *Kapital och karriär: informationssökning i forskningens vardagspraktik*.⁶⁵ Seldén använder framförallt kapitalbegreppet för att förstå forskares informationssökning, och i förlängningen forskarens placering på det akademiska fältet.

Det finns, som ovan nämnts, en mängd biblioteks- och informationsvetenskapliga uppsatser som stödjer sig på Bourdieus teorier och begrepp. Av dessa placerar sig Line Berg, genom sin uppsats *Litteraturkritik och feminism* relativt nära min studie. Hon undersöker här 1910-tals-kritikern Klara Johanson och hennes position på litteraturkritikens fält.⁶⁶ Berg använder Bourdieus begreppsapparat på ett för mig tilltalande sätt. Hon utgår från ett feministiskt perspektiv, och tillämpar en konstruktivistisk syn på kön.⁶⁷ Det finns dock en klar skillnad mellan Bergs och min tematiska fokus. Bergs syfte är att studera det tidiga 1900-talets litteraturkritik genom ett feministiskt perspektiv. Hennes empiriska material är därmed inte litteraturkritiken i sig utan snarare texter om litteraturkritik i allmänhet, och om Klara Johanson i synnerhet.⁶⁸ Det rör sig dock i både Bergs och min uppsats om studiet av det som uppfattas som avvikande och dess funktion och position på det litterära fältet, varför jag trots de många skillnaderna bedömt Bergs studie som relativt relevant, med avseende framförallt på användandet av Bourdieus begreppsapparat.

⁶² Svedjedal, Johan 1997. Det litteratursociologiska perspektivet: Om en forskningstradition och dess grundantaganden. Ingår i Furuland, Lars & Svedjedal, Johan eds. *Litteratursociologi: Texter om litteratur och samhälle*, s. 82.

⁶³ Vestheim, Geir 1997. *Fornuft, kultur og velferd: ein historisk-sosiologisk studie av norsk folkebibliotekpolitikk*.

⁶⁴ Vestheim 1997, s. 98.

⁶⁵ Seldén, Lars 1999. *Kapital och karriär: informationssökning i forskningens vardagspraktik*

⁶⁶ Berg, Line 2005. *Litteraturkritik och feminism: En undersökning med utgångspunkt i Klara Johansons position på det litterära fältet*. 2005:83.

⁶⁷ Berg 2005, s. 17.

⁶⁸ Berg 2005, s. 23.

Jag lägger i min studie en viss fokus på litteraturkritik och på litteraturkritikerns position på det litterära fältet. Per Rydén's avhandling *Domedagar. Svensk litteraturkritik efter 1880*, är en av de större och mest övergripande studier som gjorts av den svenska litteraturkritiken.⁶⁹ Avhandlingen består av 27 olika studier, där Rydén dels presenterar och analyserar den svenska litteraturkritiken och ett antal inflytelserika kritiker, och dels talar mer allmänt om litteraturkritikens förutsättningar och kritikerns roll.

Tomas Forser skriver, även han, om den svenska litteraturkritik en.⁷⁰ Hans *Kritik av kritiken* har en mer teoretisk inriktning än Rydén's *Domedagar*. Här är det framförallt kritikens form, villkor och samhällsroll som står i fokus, varför den varit användbar i mitt uttydande av litteraturkritikens funktion och intressen.

Inom biblioteks- och informationsvetenskapen har frågor rörande kritiker ännu bara behandlats på magisternivå, såsom i Stefan Peterssons magisteruppsats *Pär Lagerkvist, tidningarna och kritiken. Mottagandet av Bödeln och Dvärgen i svensk dagspress*.⁷¹ Petersson gör en receptionsstudie av två böcker ur Lagerkvists författarskap. Även Gunilla Halvarsson har skrivit en magisteruppsats om litteraturkritik.⁷² I *Kritiker debatterar*, är det den litteraturkritiska debatten som står i centrum.

1.7 Uppsatsens disposition

Jag har i detta inledande kapitel redogjort för min studies syfte, problem och frågeställningar. Ämnet har vidare placerats in i en såväl litteratursociologisk som biblioteks- och informationsvetenskaplig kontext och problematiken kring kategorisering och benämningar har diskuterats. Jag har även fört en diskussion kring min förförståelse och min egen roll gentemot det jag undersöker. Slutligen har en genomgång av tematiskt, såväl som teoretiskt, närliggande forskning gjorts.

I kapitel två redogör jag för mina teoretiska utgångspunkter. För att ytterligare placera mitt studieområde i ett sammanhang inleder jag med att diskutera det litterära systemet, vilket alla de aktörer jag i uppsatsen studerar, ingår i. Detta följs av en genomgång av mitt postkoloniala perspektiv, där mest fokus läggs på att förklara innebörden i begreppet annorlundahet. Därpå följer en genomgång av den del av Pierre Bourdieus begreppsapparat som jag avser att nyttja, t.ex. begreppen fält, position och symboliskt kapital. Kapitlet avslutas med en diskussion kring litteraturkritikern och dess roll i det litterära systemet.

Kapitel tre ägnas åt metod- och urvalsfrågor. Jag presenterar till att börja med mitt urval, och för en diskussion rörande den problematik urvalet för med sig. Jag går sedan in på den

⁶⁹ Rydén, Per 1987. *Domedagar: Svensk litteraturkritik efter 1880*.

⁷⁰ Forser, Tomas 2002. *Kritik av kritiken: 1900-talets svenska litteraturkritik*.

⁷¹ Petersson, Stefan 2004. *Pär Lagerkvist, tidningarna och kritiken: Mottagandet av Bödeln och Dvärgen i svensk dagspress*, 2004:30.

⁷² Halvarsson, Gunilla 2002. *Kritiker debatterar: En undersökning av litteraturkritikens debatter i Sverige under 1980- och 1990-talen*, 2002:54.

hermeneutiska metod som ligger till grund för min textanalys, och kommer därpå mer konkret in på mina analytiska tillvägagångssätt.

Kapitel fyra är det kapitel där jag kommer närmast mitt empiriska material. Här analyseras, utifrån postkoloniala begrepp, de recensioner som utgör en del av mottagandet av de fyra författarna. Analysen av respektive författare görs i kronologisk ordning, varför Alejandro Leiva Wenger placeras först, följd av Johannes Anyuru, Jonas Hassen Khemiri och Marjaneh Bakhtiari. Kapitel fyra avslutas med en sammanfattande diskussion kring vad jag genom analysen av det empiriska materialet kommit fram till.

I kapitel fem kopplas resultaten från analysen i kapitel fyra samman med en bourdieusk begreppsapparat. Analysen förs här på ett större avstånd från empirin än i föregående kapitel, och begreppet symboliskt kapital får stort utrymme.

Jag för i kapitel sex en avslutande diskussion, där jag dels fördjupar analysen ytterligare, och dels resonerar kring uppsatsens innehåll, med fokus på uppfyllandet av problem och syfte, samt användandet av mina teoretiska perspektiv och metodologiska ställningstaganden.

Uppsatsen avslutas i kapitel sju med en sammanfattning.

2 Teoretiska perspektiv

Jag använder mig i min uppsats av två huvudsakliga teoretiska perspektiv. Jag vill här börja med att klargöra det inbördes förhållandet mellan de båda, samt diskutera deras förhållande till det litteratursociologiska perspektivet.

Litteratursociologin, och den del av inriktningen som ägnar sig åt studiet av litteratursamhället, fungerar som ett slags ram för min studie. Den bestämmer såväl studieområde som studieobjekt, och ger mig ett övergripande perspektiv. Däremot bidrar det inte med det tillvägagångssätt som jag använder för analys av empirin. Jag tecknar därför upp Lars Furulands modell över den litterära processen nedan som en bakgrund, och för att ytterligare placera min studie inom det större litteratursociologiska och biblioteks- och informationsvetenskapliga forskningsfältet. Mina analysverktyg bestäms dock av de två teoretiska perspektiv jag i denna uppsats valt att kombinera. Det ena är influerat av postkolonial teoribildning och handlar om kategorisering och urskiljandet av det annorlunda. Mitt andra teoretiska perspektiv är ett antal begrepp hämtade från Pierre Bourdieu, och i vis mån även från den kritik som framförts mot hans teorier. Genom dessa begrepp vill jag synliggöra litteratursamhällets uppbyggnad med fokus på invandrarförfattare som kategori och dess position inom fältet. Jag binder samman de två inriktningarna genom Bourdieus kapitalbegrepp. Detta begrepps innebörd och sammanbindande förmåga återkommer jag till nedan.

2.1 Den litterära processen

Lars Furuland ställer i artikeln *Litteratur och samhälle* upp en mycket konkret modell över det han kallar *den litterära processen*.⁷³ Han menar att den belyser de sätt som "litteraturen som institution och process fungerar i de nordiska länderna".⁷⁴ Modellen är en kronologisk uppställning över det förlopp genom vilket ett verk förs in i det litterära systemet. Processen delas in i tre huvudled, vilka för det första är litteraturproduktionen vilken består av författandet och publicerandet, författaren och förlaget blir här de viktiga aktörerna. Nästa led är distributionen, med aktörer såsom bokhandlare, distributionscentraler, bibliotek och bokklubbar. I och med detta led placeras verket in i ett värdesystem genom framförallt litteraturkritiken. Även kritikern blir därmed en central aktör här. Slutligen når verket konsumtionsledet, i form av köpare, låntagare och förhoppningsvis även aktiva läsare.⁷⁵ Furulands modell synliggör det litterära systemets många olika aktörer, och utifrån vilka intressen de engagerar sig i systemet. Detta är någonting jag kommer att återkomma till i min diskussion om kritikerns roll på det litterära fältet. Redan här kan jag dock konstatera att kritikern fyller en funktion utöver den att avgöra vad som är god litteratur. I förhållande till systemets andra aktörer kan kritikerrollen även bidra till att t.ex. öka ekonomisk vinning.

⁷³ Furuland 1997, s. 40f.

⁷⁴ Furuland 1997, s. 38.

⁷⁵ Furuland 1997, s. 40f.

Vilken funktion har då denna modell i min studie? Frågan borde snarare ställas i motsatt riktning. Genom modellen placerar jag mitt studieobjekt i en större litteratursamhällelig kontext. Mitt empiriska material består av recensionsmaterial, d.v.s. texter producerade i det litterära verkets distributionsled. En ytterligare dimension ges litteraturkritiken då det är i dess led som det litterära verket placeras i ett större värdesystem. Detta värdesystem är dock inget centralt föremål för min studie. Alla de författare vars mottagande jag studerar har överlag getts bra kritik. I min uppsats är kritikens värderande funktion sekundär. Jag ämnar istället ta upp andra aspekter av litteraturkritikens funktioner.

En tankvärd slutsats som Furuland presenterar i samband med sin modell är att: ”en ny strömning i litteraturen bryter fram som resultat av ett *samspel* mellan författarna, förläggarna och kritikerna och ingalunda bara formas av diktarna”.⁷⁶ Han betonar här, på ett för mig mycket tilltalande vis, litteratursamhällets processuella och konstruktivistiska karaktär.

2.2 Postkolonial teori

De teorier och begrepp som jag tar upp i detta kapitel är till stor del sprungna ur ett postkolonialt forskningsperspektiv. Jag tillämpar inte den postkoloniala teoribildningen fullt ut i denna uppsats, då det skulle bli en alldeles för stor apparat i en studie av denna storlek. Dessutom skulle ett genomgående postkolonialt perspektiv även ställa krav på en poststrukturalistisk teori,⁷⁷ och den samhällsanalys en full tillämpning av teorin skulle kräva skulle vara av en sådan omfattning att min studies hela syfte skulle riskera att komma bort.

Termen ”postkolonial” började användas under sent 1960-tal och betecknar perioden efter den mer handgripliga kolonialismens upphörande.⁷⁸ I och med Edward Saids klassiker *Orientalism* öppnades dörren för postkoloniala studier i engelskspråkiga länder.⁷⁹ Postkoloniala teoretiker menar att kolonialismen, trots att den upphört i sina mer blodiga former, fortfarande spelar en stor roll i förhållandena i världen: ”postcolonialism matters because decolonization is far from complete and colonial mentalities, including the inequities they nurture, die hard”, skriver t.ex. Diana Brydon då hon argumenterar för postkolonial teori.⁸⁰ Kolonialismen anses alltså inte bara vara historia. Den lägger fortfarande grunden för ojämlika förhållanden länder och världsdelar emellan, vilket även får konsekvenser för relationer på individnivå. Postkolonial teori utgår från att språk och

⁷⁶ Furuland 1997, s. 39.

⁷⁷ Eriksson, Catharina, Eriksson Baaz, Maria & Thörn, Håkan 1999. Den postkoloniala paradoxen, rasismen och ”det mångkulturella samhället”: En introduktion till postkolonial teori. Ingår i Eriksson, Catharina, Eriksson Baaz, Maria & Thörn, Håkan eds. *Globaliseringens kulturer: Den postkoloniala paradoxen, rasismen och det mångkulturella samhället*, passim.

⁷⁸ Brydon, Diana 2000. Introduction. Ingår i Brydon, Diana ed. *Postcolonialism: Critical concepts in literary and cultural studies*. Volume 1, s. 1.

⁷⁹ Brydon 2000, s. 16.

⁸⁰ Brydon 2000, s. 2.

symboler inte objektivt representerar det de är tänkta att beteckna. Mikela Lundahl beskriver det som att:

de föreställningar som styr vårt tänkande om skillnad mellan människor och kontinenter inte har någon entydig förbindelse med en "reell" skillnad mellan människor. Snarare blir negern neger för att vi har en föreställning om negerhet som vi kopplar till människor med ett visst ursprung och pigmentering.⁸¹

Den teori och begreppsapparat jag nedan redogör för, har mer eller mindre sin grund i ett postkolonialt perspektiv. Jag kommer att använda mig av dessa teorier snarare än postkoloniala teorier i allmänhet, men anser ändå att redogörelsen ovan klarlägger vissa utgångspunkter för de teorier jag grundar min analys på.

Som jag ser det utgör den analys jag ämnar genomföra med hjälp av de postkoloniala begreppen ett första steg på väg mot uppfyllandet av uppsatsens syfte. Det är inte för den skull ett onödigt steg. Tvärtom ser jag denna analys som nödvändig för att kunna gå vidare till nästa steg där jag för samman analysen med de av Bourdieus begrepp som jag ämnar använda. Mina teoretiska utgångspunkter måste därmed sägas vara i första hand pragmatiskt utformade. Detta innebär dock inte att teorierna inte behöver fungera tillsammans. En sammanfogning av de båda är av största vikt för att uppsatsens röda tråd ska upprätthållas, och för att dess syfte ska kunna uppfyllas.

2.2.1 Kategorisering

Kategoriseringen har, som jag diskuterat ovan, en något paradoxal roll i denna uppsats. Studien grundar sig i en kategorisering som jag anser vara så pass problematisk att jag ägnar uppsatsen åt att granska den och dess position och funktion på det litterära fältet. Jag skriver därmed detta avsnitt om kategoriseringar av två anledningar och med två olika syften. Dels vill jag ge läsaren ökad förståelse för det problematiska, men oundvikliga i att använda kategorin som grund för studien. Dels vill jag skapa en teoretisk grund för studiet av kategorin. Mest utrymme kommer, i detta kapitel, det senare att ges. Det finns dock vissa saker som är så pass generella att de är relevanta ur båda hänseendena. Det är med dessa jag till att börja med fortsätter detta kapitel.

Att kategorisera är ett till synes oundvikligt sätt att skapa ordning bland skilda intryck av världen. Billy Ehn och Orvar Löfgren skriver:

Genom att lära oss var saker och ting hör hemma, att placera dem på rätt plats och i rätt tid, kan vi effektivt orientera oss i vardagen. Utan sådan kategorisering blir vi vilsna som på besök i ett snabbköp där allting ställts huller om buller på hyllorna eller ordnats efter en logik som vi inte kan genomskåda.⁸²

⁸¹ Lundahl 2002, s. 17.

⁸² Ehn, Billy & Löfgren, Orvar 2001. *Kulturanalyser*, s. 47.

Att kategorisera är därmed ett sätt att undvika och mota bort omvärldens kaos. Utan kategoriernas hjälp blir det svårt att bearbeta och förstå intryck. De är således nödvändiga. Alla kategorier är dock per definition utestängande. För att fortsätta på Ehn och Löfgrens liknelse med butikshyllan; om det finns en anvisad hylla för alla sorters pasta måste mjölet stå på en annan hylla. Kategoriseringen och den medföljande utestängningen av avvikande är dock, av självklara skäl, knappast problematisk inom livsmedelshandeln. Problem möter vi först när livsmedelsbutiken är utbytt mot det sociala rummet och kategoriseringarna och utestängandet riskerar att få inverkan på människors förutsättningar och möjligheter. Detta beror inte på kategoriseringen i sig, som ju verkar vara såväl nödvändig som relativt harmlös. Det är istället det faktum att inte alla kategorier är ”värdemässigt neutrala” som skapar problem, något som Karin Borevi och Per Strömblad påpekar i en statlig utredning rörande integration⁸³ Borevi och Strömblad menar att ordet ”invandrare” i Sverige gått från sin rent språkliga innebörd, d.v.s., människor som flyttat från ett land till ett annat, till att representera allt som inte anses vara svenskt: ”Invandrare antar skepnad av en tänkt kategori, konstituerad framförallt i relation till det som upplevs som mer bekant och vanligt”.⁸⁴ Invandrarkategorin bär, menar de vidare, på en negativ förförståelse och förknippas i offentlig debatt ofta med problem av olika slag. Denna diskussion riskerar bli någonting som varje person som känner sig innefattad i kategorin måste bära med sig som en del av den egna självbilden.⁸⁵

Kategoriernas funktion verkar alltså ligga i det att de förenklar och begreppsliggör omvärlden. Detta leder, vilket även Borevi och Strömblad påpekar, till grova generaliseringar och kategorier av människor som i själva verket har väldigt lite gemensamt.⁸⁶ Etnologen Oscar Pripp skriver i artikeln *Mediabilder och levd erfarenhet* om hur stockholmsförorten Fittja skildras i media, och hur dessa bilder påverkar villkoren för de boende i Fittja.⁸⁷ Med hjälp av bl.a. en krönika från tidskriften *Shoo* pekar Pripp på kategoriseringens homogeniserande effekter:

[E]nsidigheten i bilderna skapar kraftfulla kategoriseringar som skymmer nyanserna och de boendes personliga egenskaper. Det är som om de sammankopplade förståelseformerna om invandrare [...] tvingar människor med olika förutsättningar, intressen och bakgrunder att agera som om de vore en grupp, samtidigt som de önskar svära sig fria från sådana sammanblandningar.⁸⁸

Benämningen invandrarförfattare ges genom sitt användande flera olika innebörder. Enkelt kan man säga att den betecknar de som kategoriseras som invandrarförfattare. Genom att titta på vilka som innefattas i denna kategori kan man gå djupare och uttyda vissa grundläggande särskiljanden som kopplas till författarna. För det första betecknar ordet författare med någon typ av invandrarbakgrund. För det andra ges författare som växt upp i

⁸³ Borevi, Karin & Strömblad, Per 2004. Kategorisering och integration: En introduktion. Ingår i Borevi, Karin & Strömblad, Per eds. *Kategorisering och integration: Om föreställda identiteter i politik, forskning, media och vardag: Rapport från Integrationspolitiska maktutredningen*. SOU 2004: 48, s. 9.

⁸⁴ Borevi & Strömblad 2004, s. 10.

⁸⁵ Borevi & Strömblad 2004, s. 12.

⁸⁶ Borevi & Strömblad 2004, s. 9f.

⁸⁷ Pripp, Oscar 2002. *Mediabilder och levd erfarenhet*. Ingår i Ramberg, Ingrid & Pripp, Oscar eds. *Fittja, världen och vardagen*.

⁸⁸ Pripp 2002, s. 48.

invandratäta förorter benämningen. En annan indelningsgrund är de litterära alstrens tematik. Behandlar de frågor om mångkulturell identitetskonstruktion, förhållandet mellan invandrare och svenskar m.m. tenderar författaren att kallas invandrarförfattare. Ytterligare ett särskiljande görs på det språkliga planet, då en viss form av svenska, s.k. Rinkeby⁸⁹ eller blattesvenska,⁹⁰ i vissa fall används. Dessa fyra menar jag alltså är aspekter som ger invandrarförfattare som benämning innebörd. De tjänar därmed även som ett slags grunder vid inplacandet av författare i kategorin.

2.2.2 Vi och de andra

I boken *De andra* undersöker litteraturvetaren och journalisten Stefan Jonsson föreställningar om det mångkulturella samhället, etnocentrism och rasism utifrån ett postkolonialt perspektiv.⁹¹ Genom att dra linjer långt bak i västerlandets historia försöker han förstå dagens samhälle, på en global såväl som på en nationell nivå. Jonssons huvudtes är att västerlandet gör anspråk på en universell historieskrivning där det egna "vi-et" alltid står i berättelsens centrum.⁹² Allt som inte innefattas i det västerländska blir i historieskrivningen perifert. "De andras" historia fungerar endast som attribut, mot vilka det västerländska "vi-et" kan spegla sig. Kolonialismens främsta verktyg var, enligt Jonsson, kartan, museet och folkräkningen. Genom dessa kategoriserade, klassificerade och strukturerade västvärlden upp sina kolonier i stammar, raser och nationer.⁹³ "Det märkliga med denna process", skriver Jonsson "var att såväl folkräkningen, kartan som museet avsåg att spegla en värld som förmodades existera. Istället bidrog de till att skapa en ny verklighet."⁹⁴

Genom dåtidens vetenskap skapade man alltså en ny verklighet genom en officiell västerländsk berättelse om de koloniserade. Jonsson menar att denna kolonialmakternas verklighet idag har smält ihop med de koloniserades verklighet. Man lever inom de nationsgränser som västvärlden ritat upp.⁹⁵ I och med historieskrivningens berättelser skapas gränser mellan olika världsdelars och kulturers människor. Berättelsernas funktion är enligt Jonsson att hjälpa:

människor att finna sig tillrätta, att skilja mellan sig själva och de andra, att dra gränsen mellan hemma och borta. Därmed lägger de också grunden till en särbehandling av dem som råkar hamna på andra sidan gränsen.⁹⁶

⁸⁹ Efter den invandratäta stockholmsförort Rinkeby, där språket anses användas. Begreppet Rinkebysvenska har utsatts för kritik, bl.a. av Stroud och Wingstedt. De menar att de nya orden inte är unika just för förorterna, utan används av stora delar av storstädernas ungdomar. Se: Stroud, Christopher & Wingstedt, Maria 1993. Språklig chauvinism? Ingår i Arnstberg, Karl-Olov ed. *Kultur, kultur och kultur: perspektiv på kulturmöten i Sverige*.

⁹⁰ Benämningen har under våren 2006 använts flitigt i en debatt i *Dagens Nyheter* om det svenska språkets ställning i skolan.

⁹¹ Jonsson 1993.

⁹² Jonsson 1993, passim.

⁹³ Jonsson 1993, s. 36f.

⁹⁴ Jonsson 1993, s. 37.

⁹⁵ Jonsson 1993, s. 37.

⁹⁶ Jonsson 1993, s. 35.

Även om Jonssons resonemang rör sig på en högre internationell nivå än de som jag i denna uppsats för, menar jag att mönstren är desamma. Gränsdragningen stödjer sig, enligt Jonsson, på kategoriserandet. Detta bär likheter med det jag ovan låtit Borevi och Strömblad visa. Invandrarkategorin fungerar i det svenska samhället som ett slags motsats till det svenska, till det som betraktas som normalt. Det skapas en dikotomi där det svenska är normen, ”vi-et”, representanten för allt som känns som hemma, och där invandraren blir det avvikande, en del av ”de andra”, representant för det där borta.

2.2.3 Annorlundahet

Termen ”annorlundahet” kan låta felaktig och kanske undrar någon om det inte är ”annorlundaskap” jag menar. ”Annorlundahet” är dock den översättning som den engelska termen ”otherness” oftast ges i svensk forskning.⁹⁷ Begreppet har dels sitt ursprung ur antropologin, där forskningens representation av ”den andra” under de senaste årtionden problematiserats genom postkolonial teori. Här rör det sig alltså framförallt om en inomvetenskaplig reflexivitet.⁹⁸ Grunden till problematiken ligger i det skapande av ”de andra” som det vetenskapliga samhället bidrog till under kolonialismen och som jag ovan med hjälp av Stefan Jonsson diskuterat. Det finns även ett filosofiskt ursprung till begreppet annorlundahet. Inom den franska existentialismen står det för det främlingskap som man menar att alla människor känner för varandra.⁹⁹ Inom feministisk teori används begreppet för att påvisa det sätt på vilket den västerländske mannen gör sig själv till subjekt och norm vilket oundvikligen gör kvinnan till det annorlunda.¹⁰⁰ Viktigt att påpeka är att annorlundaheten inte kan existera oberoende av sin samhälleliga kontext,. Den skapas och omskapas istället ständigt genom det sociala samspelet: ”Other is never simply given, never just found or encountered, but made.”¹⁰¹

I denna uppsats betraktar jag annorlundaheten som en följd av den kategorisering och dikotomisering som jag ovan diskuterat. Det är även på detta sätt som termen ”otherness” ofta används inom den postkoloniala forskningen.¹⁰² I den norsk-engelska antologin *Forestillinger om ”den andre”* används, vilket den översatta titeln intygar, begreppet ”otherness” som en synonym till ”den andre”.¹⁰³ Genom att kategorisera drar man gränser mellan det egna och de andras. De som ”vi-et” avgränsar sig mot tilldelas en annorlundahet, som de måste förhålla sig till i sin egen självbild. Här syns lite av den skillnad som jag gör mellan begreppen ”annorlundahet” och ”annorlundaskap”. Annorlundaheten menar jag är en på en individ eller grupp tillskriven egenhet, medan annorlundaskapet snarare är en subjektiv individuell upplevelse. Skillnaden mellan de båda begreppen blir i min uppsats

⁹⁷ Se t.ex. Ristilammi, Per-Markku 1999. *Rosengård och den svarta poesin. En studie av modern annorlundahet.*

⁹⁸ Hallam, Elizabeth & Street, Brian V. 2000. Introduction: Cultural encounters – representing ’otherness’. Ingår i Hallam, Elizabeth & Street, Brian V. eds. *Cultural encounters: Representing ’otherness’*, s. 2f.

⁹⁹ Ristilammi 1999, s. 153.

¹⁰⁰ Hallam & Street 2000, s. 3.

¹⁰¹ Fabian citerad i Hallam & Street 2000, s. 1.

¹⁰² Hallam & Street 2000, s. 1f.

¹⁰³ *Forestillinger om ”den andre”*: *Images of Otherness.* (2001) Ytrehus, Line Alice ed.

oerhört viktig då det är just det tillskrivna som jag vill komma åt. Samtidigt ligger begreppen nära varandra, då annorlundaheten troligen kan leda till ett upplevt annorlundaskap.

Jag måste i studiet av annorlundahet dock lägga vissa av de intressanta resonemang som termen kan väcka, åt sidan. T.ex. kommer jag tyvärr vara tvungen att bortse från de resonemang kring identitet som begreppet skulle kunna bidra till. Detta leder mig till en begreppstolkning som rör sig bort från existentiella och psykoanalytiska tolkningar och istället rör sig mot den postkoloniala teoribildning jag ovan talat om. Detta medför att linjerna mellan kategorisering, och den exkludering det föder kommer att ligga i fokus i min analys, genom begreppet annorlundahet. Jag ser alltså på annorlundahet som en förlängning av kategorisering och exkludering.

2.3 En bourdieusk begreppsapparat

Min andra teoretiska utgångspunkt har sitt ursprung i Pierre Bourdieu och hans fältteori. Bourdieu har med sin teoribildning, enligt Lars Furuland, fungerat som en av de viktigaste influenserna för dagens litteratursociologi.¹⁰⁴ Jag kommer i det följande att presentera de centrala begrepp som jag ser som viktiga verktyg i den kommande analysen, samt den kontext i vilken Bourdieu placerar dem

Det är viktigt att veta att Bourdieus teorier är djupt grundade i empiriska undersökningar. Teori och metod är i hans studier alltid intimt sammanflätade:

[T]eori och empiri förutsätter varandra, och de teoretiska resonemangen, perspektiven och kunskapen växer fram i anslutning till ett empiriskt arbete. Teori, metod och empiri betraktas som verktyg i en sociologisk helhet, där de olika momenten anpassas till varandra och successivt förändras.¹⁰⁵

Detta medför en viss flexibilitet, som jag anser stödjer en pragmatisk revidering, lik den jag nedan ämnar göra. Samtidigt skapar det en viss osäkerhet, då begreppens innebörd successivt kom att förändras mellan de olika undersökningar Bourdieu själv genomförde.¹⁰⁶ Detta bidrar till att jag i min uppsats inte kunnat ta hänsyn till alla de innebörder som begreppen ges genom Bourdieus samlade produktion. Jag fokuserar därför på de innebörder begreppen ges i boken *Konstens regler*.¹⁰⁷ Anledningen till att jag väljer denna studie framför andra är att det studieobjekt Bourdieu här behandlar ligger relativt nära mitt. Utöver denna studie tar jag även stöd av svenska Bourdieu-tolkare, framförallt Donald Broady, som varit den som introducerat Bourdieus teorier i Sverige. Bourdieus hela teoribildning kring fältbegreppet är alldeles för stor för ett uppsatsarbete av denna storlek,

¹⁰⁴ Furuland 1997, s. 18.

¹⁰⁵ Carle, Jan 2003. Pierre Bourdieu och klassamhällets reproduktion. Ingår i Månson, Per ed. *Moderna samhällsteorier: Traditioner riktningar teoretiker*, s. 376.

¹⁰⁶ Carle 2003, s. 376.

¹⁰⁷ Bourdieu 2000.

vilket medför att jag måste lyfta ut de begrepp jag önskar använda ur den större begreppsapparaten där Bourdieu ursprungligen placerat dem.

Anledningen till att jag, trots den avgränsningsproblematik som jag alltså upplever med Bourdieus teorier, ändå väljer att använda mig av dem är att jag finner vissa av begreppen som mycket lämpliga för en studie som denna. Jag anser att begreppen ser bortom individen, utan att samtidigt stanna i ett fast strukturtänkande. Detta möjliggör, menar jag, ett synliggörande av relationerna mellan det litterära systemets olika positioner, i form av t.ex. författare och litteraturkritiker. Intressen och bevekelsegrunder kan kopplas dels till relationen mellan positionerna och dels till relationen mellan det litterära fältets positioner och en större samhällelig kontext, i form av maktens fält.

I min studie får Bourdieus kapitalbegrepp en sammanbindande funktion. Teorierna om det symboliska kapitalet är i praktiken det som här binder samman teorierna om annorlundahet och kategorisering med Bourdieus analysverktyg, något som kommer att visa sig i uppsatsens analysdel.

2.3.1 Begreppsapparat

Här samlar jag de av mina analysverktyg som hämtats från Bourdieus begreppsapparat, men även begrepp som uppstått i samband med kritik av hans begreppsapparat. Vissa av de begrepp som presenteras här ges en marginell betydelse i min analysdel, men jag anser att de ändå fyller en funktion då de kan bidra till ökad förståelse för de begrepp jag verkligen kommer att använda.

Begreppet *fält* är centralt i såväl Bourdieus teoribildning som min studie. Donald Broady ger en bred, generell definition genom att föreslå följande förklaring: "[E]tt fält är ett system av relationer mellan positioner".¹⁰⁸ Det fält jag i denna uppsats ämnar studera är det litterära fältet. Det kan, enligt Broady, betraktas som ett socialt fält.¹⁰⁹ Den definition Broady gör av det sociala fältet är ett slags specificering av det allmänna fältbegreppet: "Ett socialt fält kan definieras som ett system av relationer mellan positioner vilka besättes av människor och institutioner som strider om något för dem gemensamt."¹¹⁰ Gemensamt för alla kulturella fält (t.ex. litteraturens, filosofins, konstens) är den nära knytningen till kulturbegreppet. Det är för kulturbegreppet man strider, och det är kring det som fältets konflikter uppstår.¹¹¹

Det litterära fältet är ett produktionsfält vilket innebär att det, i motsats till ett konsumtionsfält, befolkas av det litterära producentledet.¹¹² Innefattade i fältet är därmed

¹⁰⁸ Broady, Donald 2000. Inledning. Ingår i Bourdieu, Pierre. *Konstens regler: Det litterära fältets uppkomst och struktur*, s. 9.

¹⁰⁹ Broady 2000, s. 10.

¹¹⁰ Broady 2000, s. 9.

¹¹¹ Broady 2000, s. 10.

¹¹² Broady, Donald 1998. Inledning: En verktygslåda för studier av fält. Ingår i Broady, Donald red. *Kulturens fält: En antologi*, s. 14.

bl.a. författare, förläggare och kritiker.¹¹³ Det är inte, vilket man annars kan luras att tro, bara den litterära produkten som produceras på det litterära fältet:

Även genrer och stilarna, värdena och bedömningsgrunderna, ja författarna själva, konstnärerna och kritikerna och de livsstilar som odlas inom olika kottier, är skapelser vilkas historiska och sociala uppkomstbetingelser Bourdieu vill spåra.¹¹⁴

Den stridsfråga som ligger till grund för det litterära fältet är frågan om vad som ska definieras som litterärt värde. Fältets alla aktörer har olika ståndpunkter i frågan och, som Broady och Palme skriver så är: ”dessa delade meningar [...] vapen med vilka striderna inom fältet förs. Men *att* striden är värd att föras, därom är samtliga deltagare i spelet ense.”¹¹⁵ Här kan alltså tydligt ses att oenigheten utgör fältets själva kärna.

Det är, menar jag, att förenkla verkligheten att säga att det *endast* är det litterära värdet som styr handlingarna på det litterära fältet. Detta har jag nämnt i samband med att jag presenterat Lars Furulands modell över det litterära systemet, och jag vill här utveckla det ytterligare i relation till fältbegreppet. Dels, vilket jag återkommer till senare, är fältets aktörer ofta aktörer även på andra fält, dels spelar andra värden, såsom ekonomiska, roll även på det litterära fältet. För att ändå kunna operationalisera Bourdieus begreppsapparat, och få praktisk användning för den i min analys väljer jag trots det att i denna uppsats i första hand fokusera på det tilldelande av litterärt värde som sker på det litterära fältet.

För att ett område ska kunna kallas ett fält krävs att det har en viss självständighet, autonomi, dels gentemot andra fält och dels gentemot omvärlden i stort.¹¹⁶ I den punkt där fältets regler inte längre har någon praktisk betydelse tar fältet slut, det förlorar där sin autonomi.¹¹⁷ Många forskare före mig, bl.a. Bourdieu själv, har använt begreppet ”litterärt fält”, vilket borde tyda på att det besitter tillräckligt mycket autonomi för att kunna kallas ett fält.¹¹⁸ Detta är jag dock en aning tveksam till. Jag menar att fältbegreppet kan tjäna som ett värdefullt verktyg även om dess fullständiga autonomi inte kan bevisas. Det sätt på vilket jag använder begreppet kan därmed i förlängningen ses som ett sätt att undersöka i vilken mån fältet är autonomt. Det litterära fältet kan, menar jag, inte betraktas som helt oberoende av sin omvärld. Som jag senare återkommer till utgör litteraturkritikern positioner även på andra fält, något som borde tala mot autonomitanken. Detta är någonting som jag kommer att beröra ytterligare i mitt diskussionskapitel, då frågan om fältets autonomi alltså inte är riktigt så enkel som Bourdieu genom Broady önskar framställa det.

Fältet byggs och struktureras alltså, enligt definitionen ovan, upp genom ett antal olika *positioner* och relationerna mellan dem. Eftersom alla fältets aktörer strävar efter tolkningsföreträde i fältets stridsfråga är en så hög position som möjligt efterskrävt.

¹¹³ Broady 1998, s. 14.

¹¹⁴ Broady 2000, s. 10.

¹¹⁵ Broady, Donald & Palme, Mikael ([1984] 1998). Inträdet: Om litteraturkritik som intellektuellt fält. Ingår i Broady, Donald ed. *Kulturens fält: En antologi*, s. 175.

¹¹⁶ Broady 1998, s. 15.

¹¹⁷ Broady 2000, s. 22.

¹¹⁸ Se Bourdieu 2000. Det litterära fältet har även studerats med utgångspunkt i Sverige av bl.a. Peterson 1998 och Lilja 1998.

Den enskilde aktörens fältposition bestäms dels genom ens *habitus*. Med *habitus* avses det handlingsmönster som individen genom införlivning av specifika vanor i skola och familj, besitter, och som tillåter ett visst handlande och tänkande i den sociala världen.¹¹⁹ Dels, och denna faktor kommer att ges mer utrymme i uppsatsen än det förra, bestäms fältpositionen av mängden innehav av *kapital*. Begreppet kapital delas hos Bourdieu upp i tre delar, kulturellt, ekonomiskt och symboliskt kapital. I denna uppsats är det framförallt det symboliska kapitalet som studeras. Ett symboliskt kapital är en tillgång som inom ett visst sammanhang, d.v.s. inom ett visst fält, bär på ett visst värde för innehavaren i relation till fältets andra positioner.¹²⁰ Innehav av rätt kapital är alltså viktigt för att nå en hög position på fältet. Vilket kapital som är mest värdefullt inom ett visst fält beror på vilken fråga fältet samlas kring, och ett kapital som inom ett fält leder till en hög position kan inom ett annat ha motsatt effekt. På det litterära fältet är det litterära kapitalet det viktigast symboliska kapitalet.¹²¹ Det litterära kapitalet definieras av Broady som:

det anseende som visa genrer, verk, författare eller kritiker åtnjuter; detta kapital existerar även i förkroppsligat tillstånd, nämligen i form av en författares eller kritikers förmåga att handskas med litteraturens verktygsmedel och kännedom om tidigare och pågående strider inom litteraturens fält.¹²²

De ”agenter och institutioner” som, genom sitt kapitalinnehav, innehar en dominerande position inom de olika fälten betraktas av Bourdieu som agenter på det så kallade *maktfältet*:

Det är skådeplatsen för striderna mellan dem som innehar olika former av makt (eller kapitalformer), och [...] [som] kämpar [...] om att förändra eller bevara det relativa värdet på de olika kapitalformerna, som i varje ögonblick själv bestämmer vilka krafter som kan mobiliseras i denna strid.¹²³

Genom medvetenheten om de kamper som förs på maktens fält kan man förstå de olika ”effekter” som kunde observeras i hjärtat av det litterära [...] fältet, och som, tillsammans med olika krafter, påverkade samtliga författare”.¹²⁴ De strider som det litterära fältets makthavare för utanför det egna fältet får alltså konsekvenser även för det litterära fältets sämre positionerade.

2.4 Litteraturkritik

Per Rydén definierar i sin avhandling, i likhet med Furulands syn på kritikens roll, litteraturkritik som: ”den gradvis institutionaliserade verksamhet, som består i att man tillägger ett litterärt verk ett värde och ger det en inplacering.”¹²⁵ Detta är en mycket smal

¹¹⁹ Broady 1998, s. 13.

¹²⁰ Broady 1998, s. 13.

¹²¹ Broady 2000, s. 20.

¹²² Broady 1998, s. 19.

¹²³ Bourdieu 2000, s. 314.

¹²⁴ Bourdieu 2000, s. 513.

¹²⁵ Rydén 1987, s. 7.

tolkning av kritikerns roll och funktion, vilket jag diskuterat ovan. Dock använder jag denna förenkling för att av pragmatiska skäl möjliggöra min analys. Även Johan Svedjedal försöker klargöra kritikerns förhållande till det övriga litterära systemet. Han menar att litteraturkritikern har en given plats i systemet som den som: ”skapar, tolkar och förmedlar normer, och normerna är en del av den litterära institutionen”.¹²⁶ Tomas Forser menar att litteraturkritiken är central för förmedlingen av ett verk från författare till läsare.¹²⁷ Detta stämmer även väl överens med det sätt på vilket Furuland i sin modell betraktar kritiken. Han ser det, som ovan nämnts, som en del av verkets distribution.¹²⁸ Litteraturkritikern fungerar alltså dels som en distributiv länk mellan systemets olika aktörer, och dels som den som placerar verket i ett värdesystem och som därmed producerar och reproducerar de litterära normerna.

Kritikerna är, menar Forser, ett litterärt verks första läsare utanför produktionssystemet. Recensionen, menar han vidare är ”den enda skriftliga källan som berättar om hur en läsare har försökt förstå, tillägna sig och kritiskt värdera ett diktverk.”¹²⁹ Kritikern kan därmed betraktas som en av de få läsare som nedtecknar och publicerar sin läsupplevelse. Man kan dock inte, av denna anledning, jämställa kritikern med de vanliga läsarna, då de flesta forskare är överens om att litteraturkritikern genom sitt värv utövar makt. ”Kritik är maktspråk” hävdar t.ex. Svedjedal som vidare menar att litteraturkritiken är sammanknuten med en större samhällelig kontext och de maktförhållanden som råder där.¹³⁰ Huruvida kritikern kan sägas vara innehavare av makt även utanför det litterära fältet beror därmed på ett antal olika komplexa faktorer. En sak hävdar dock Svedjedal med bestämdhet, ju mer betydelsefull skönlitteraturen är för samhället, desto mer makt har kritikern utanför det litterära fältet.¹³¹ Litteraturkritiken och litteraturen är därmed ömsesidigt beroende av varandra även på det rent ekonomiska planet.

Genom recensionen bidrar kritikern till den litterära historieskrivningen, vilket enligt Forser bidrar till att studiet av kritiken blir ett sätt att förstå litteraturens funktion i samhället: ”Kritikens tillägnelser av diktverken och svar på deras tilltal berättar om litteraturens kollektiva och individuella betydelser i ett samhälle.”¹³²

Något som måste hållas i minnet, menar Svedjedal, är att kritikern säljer åsikter på en mediemarknad, och därmed måste anpassa sig efter tidningsvärldens ramar och villkor. Litteraturkritikern agerar alltså som position även på andra fält än det litterära. Samtidigt måste hon eller han, för att överleva på det litterära fältet, och här kommer Svedjedal tydligt in på en bourdieusk begreppsapparat, införskaffa giltigt litterärt kapital.¹³³ Som jag ovan hävdar är det litterära fältet och dess aktörers handlingar mer komplexa än att bara kretsa kring tilldelandet av litterärt värde. Kritikern har t.ex. även en distributiv och därmed

¹²⁶ Svedjedal, Johan 1998. Kritiska tankar: Om litteraturkritiken och det litterära systemet. *Tidskrift för litteraturvetenskap*. 1998:1, s. 49.

¹²⁷ Forser 2002, s. 9.

¹²⁸ Furuland 1997, s. 40f.

¹²⁹ Forser 2002, s. 9.

¹³⁰ Svedjedal 1998, s. 53ff.

¹³¹ Svedjedal 1998, s. 55.

¹³² Forser 2002, s. 9.

¹³³ Svedjedal 1998, s. 50f.

ekonomisk roll för många av fältets aktörer, något som understöds av Svedjedals resonemang ovan. Kritikerna kan även dela ut andra former av värde, exempelvis kan en bok tilldelas ett visst socialt värde, d.v.s. den anses vara samhällsrelaterat relevant. Av metodologiska skäl har jag som ovan nämnts, valt att fokusera på den roll som tilldelare av litterärt värde som litteraturkritikern har, men jag vill ändå nämna att dess roll är mer komplex än så. Mitt empiriska material är dock av den karaktären att även frågan om socialt värde kommer att beröras. Eftersom mitt fokus ligger på det litterära värdet kommer jag då att betrakta det sociala värdet som underordnat det litterära.

Jag betraktar recensionen som en litterär produkt skapad av kritikern, och till stor del skiljd från det litterära verk den behandlar. Det möjliggör en studie som denna, där kritiken och inte de skönlitterära verken, står i centrum. Tomas Forsers svar på vad en recension egentligen är lyder: "[d]en handlar *om* en annan text. Men den *handlar* också själv och berättar då sin egen historia".¹³⁴ Detta möjliggör en studie där kritikens funktion undersöks utöver den rent värderande. Syftet med denna uppsats är just att undersöka recensionstextens handlande på det litterära fältet, varför Forsers definition är mycket användbar.

Även om jag i denna studie fokuserar på dags- och kvällstidningsrecensioner finns recensioner även i mer sällan utkommande tidskrifter. Forser menar att recensionstexterna skiljer sig åt såväl form- som formatmässigt mellan tidningar och tidskrifter, varför han menar att fokus gärna läggs på den ena kategorin. I de senare kan texterna t.ex. både form- och innehållsmässigt närma sig essän.¹³⁵

¹³⁴ Forser 2002, s. 20.

¹³⁵ Forser 2002, s. 10.

3 Metod, material och reflexivitet

3.1 Urval av material

Mitt empiriska material består av recensionstexter om fyra olika skönlitterära böcker skrivna av författare som i media framställts som invandrarförfattare. Urvalet av författarna är i mångt och mycket baserat på min egen förförståelse, vilken jag menar grundar sig i den stora uppmärksamhet som just dessa fyra författare fått i samband med att de debuterat. De fyra författarna är, som även nämnts ovan, Alejandro Leiva Wenger (*Till vår ära*, 2001), Johannes Anyuru (*Det är bara gudarna som är nya*, 2003), Jonas Hassen Khemiri (*Ett öga rött*, 2003) och Marjaneh Bakhtiari (*Kalla det vad fan du vill*, 2005). Jag vill i det följande diskutera dels detta urval av skönlitteraturen, dels mitt urval av recensionstexter behandlandes dessa. Eftersom urvalet av de skönlitterära författarna och böckerna ligger till grund för urvalet av recensionstexter börjar jag med att redogöra för urvalet av de förstnämnda.

Jag vill i min uppsats studera kategorin invandrarförfattare. Därmed hävdar jag redan med mina frågeställningar att en sådan kategorisering används, och att den spelar en viss roll på det litterära fältet. Det innebär att urvalet av de skönlitterära författarna baseras på det sätt kategorin definieras och exemplifieras. De fyra författare jag valt ut verkar vara de som ligger närmast till hands att placera i kategorin. Som jag ovan skrivit baseras urvalet på min egen förförståelse, och det kan därmed anses vara högst subjektivt. Jag vill, för att undvika sådana invändningar visa hur jag menar att dessa fyra författare är de som oftast får exemplifiera kategorin. En artikel där invandrade ungdomsförfattare efterlyses inleds t.ex. på följande vis: ”Flera av de senaste årens mest uppmärksammade svenska debutanter har varit unga med invandrarbakgrund – Jonas Hassen Khemiri, Alejandro Leiva Wenger, Johannes Anyuru, Marjaneh Bakhtiari...”.¹³⁶ Observera att de tre punkterna i slutet av citatet skrivits dit av artikelns författare. Även om han vet att det finns fler namn som skulle kunna nämnas i detta sammanhang är det just dessa fyra som tas upp. Alla övriga invandrarförfattare representeras av de tre punkterna. Statsvetaren Magnus Dahlstedt undersöker även han just dessa fyra författare, dock helt utan att diskutera urvalet. Så, om dessa fyra ofta nämns i samband med att man talar om invandrarförfattare, vad beror då det på? Jag tror att det faktum att de alla fyra har sina rötter i utomeuropeiska länder gör att de tillskrivs en större annorlundahet än t.ex. de båda författarna Andrzej Tichý och Zbigniew Kuklarz, båda från Polen.¹³⁷ Dessutom har alla fyra författarna, om än i mycket olika hög grad, använt sig av ett språk med ord som annars ofta tillskrivs talspråket, och som på senare år kommit att kallas Rinkeby- eller blattesvenska. Detta är dock en osäker indelningsgrund, då Johannes Anyuru följer alla språkets regler och bara tillfälligt för in uttryck som ”spela bonanza”, ”wallah jag svär” och ”sho weon”.¹³⁸ Jag tror ändå att detta

¹³⁶ Berggren, Mats 2006. Var finns ungdomarnas Jonas Hassen Khemiri? *Dagens Nyheter*, 13 februari.

¹³⁷ Både Tichý och Kuklarz debuterade 2005 med romanerna *Sex liter luft* respektive *Hjälp jag heter Zbigniew*.

¹³⁸ Anyuru 2003, s. 9, 19 och 57.

kan vara en av anledningarna till att även han allmänt placeras inom kategorin. Troligen, vilket är svårt att bevisa, har dessa fyra författare fått mer uppmärksamhet än de ovan nämnda och deras debuter har i media fått större genomslag, vilket gör att de ligger närmast till hands som exempel på författare inom kategorin.

Kategorin invandrarförfattare existerar, oberoende vilka författare som placeras inom den. Begreppet "invandrarförfattare" däremot, ges, vilket jag diskuterat ovan, genom dess användande en desto mer mångtydig innebörd. De som innefattas i kategorin innefattas därmed av olika anledningar, något som gör innebörden i begreppet "invandrarförfattare" flytande och komplex. Detta gör även mitt urvalsarbete mer komplicerat, vilket jag diskuterat ovan.

Att jag studerar mottagandet av de fyra författarnas debutverk kan påverka hur materialet ser ut. När en författare debuterar sker genom kritiken den allra första inplaceringen av honom eller henne i det litterära värdesystemet. Författaren kan inte "rida" på tidigare bra recensioner och att vara debutant kan därmed i sig troligen ha en negativ verkan på författarens litterära position. Samtidigt är det just vid denna första inplacering som en första presentation av författaren görs, och det är även i detta skede som hon eller han placeras in i ett litterärt fack. Det borde därmed vara i samband med mottagandet av debutverket som kategoriseringen blir som tydligast. Man kan här se vad recensenterna tar fasta på när de placerar in och kategoriserar författarna. Detta gör mottagandet av debutverken till ett bra material för min del. Dock finns risken att debutantskapet även påverkar andra faktorer i samband med placeringen på det litterära fältet. Detta har jag dock inte möjlighet att i denna uppsats undersöka, varför läsaren härmed ombeds att bära med sig min reservation.

De av mina urvalsregler som inte varit lika beroende av mitt studieområde och mitt empiriska material, följer nu. För det första anser jag mig, med en bok från 2001, två från 2003 och en från 2005 på ett bra sätt täcka in kategorins tidsmässiga spridning. Jag menar, vilket jag diskuterat ovan, att det är i och med Leiva Wengers debut som kategoriseringen skjuter fart, och jag tror att ju längre tid som går från denna startpunkt, och ju fler författare som placeras i kategorin, desto större behov får författarna själva att reagera mot kategoriseringen. Vidare representerar de fyra författarna tre av de klassiska skönlitterära formerna; roman, lyrik och novell, något som visar på den bredd kategoriseringen ges. Den litterära formen kan därmed uteslutas som den centrala indelningsgrunden för kategorin.

Jag går härmed vidare till en diskussion kring urvalet av mitt primära empiriska material. Detta material är recensionstexter som behandlar de fyra författarnas debutverk. Att jag tror att det är genom recensionsmaterial som jag bäst kan besvara mina frågeställningar beror på litteraturkritikernas position, såväl i den litterära processen som på det litterära fältet. Urvalet av recensioner är beroende av min teori och begreppet position som där presenteras. Eftersom mitt huvudsakliga syfte med denna uppsats kretsar kring frågan om vilken position invandrarförfattare har på det litterära fältet, och vilken funktion kategoriseringen har för litteraturkritikernas fältposition, anser jag det vara berättigat att framförallt fokusera på recensioner publicerade i större svenska dags- och kvällstidningar. Detta för att alla litteraturkritiker inte innehar samma position på det litterära fältet. Det måste anses vara mer prestigefullt att recensera skönlitteratur i t.ex. *Dagens Nyheter* än i en mindre

landsortstidning. Som ovan nämnts överlappar litteraturkritikern i sitt yrkesutövande även andra fält. Detta bör i högre utsträckning omfatta kritiker på mindre tidningar, som troligen oftare har en mer allmänjournalistisk prägel. Den primära fälttillhörigheten för dessa ligger därmed troligen på det massmediala fältet.

Alla fyra böcker har inte recenserats i riktigt alla de tidningar från vilka jag hämtar mitt material. Jag har ändå gjort mitt bästa för att få en så jämn fördelning som möjligt. För att undvika onödig styrning av empirin har jag på förhand bestämt mig för att hämta recensionerna från Sveriges tio största dagstidningar och kvällstidningar. Det finns några få fall då man recenserat boken två gånger i samma tidning. Då det i dessa fall rör sig om olika kritiker, och därmed olika texter, väljer jag att inkludera båda recensionerna. De tidningar som ingår i mitt urval är (i upplagemässigt fallande ordning) *Aftonbladet*, *Dagens Nyheter*, *GT/Expressen*, *Göteborgs-Posten*, *Svenska Dagbladet*, *Sydsvenska Dagbladet*, *Helsingborgs Dagblad*, *Nerikes Allehanda*, *Östgöta Correspondenten* och *Upsala Nya Tidning*.¹³⁹ Sammantaget jämnar antalet recensioner ut sig ganska väl över de olika skönlitterära verken, om Bakhtiaris, Khemiris och Leiva Wengers böcker har jag tio texter vardera. Om Anyurus bok har jag nio texter.

Jag har ovan nämnt att de olika litteraturkritikerna inte kommer att studeras på individnivå. Eftersom min teoretiska apparat inte bara är uppbyggd kring det litterära fältets olika positioner, utan även kring isärhållandet av det egna från det främmande, anser jag det vara av stor vikt att här redogöra för kritikergruppens sammansättning. Av den etniska härkomst som går att utläsa av kritikernas namn kan man dra slutsatsen att de namn som inte klingar svenskt i samtliga två fall är finska. Etniskt är kritikergruppen alltså relativt homogen. Av de 39 recensionerna har 22 skrivits av män och 17 av kvinnor. Skillnaden är alltså relativt liten. Anmärkningsvärt är dock att av de kvinnliga recensenternas sjutton texter behandlar sex av dem Marjaneh Bakhtiaris bok.¹⁴⁰ Det är den enda bok där antalet kvinnliga recensenter överstiger antalet manliga, vilket jag härleder till det faktum att Bakhtiari är mitt urvals enda kvinnliga författare. Att recensenterna till stor del håller sig till att recensera författare av det egna könet tycks bilda ett slags mönster. Även om en mer ingående genusanalys faller utanför min uppsats syfte, så kan det vara värt att nämnas att liknande mönster syns i Ann-Louise Jonssons magisteruppsats "*Får man skriva så här?*" där mottagandet av fyra s.k. bekännelseromaner skrivna av kvinnor studeras. Av sammanlagt 36 studerade recensioner var 25 skrivna av kvinnliga recensenter.¹⁴¹

3.2 Metod för analys

Min analys bygger huvudsakligen på de verktyg som de teorier som ovan redogjorts för tillhandahåller. Det innebär att jag inte tillämpar någon vedertagen metodologisk modell,

¹³⁹ Upplagan för 2003 varierar mellan dessa tio tidningar från *Aftonbladets* 449 000 exemplar till *Upsala Nya Tidnings* 59 900 exemplar. Sex av tidningarna överskrider en upplaga på 100 000 exemplar. Källa: *Svensk Annonstaxa. Dagspress 2004*.

¹⁴⁰ Se recensionssammansättning i kapitel 8.1 samt recensentföreteckning i bilaga 2.

¹⁴¹ Jonsson, Ann-Louise 2005. "*Får man skriva så här?*": en feministisk undersökning av mottagandet i recensioner i svensk dagspress av fyra romaner med bekännelsekaraktär. Se bilaga 2, s. 74.

såsom t.ex. innehålls- eller diskursanalys. Eftersom jag redan har en relativt stor teoretisk apparat att arbeta med skulle studien troligen bli på gränsen till ogenomförbar om en stor metodologi, med dess medföljande teoretiska perspektiv och ståndpunkter, skulle tillämpas. Jag tycker ändå att det är av stor vikt att jag så långt som möjligt redogör för dels de grunder på vilka min metod vilar, och dels hur jag rent praktiskt går till väga i analysen av empirin. Jag börjar därför med att redogöra för hermeneutiken och dess grunder. Hermeneutiken ser jag mer som en grundläggande plattform för mina metodologiska ställningstaganden, än som en praktisk modell för mitt analytiska tillvägagångssätt.

Hos Göran Bergström och Kristina Boréus förklaras den hermeneutiska metoden som "läran om läsning och tolkning".¹⁴² Björn Vikström teoretiserar detta genom att hävda att hermeneutiken är ett slags "övergripande föreställning om vad tolkning och förståelse innebär". Inom den ryms många olika mer specifika metoder.¹⁴³ Hermeneutikens kunskapsmål är förståelsen, och föreställningen om att förståelsen föregås av en förförståelse som präglar sättet på vilket vi tolkar och når förståelsen, är central.¹⁴⁴ Detta medför att den hermeneutiska forskaren nog måste redogöra för sina utgångspunkter och perspektiv, något jag gör nedan. Forskarens ofrånkomliga förförståelse medför att en objektiv, subjektsoberoende sanning är omöjlig att studera. Samtidigt utesluter man inte att en sådan sanning existerar.¹⁴⁵ Vikström menar därför att hermeneutiken placerar sig mellan absolutism och relativism.¹⁴⁶

Den hermeneutik jag ovan redogjort för föreskriver alltså ingen konkret metod med vars hjälp texten kan tolkas. Den pekar dock på ett visst förhållningssätt gentemot den, vilket lägger fokus på öppenhet och insyn. Läsaren ska kunna kontrollera uttolkarens slutsatser, vilket innebär att en god argumentation och ett grundligt klarläggande av den egna förförståelsen krävs. Vidare är en central punkt i den hermeneutiska tolkningsprocessen förhållandet mellan del och helhet.¹⁴⁷ Det rör sig här om den s.k. hermeneutiska cirkeln. Förståelse för delarna nås genom förståelse av helheten, och förståelse av helheten nås i sin tur genom förståelse av delarna.¹⁴⁸ Denna ståndpunkt tycker jag sätter ord på det jag vill uppnå genom användandet av Bourdieus fältbegrepp. Den enskilda positionen förstås dels i förhållande till fältets övriga positioner, dels i förhållande till fältet och dess fokus. Samtidigt bidrar förståelsen av det litterära fältet till förståelsen av den enskilda författaren eller kritikerns position i en större samhällelig kontext. Förhållandena är också de omvända, genom att förstå fältets struktur och fokus kan även den enskilda positionen förstås.

Jag kommer, för att besvara mina frågeställningar, att använda mig av en kvalitativ textanalytisk metod. Analysen av en text föregås alltid av en tolkning. Jag ser det dock inte som två från varandra urskiljbara processer som i en uppsats som denna kan delas upp i

¹⁴² Bergström, Göran & Boréus, Kristina 2000. *Textens mening och makt: Metodbok i samhällsvetenskaplig textanalys*, s. 26.

¹⁴³ Vikström, Björn 2005. *Den skapande läsaren: Hermeneutik och tolkningskompetens*, s. 9.

¹⁴⁴ Vikström 2005, s. 13.

¹⁴⁵ Hansson, Joacim 2005. Hermeneutics as a bridge between the modern and the postmodern in library and information science. *Journal of Documentation*. Vol. 61, no. 1, s. 109.

¹⁴⁶ Vikström 2005, s. 14.

¹⁴⁷ Ödman, Per-Johan 1994. *Tolkning förståelse vetande: Hermeneutik i teori och praktik*, s. 190.

¹⁴⁸ Bergström & Boréus 2000, s. 26.

t.ex. två olika kapitel. Bergström och Boréus menar att den samhällsvetenskapliga tolkningen av en text innehåller fem olika element. Elementen fungerar som ett slags nycklar för att utvinna betydelse ur texten. Dessa är texten, kontexten, avsändaren, mottagaren och uttolkaren.¹⁴⁹ I min studie rör det sig om en textkategori, tidningsrecensioner. Recensionstexternas kontext kan uttydas på flera olika plan. Dels är det litterära fältet, d.v.s. min studies studieobjekt en viktig kontext för litteraturkritikens tillkomst. Dels bär litteraturkritikern, d.v.s. textens avsändare på en mer massmedial kontext. I fokus för min studie ligger naturligtvis framförallt den första av dessa två kontexter.

Bergström och Boréus menar vidare att de fem elementen utgör byggstenarna i fyra olika tolkningsstrategier. En relaterar i första hand texten till uttolkaren, den andra till mottagaren, den tredje relaterar texten till avsändaren och den fjärde och sista till kontexten. I praktiken förekommer dock aldrig strategierna i denna renodlade form.¹⁵⁰ Den uttolkarcentrerade strategin lämnar många dörrar öppna för forskaren, texten betyder här ”det uttolkaren ser att den betyder”.¹⁵¹ Här blir alltså medvetenheten om uttolkarens förståelse oerhört viktig. Ett sätt att operationalisera en uttolkarcentrerad tolkningsstrategi är att i tolkningen av en text tillämpa verktyg ”som är främmande för såväl dess [textens] avsändare som dess primära mottagare”.¹⁵² Ett sådant verktyg skulle kunna vara den begreppsapparat som jag ämnar använda i uttolkandet av texterna i denna studie. Genom att använda nya verktyg kan ny mening utvinnas ur texterna. Ingen av strategierna är, som sagt, renodlade. Att använda en uttolkarcentrerad strategi som den som just beskrivits, där teoretiska verktyg används för att utvinna mening, innebär troligen i de allra flesta fall att textens kontext bakas in i tolkningen. I likhet med detta ser jag även avsändaren och dennes sammanhang som en del av textens villkor. Avsändarens handlande, och därmed även texten, styrs på så vis av vissa kontextuella ramar. Den tolkningsstrategi jag kommer att använda mig av kan därmed ses som en sammanblandning av de kontext-, avsändar-, och mottagarcentrerade tolkningsstrategierna. Med denna breda tolkningsstrategi binder jag samman tolkning med analys. Mina centrala analysverktyg blir tydliga redan i tolkningen, och någon klar skiljelinje mellan tolkning och analys går därmed ej att urskilja.

Jag är alltså i min metod starkt beroende av de teoretiska utgångspunkter som ovan redogjorts för. Bourdieus begrepp fungerar i operationaliserat tillstånd, i samspel med de tolkningsstrategier som just redogjorts för, som verktyg för såväl tolkning som analys. Det innebär i praktiken att jag läser texterna utifrån min teoretiska begreppsapparat, och genom den stagar upp och utvinner ny mening ur texten. I analysens första del är det, genom uppsatsens första frågeställning, begreppet ”annorlundahet”, som ges mest utrymme. Jag vill genom det föra fram de passager i texterna där författarna och deras verk beskrivs i termer av särskiljande. Detta gör jag genom att bl.a. se vad kritikern väljer att lägga textens fokus på, vilka ord man använder och hur verket beskrivs i förhållande till sin författare och andra verk. Som ovan nämnts använder jag här mina frågeställningars fem underfrågor som verktyg i närmandet till materialet. Dessa frågor lyder:

¹⁴⁹ Bergström & Boréus 2000, s. 25f.

¹⁵⁰ Bergström & Boréus 2000, s. 25.

¹⁵¹ Bergström & Boréus 2000, s. 26.

¹⁵² Bergström & Boréus 2000, s. 27.

- Hur relaterar kritikerna sig själva till de recenserade böckerna och dessas författare? Talar man t.ex. om sig själv och sitt eget sammanhang som ett "vi" i förhållande till dem?
- Hur relaterar kritikernas texter till de erfarenhetsvärldar som beskrivs av författarna?
- Hur relaterar kritikerna författarna och deras böcker till andra författare (både inom och utanför kategorin invandrarförfattare)?
- Hur relaterar kritikerna de skönlitterära skildringarna till författarnas biografier?
- Hur relaterar kritikerna de skönlitterära skildringarna till en större samhällelig kontext?

Genom dessa menar jag mig kunna analysera hur annorlundahet skapas och upprätthålls genom recensionstexterna. Frågorna sorterar, genom mina teoretiska utgångspunkter, de olika element som texterna består av. Eftersom teorin i sig avgränsar vad jag kan uttyda ur texterna, fungerar även dessa frågor avgränsande. De bidrar till att välja ut vad i texterna jag i min analys lägger fokus på. Då jag ovan sagt mig grunda min metod på hermeneutiken är det viktigt att jag under analysens gång är öppen för att anpassa frågorna efter det material jag studerar, vilket innebär att de texter som inte passar min metodologiska modell inte kan anpassas för att ändå göra det. Empirin måste, i detta avseende betraktas som styrande.

Analysens andra del bygger vidare på den första delen, men här för jag ett djupare teoretiskt resonemang, vilket rör sig bort från den textanalytiska metoden, då jag grundar mina antaganden på Bourdieus begreppsapparat. Här bygger jag vidare på de betydelser som jag i analysens första skede utvunnit ur texterna, och det är dessa betydelser, snarare än grundtexterna i sig, som jag ämnar analysera genom fältbegreppen. Genom att titta på hur annorlundaheten framhävs och betonas, vill jag undersöka i vilken mån den fungerar som ett *symboliskt kapital* på det litterära fältet. Genom denna analys vill jag sedan gå över till det större fältbegreppet och undersöka vilken funktion annorlundaheten har för invandrarförfattare och kritiker som positioner på det litterära fältet. Min bourdieuska begreppsapparat kommer alltså att fungera som ett slags noder kring vilka den mening jag utvunnit ur det empiriska materialet i analysens första del, samlas, och därmed även analyseras.

Det är, ur ett metodologiskt hänseende lite speciellt att såsom jag i min analys ämnar göra, leta efter det negativa i ett värdemässigt så pass positivt recensionsmaterial. Det är då betydligt vanligare att analysera negativt värderande tendenser, såsom de som t.ex. har visat sig kunna förekomma då män recenserar kvinnliga författare nedvärderande.¹⁵³ Min analysmetod placerar sig i förhållande till den metod som i dessa studier använts, i en egen analytisk genre. Denna, menar jag, grundar sig i, och har mycket att hämta från det postkoloniala perspektivet. Det öppnar genom t.ex. begreppet exotism,¹⁵⁴ för en analys av språkliga uttryck som i den positivt värderande kontext som det samlade mottagandet av de fyra författarna utgör, framstår som implicita, men ändå nedvärderande.

¹⁵³ Se t.ex. Jonsson 2005.

¹⁵⁴ Begreppet exotism återkommer i uppsatsens diskussionskapitel.

4 Annorlundahet i recensionsmaterialet

Jag vill i detta kapitel, genom analys av min empiri, urskilja de sätt på vilka annorlundahet framhålls i recensionerna av de fyra författarnas verk. Jag analyserar mottagandet av varje bok för sig och placerar dem i kronologisk ordning. Detta då recensioner av debutromaner av senare dato i vissa fall innehåller referenser till de tidigare författarna.

Denna ordning innebär att jag inleder med att i kapitel 4.1 studera mottagandet av Alejandro Leiva Wengers *Till vår ära*. Mitt empiriska material rörande denna bok sträcker sig från den 19 oktober till den 6 december 2001. Sedan följer i kapitel 4.2 analysen av mottagandet av Johannes Anyurus *Det är bara gudarna som är nya*. Materialet är här publicerat mellan den 31 mars och den 30 april 2003. I kapitel 4.3 är det Jonas Hassen Khemiri och mottagandet av hans *Ett öga rött* som centreras. Materialet är publicerat mellan den 30 juli och den 27 augusti 2003. Avslutningsvis analyserar jag i kapitel 4.4 mottagandet av Marjaneh Bakhtiaris *Kalla det vad fan du vill*. Dessa recensioner är publicerade mellan den 5 april och den 10 maj 2005. Kapitel 4 avslutas med en sammankoppling, och vidare analys, av mottagandet av de fyra debutanterna.

Föreliggande kapitel ska läsas som en första analys av det empiriska materialet. Det är i detta kapitel som materialet tydligast syns, genom de många citaten. I kapitel fem bygger jag vidare på detta kapitelns analys genom den teoretisering som införandet av Bourdieu och hans begreppsapparat innebär.

4.1 Mottagandet av *Till vår ära* (Alejandro Leiva Wenger)

Till det yttre diskret som en tunn och inbunden centrallyriker smyger Alejandro Leiva Wenger i dag in på den svenska parnassen och intar den plats som länge varit reserverad för honom. Eller för någon som han.¹⁵⁵

Så inleder Nils Schwartz sin recension av Alejandro Leiva Wengers *Till vår ära* i *Expressen* oktober 2001. Vad är det han med denna inledning vill säga? För mig framstår den som ett sätt att till recensionens läsare kommunicera en kategorisering av författaren. Den parnassplats som Schwartz menar är vikt åt Leiva Wenger härleds här inte till debutverkets litterära kvalitéer, utan till någonting annat. Leiva Wenger som person betraktas som utbytbar, platsen var avsedd för honom, eller ”för någon som han”. Vem kan betraktas som ”någon som han”? Denna fråga får sitt svar i Schwartz efterföljande stycke:

Den 25-årige chilenskfödde debutanten från Stockholmsförorten Vårberg är nämligen svaret på de rop som länge har ekat ohörda på de vindpinade torgen mellan tunnelbanestationer och hyreskaserner i de invandrartäta stockholmeförorterna: en litterärt

¹⁵⁵ Schwartz, Nils 2001. ”Parnassplatsen vikt Alejandro Leiva Wenger ger ’de nya svenskarna’ ett litterärt ansikte”. *Expressen*, 19 oktober 2001.

fullfjädrad *representant* [min kurs.] för ”de nya svenskarna”, ”andra generationens invandrare”.¹⁵⁶

Leiva Wenger betraktas alltså som en av många möjliga representanter för den av Schwartz så mystifierade förorten. Novellerna i boken kopplas av honom dels tydligt till Leiva Wenger själv och hans biografi, och dels till en större samhällelig situation. Att just Leiva Wenger kan inta Schwartz parnassplats härleds indirekt till dels hans ålder, dels hans etniska ursprung och dels hans nuvarande bostadsort. Dessa tre faktorer lyfts i Schwartz artikel fram som variabler som skiljer Leiva Wenger från det övriga författarkollektivet. Genom framlyftandet av dem menar jag att han beskrivs som annorlunda i förhållande till andra författare. Liksom de flesta av de kritiker vars texter om *Till vår ära* jag studerat, värderar Schwartz boken högt. Leiva Wenger har, skriver han: ”under alla språkliga omständigheter [...] gjort sig förtjänt av sin vikta parnassplacering.”¹⁵⁷ Han visar här tydligt det jag ovan hävdade, att han i första hand kopplar denna tänkta parnassplats till författarens biografi, och först i andra hand kopplar den till de litterära kvalitéter som debuten uppvisar. Hur han själv betraktar den kategori som jag menar att han i och med denna recension bidrar till att skapa, visar han i textens avslutande stycke:

Sammantaget visar denna tunna debutsamling både bredd och stilistisk vighet. Det är för framtiden Alejandro Leiva Wengers egentecknade försäkring mot att slippa placeras i ett särskilt invandrarfack.¹⁵⁸

Det invandrarfack som Schwartz talar om verkar alltså förbihållet dåliga författare, medan Leiva Wenger, genom sin debuts litterära kvalitéter tillåts placera sig bland dem som kallas författare utan prefix av något slag. Dessutom kan jag konstatera att Schwartz trots att han menar att Leiva Wenger bör kunna undvika kategoriseringen själv genomgående placerar honom inom kategorin.

Ann Lingebrandt recenserar Leiva Wengers debut i *Helsingborgs Dagblad*.¹⁵⁹ När Lingebrandt placerar Leiva Wenger i en kulturell kontext är det inte främst de litterära referenserna som ligger i fokus. Av dessa finns bara en, nämligen jämförelsen med James Joyce. Det är istället till författarens invandrarskap och några av novellernas tematik som Lingebrandt går för att hitta referenser:

Vi möter det som kommit att kallas ”det nya Sverige”. Ett mångkulturellt samhälle som inte minst en ny generation filmregissörer med stor framgång synliggjort. Men Leiva Wengers bok målar upp en avsevärt mörkare bild än de populära filmer som tagit fasta på kulturklyftornas komiska poänger. Snarare är det hiphopens version av förortslivet som känns igen: de vilsna ungdomarnas, gängen, den hårda attityden och råa jargongen.¹⁶⁰

Det är vidare tydligt att Lingebrandt betraktar Leiva Wenger som en avvikare gentemot både henne själv och ett större läsarkollektiv, då hon skriver: ”Han presenterar oss [min

¹⁵⁶ Schwartz 2001.

¹⁵⁷ Schwartz 2001.

¹⁵⁸ Schwartz 2001.

¹⁵⁹ Lingebrandt, Ann 2001. Debut med skälvande nerv: Alejandro Leiva Wenger sätter språket i gungning och ger en mörk bild av kulturklyftornas Sverige. *Helsingborgs Dagblad*, 19 oktober.

¹⁶⁰ Lingebrandt 2001.

kurs.] för en värld med ett eget språk, där den stängs ute som inte känner till begrepp som 'amchuck', 'keff' och 'baxish'.¹⁶¹ Här kommunicerar Lingebrandt till sina egna läsare att hon själv tillhör det "vi" från vilket Leiva Wenger avviker. Dessutom förutsätter hon att även läsarna är en del av samma "vi".

Stig Hansén, *Expressens* andra recensent, säger sig ha läst *Till vår ära* två gånger "för att verkligen testa att första känslan stämde att detta är det friskaste jag läst på länge."¹⁶² Hansén frågar sig, i enlighet med de resonemang som förs i Leiva Wengers novell *Sakers riktiga namn*, hur namnet Alejandro Leiva Wenger egentligen ska översättas. Frågan ligger vilande från recensionens början till dess slut, där den ges ett svar bortom det Hansén kallar "kalla fakta";

Alejandro Leiva Wenger är ett namn som kanske inte är så lätt att komma ihåg första gången man hör det. Men namnet är värt att minnas. Jag har svårt att tro att man kan översätta det med något annat än mycket, mycket lovande.¹⁶³

Jag menar att Hansén genom att lyfta fram, och göra en poäng av, Leiva Wengers ovanliga namn, syftar till att accentuera en annorlundahet hos honom. Detta trots att han i övrigt är närmast lyrisk till novellsamlingen.

I Åsa Petersens recension i *Aftonbladet* slås annorlundaheten fast redan i rubriken, "Måste de [min kurs.] dricka elixir?"¹⁶⁴ Även om det är troligt att rubriken satts av någon annan än recensenten själv, bidrar den sammantaget med den övriga texten till att kommunicera annorlundahet gentemot läsarna. Rubriken, menar jag, gör karaktärerna i novellen Elixir till representanter för ett större "de", och recensionen avslutas med frågan: "Vad återstår egentligen för de unga människor som ständigt stämplas som sämre på grund av sin etnicitet? Att dricka elixir."¹⁶⁵ Denna slutsats föregås av ett referat av en intervju med en rektor på en gymnasieskola i Malmö där en lärare misshandlats av elever. Petersen är kritisk till att reportern vill förklara detta med att 70 procent av eleverna på skolan är invandrare. Denna kritik är intressant, men frågan är om den hör hemma i en recension av Leiva Wengers debut. Faktum är att Petersen stannar vid denna generella diskussion kring etnicitet och dess betydelse i dagens svenska samhälle. Någon djupdykning i de litterära texterna gör hon aldrig. Istället väljer hon alltså att fokusera på det samhällsrelevanta i den tematik som några av novellerna skildrar. Skönlitteraturen i allmänhet och Leiva Wengers texter i synnerhet ses som sanna representanter för delar av det svenska samhället. De noveller som överhuvudtaget inte behandlar denna tematik lämnas, liksom i flera andra recensioner, onämnda.

I *Sydsvenska Dagbladet* fastställs föreställningen om Leiva Wenger som en representant redan i rubriken. "Fullt trovärdig förortsprosa" lyder rubriken till Hanna Gardells

¹⁶¹ Lingebrandt 2001.

¹⁶² Hansén, Stig 2001. Lagg namnet på minnet! *Expressen*, 19 oktober.

¹⁶³ Hansén 2001.

¹⁶⁴ Petersen, Åsa 2001. Måste de dricka elixir? *Aftonbladet*, 6 december.

¹⁶⁵ Petersen 2001.

recension.¹⁶⁶ Gardell försöker gardera sig mot att placera in Leiva Wenger i kategorin invandrarförfattare då hon skriver:

Alejandro Leiva Wengers debut skulle lite slarvigt kunna placeras i ett fack: ung invandrarförfattare utgår från egna erfarenheter och skriver om människor som har svårt att finna sig tillrätta i ett nytt land. Leiva Wenger är själv född i Chile och några av berättelserna utspelar sig i förorten Vårberg, där han bott sedan kan [sic!] kom till Sverige som nioåring.¹⁶⁷

Så enkelt är det dock inte, menar Gardell i nästa stycke. Trots det för hon i det stycke som citerats ovan in Leiva Wengers biografi. Gardells budskap blir motsägelsefullt, å ena sidan framhåller hon att hon tycker att det vore orättvist att placera in författaren i ett fack där man skriver utifrån sina egna erfarenheter, å andra sidan upplyser hon läsaren om vilken erfarenhetsvärld man kan tänka sig att han besitter. Novellen ”Borta i tankar” anser Gardell vara ”något så ovanligt som en fullt trovärdig förortsprosa mellan hårda pärmar.”¹⁶⁸ Jämförelsen går här till hiphop, då Gardell anser att novellen ”Borta i tankar” ”följer hiphoppens estetik i både ordval och rytm”.¹⁶⁹ Litteraturen verkar alltså inte räcka till som referensram för Gardell och Leiva Wengers debut placeras därmed inte in i någon större litterär kontext än just som en efterlängtd avvikare.

Ole Hessler inleder sin recension från *Dagens Nyheter* med att konstatera:

Röda linjen regerar. Fråga Latin Kings. Och fråga Alejandro Leiva Wenger. Hans debutbok ”Till vår ära” är modernism med hiphop-häng, rakt ut från Stockholms sydvästra förorter.¹⁷⁰

Hessler försöker i sin text stilistiskt att anpassa sig efter Leiva Wengers språkstil och undviker att placera författaren i förhållande till andra författare, då referenserna även här ligger utanför litteraturens gränser:

Han [Leiva Wenger] är en glidare på snedden genom förortskulturens grisiga snack, för att i nästa stund krypa upp i famnen på den mysypysiga lovestoryn, för att sedan åter göra sig illitterat och bombad. Alltsammans bottnar i ett slags andra generationens invandrarerfarenheter på linjen mellan Vårberg och Skärholmen.

Det är Petter-land och Lars-Mikael Raattamaa, med ett södersnack som ibland pyser ut som aggressiv graffiti, en skitförbannad ande i sprayflaskan.¹⁷¹

Även om jag inte gör en studie där de litterära texterna står i centrum anser jag det vara relevant för min studies syfte att här påpeka att jag anser att Hessler dessutom överdriver invandrar- och förortstemat i Leiva Wengers noveller. Har man läst alla texter i Leiva Wengers novellsamling ser man att alltsammans inte alls bottnar ”i ett slags andra generationens invandrarerfarenheter på linjen mellan Vårberg och Skärholmen”. Jag skulle

¹⁶⁶ Gardell, Hanna 2001. Fullt trovärdig förortsprosa. *Sydsvenska Dagbladet*, 19 oktober.

¹⁶⁷ Gardell 2001.

¹⁶⁸ Gardell 2001.

¹⁶⁹ Gardell 2001.

¹⁷⁰ Hessler, Ole 2001. Bombat och smart. *Dagens Nyheter*, 19 oktober.

¹⁷¹ Hessler 2001.

säga att det endast är hälften av de sex noveller som faktiskt gör det. Detta menar jag visar hur det annorlunda och det som anses vara samhällsrelevant accentueras i Hesslers recension. Leiva Wengers tematik görs mer annorlunda än en faktiskt är.

Genom att anpassa sin egen stilistik efter Leiva Wengers litterära stil menar jag vidare att Hessler vill visa att han tagit författarens språk till sig, och att han accepterar det. Denna språkliga resa gör att han själv framstår som tolerant, öppen och nytänkande, samtidigt som resan är ytterst tillfällig, i nästa text han skriver har han troligen gått tillbaka till sitt vanliga skrivsätt.

Samma önskan att visa sig tolerans upplever jag finns hos Johan Dahlbäck, i hans recension i *Göteborgs-Posten*.¹⁷² Det är i samband med att han tar upp novellen *Elixir* som denna önskan syns bäst, då han skriver: "Även så lekfullt kan man alltså skildra vårt [min kurs.] nya Sverige."¹⁷³ Att Dahlbäck väljer att kalla det som brukar kallas "det nya Sverige" för "vårt" ser jag som ett uttryck för att han vill visa att han ser sig själv som en del av denna nya nationalkänsla. Samtidigt kan det här vila en outtalad förhoppning om att han i och med denna hemvist kan följa med på den våg Leiva Wenger som invandrarförfattare surfar på.

Johan Lundberg som recenserar boken i *Svenska Dagbladet* tar medvetet och tydligt avstånd från vi-et, då han nästan raljerar över de senaste årens debutanter:

Under många år har man kunnat tro att det för en debuterande författare krävts förankring i Vasastan eller på Söder i Stockholm. På ett för den svenska befolkningen föga representativt sätt har de håglösa huvudpersonerna i 1980- och 90-talets romaner drivit omkring i Stockholms innerstad, möjligen med en eller annan mellanlandning i föräldrahemmet på landsorten eller i någon idylliskvillaförort.¹⁷⁴

Jag tolkar detta som ett uttryck, liknande det jag ovan menar även Dahlbäck uttrycker, för en samhörighet med "de andra". Lundberg visar sig på detta vis lojal mot Leiva Wenger och den värld han beskriver.

Lundberg är en av de få som finner referenser till Leiva Wenger inom litteraturens område, och gör på så sätt honom till en del av vi-ets författarkollektiv. Han markerar avstånd mellan Leiva Wenger och "de rätt slafsiga spoken word- och poetry slam-lyrik som på sistone letat sig in till de etablerade förlagen", samtidigt som han placerar honom i en skara av högt värderade författare:

Snarare [än om hip hop, min anm.] handlar det hos Alejandro Leiva Wenger om en i långa stycken lyhörd och språkligt uppslagsrik framställning, där Rinkebysvenskan förs in i den svenska skönlitteraturen på ett nästan lika övertygande sätt som Slas förde in Söderslangen eller Sara Lidman och Torgny Lindgren västerbottniskan.¹⁷⁵

¹⁷² Dahlbäck, Johan 2001. Efter en klunk blir man blond. *Göteborgs-Posten*, 22 oktober.

¹⁷³ Dahlbäck 2001.

¹⁷⁴ Lundberg, Johan 2001. Novelldebut som skapar sug efter en roman. *Svenska Dagbladet*, 29 oktober.

¹⁷⁵ Lundberg 2001.

Magnus Dahlerus som recenserar *Till vår ära* i *Upsala Nya Tidning* inleder, även han, med att placera in boken i en icke-litterär kontext:

I filmer som *Jalla Jalla* och *Vingar av glas* är det de nya svenskarna som berättar om situationen i Sverige. Alejandro Leiva Wenger föddes i Chile 1976, flyttade som nioåring till Vårberg i södra Stockholm. I boken *Till vår ära* berättar han ur sitt perspektiv, och då är det med en större portion allvar än i nämnda filmer.¹⁷⁶

Det är här tydligt att Dahlerus ser Leiva Wengers biografi som en av de viktigaste nycklarna till texten. Genom att presentera den på ett, i recensionen, så pass tidigt stadium påvisar han novellernas autenticitet och relevans. Eftersom Leiva Wenger är född i Chile och uppvuxen i Vårberg förutsätter Dahlerus att förortsskildringarna berättas ur det perspektivet, och Leiva Wenger utses till en representant för det annorlunda.

Slående är att den enda recension i mitt urval som inte stämmer in i hyllningssången av *Till vår ära* även är den som minst av alla drar fram det annorlunda i texterna. Daniel Andersson skriver i sin recension i *Nerikes Allehanda* i mångt och mycket om Leiva Wenger som vilken annan författare som helst.¹⁷⁷ Recensionens fokus ligger på textens stilistiska drag och det att texterna genrebestämts som noveller ifrågasätts. ”Emellanåt är det riktigt vitalt, inbjudande, rent av nyskapande - ofta är det osammanhängande, snårigt, utan rytm”, tycker Andersson.¹⁷⁸

4.2 Mottagandet av *Det är bara gudarna som är nya* (Johannes Anyuru)

När Anders Cullhed recenserar Johannes Anyurus lyriksamling *Det är bara gudarna som är nya* i *Dagens Nyheter* inleder han med att placera in Anyuru och hans lyrik i ett sammanhang.¹⁷⁹ Han konstaterar inledningsvis att:

feberdiagnoserna från förorten och det nya landet, det etniskt allt rikare Sverige, har varit glesa. Det gäller i någon mån kulturlivet över huvud, men där har ändå någonting hänt, framför allt inom populärmusiken och filmen. Vad gäller rap och hiphop måste det ha varit Latin Kings som började, och det var väl ett tiotal år sen. Den litterära prosan har haft svårare att registrera förändringarna [...]. Den efterlängttade generationsromanen låter visserligen vänta på sig, men Alejandro Leiva från Chile och Vårby överraskade många häromåret med novellerna i ”Till vår ära”.¹⁸⁰

Innan Cullhed når framens till titeln på den bok han ska recensera anslår han på detta vis en ton för att till läsaren kommunicera vad för slags författare och litteratur det rör sig om. Den enda litterära referens som här går att finna är den till Alejandro Leiva Wengers debut, vars mottagande behandlats ovan. Cullhed tror vidare att Anyuru möjligen ”kan göra för

¹⁷⁶ Dahlerus, Magnus 2001. Med ungt perspektiv. *Upsala Nya Tidning*, 23 oktober.

¹⁷⁷ Andersson, Daniel 2001. Nafsande noveller. *Nerikes Allehanda*, 19 oktober.

¹⁷⁸ Andersson 2001.

¹⁷⁹ Cullhed, Anders 2003. Anyuru tar tempen på förorten. *Dagens Nyheter*, 2 april.

¹⁸⁰ Cullhed 2003.

den svenska lyriken vad Dogge och de andra kungarna gjorde för musiken.”¹⁸¹ Han framställer Anyurus debut som någonting helt igenom nytt, och upprepar denna syn på en mängd ställen genom sin text, bl.a. då han skriver ”detta är sannerligen en *annan* [min kurs.] förort än vad den svenska lyriken hittills registrerat, långt från Kristina Lugns köpcentrum.”¹⁸² Anyurus lyrik framställs alltså inte bara som någonting nytt, utan även som någonting helt annorlunda, något som i recensionens sista mening framgår med all önskvärd tydlighet: ”redan låter det litet annorlunda i poesiparken.”¹⁸³

Liksom i fallet med Leiva Wenger ovan, menar jag att vissa kritiker låter förortstemat dra större växlar än vad det egentligen finns material för i de skönlitterära texterna. Den del av Anyurus debut som fått mest utrymme i recensionerna är den första, den som av författaren döpts till ”vi mot dom”. Det är framförallt här som förorten som miljö ges ett så pass stort utrymme att det kan sägas vara dikternas tema. Denna överfokusering på förorts- och invandratematiken ses bl.a. i Marie Petterssons recension, skriven för *Helsingborgs Dagblad*.¹⁸⁴ ”Dikterna utspelar sig i utkanten av det ’multikulturella’ Sverige. Där förs vardagskriget, det mot segregation, utanförskap, droger och arbetslöshet” skriver hon i beskrivningen av bokens litterära innehåll.¹⁸⁵

Daniel Andersson skriver i sin recension i *Nerikes Allehanda* att ”Anyuru är en av de få [...] som lyckas skriva något verkligt angeläget i ett poetiskt sammanhang”.¹⁸⁶ Han är, säger han, annars:

skeptisk när förlagen matar oss med författare som sägs representera det ”nya” Sverige - andra generationens invandrare, förortskids med betongen som gemensam referent, graffitti-generationen [sic!] som ska föra in rapen i de litterära salongerna. DET MÅ VÄL vara ett gott syfte, men frågan är hur mycket politisk korrekthet som ligger bakom förlagens agerande i den här frågan.¹⁸⁷

Andersson kritiserar alltså ett antal onämnda författare som han verkar anse rider på en för dem fördelaktig våg. Han verkar anse att den enda anledningen till att de överhuvudtaget får sina böcker utgivna är att förlagen bedriver välgörenhet. Samtidigt vill han visa att Anyuru är bättre än så, han är utgiven av andra skäl än de politiskt korrekta. Det blir för Andersson ett sätt att lyfta upp Anyuru över dessa andra författare och göra honom till en del av någonting visserligen annorlunda och nytt, men likväl accepterat.

Johan Lundberg recenserar Anyuru i *Svenska Dagbladet*.¹⁸⁸ Lundberg stod även för den recension av Leiva Wenger som ovan behandlats, och det inledande greppet känns igen:

När man trodde att svensk poesi definitivt trätt in i en fas av tjänstemannamässigt pysslande med lika ofarliga som obegripliga ordsekvenser, på sin höjd exekverade i mörka källarhål i

¹⁸¹ Cullhed 2003.

¹⁸² Cullhed 2003.

¹⁸³ Cullhed 2003.

¹⁸⁴ Pettersson, Marie 2003. En don Quijote i förorten. *Helsingborgs Dagblad*, 3 april.

¹⁸⁵ Pettersson 2003.

¹⁸⁶ Andersson, Daniel 2003. Okonstlade förortsbilder. *Nerikes Allehanda*, 3 april.

¹⁸⁷ Andersson 2003.

¹⁸⁸ Lundberg, Johan 2003- Lyrisk sampling i förortens Troja. *Svenska Dagbladet*, 3 april.

Vasastan, så dyker det upp en debuterande poet som i sin första bok tycks förmögen att föra tillbaka lyriken till dess rötter.¹⁸⁹

Precis som i recensionen av Leiva Wenger använder Lundberg här poesi sprungen ur Vasastan, d.v.s. Stockholms innerstad, som motsats och jämförelse till Anyuru. På detta sätt slår han fast vad som är normen inom, i detta fall, svensk poesi, för att sedan kunna beskriva avvikelserna. Själva anslaget i Lundbergs text är därmed präglad av den annorlunda som han tillskriver Anyuru.

Amelie Björck tillskriver i sin recension i *Göteborgs-Posten*, Anyuru hela förorten, som sin egen: ”han famnar inte om allt som Sonnevi, bara om *sin* [min kurs.] förort”.¹⁹⁰ Björck tar på så sätt avstånd från de, av Anyuru, skildrade miljöerna, och tar därmed på samma gång, menar jag, avstånd även från den erfarenhetsvärld som skildras i diktsamlingen. Anyuru ses som en fullfjädrad och autentisk representant för miljön och erfarenheterna, och hans motsats finns, enligt Björck, i Björn Ranelid som:

i höstas såg sig [...] nödd att gjuta ande i arenan med romanen David Puma och drottning Silvia - ett långt, passionerat brev från en kille i Rinkeby. ”Låtsaspolitiskt blomstermåleri” och ”snällistiskt underklassförakt” löd kritiken. Det är inte lätt att hitta rätt ton som missionär. Säkrare är i så fall att låta detta Sverige tala för sig självt [...].

Anyuru är alltså en del av ett annat Sverige, och genom hans diktsamling, får detta Sverige en autentisk röst. Johannes Anyuru, fortsätter Björck:

är varken missionär eller materialist. Han berättar om sitt liv, och med Homeros i ena handen och Doggelito i den andra har han både socialt och språkligt den dubbla medvetenheten som krävs för att verkligen tränga in i litteratursfären genom muren.¹⁹¹

Det framstår som att det är just därför att Anyuru i sig själv är annorlunda som hans lyrik är angelägen och kan tränga in bland den fina litteraturen. Vidare förutsätter Björck att diktjaget är Anyuru själv. Den litterära karaktären antas här, helt oproblematiserat, vara ett med sin författare.

Som en representant för ett annat Sverige ser även Bo Gustavsson på Anyuru i recensionen i *Uppsala Nya Tidning*.¹⁹² Han menar att Anyurus bok ”kan läsas som ett vittnesmål inifrån ett mångkulturellt Sverige där gängvåld och social utslagning hör till vardagen.”¹⁹³ Anyuru görs här alltså till ett vittne till skeenden som inte kan uppfattas av de som inte tillhör sammanhanget. Gustavsson målar här upp gränser på Sverigekartan, inom vilka endast vissa har tillträde. För att ”vi-et” ska förstå vad som händer inne i det han kallar det mångkulturella Sverige behövs inifrånvittnen. Som ett sådant uppfyller Anyuru Gustavssons förväntningar och krav. Gustavsson fortsätter med att i nästa stycke skriva att ”svartskallarnas desperata röst [...] [här får] komma till tals för första gången i svensk

¹⁸⁹ Lundberg 2003.

¹⁹⁰ Björck, Amelie 2003. Hela förorten snurrar in. *Göteborgs-Posten*, 3 april.

¹⁹¹ Björck 2003.

¹⁹² Gustavsson, Bo 2003. Poetisk konfrontation. *Uppsala Nya Tidning*, 30 april.

¹⁹³ Gustavsson 2003.

samtidslitteratur.”¹⁹⁴ Ordet ”svartskalle” var länge ett strikt rasistiskt ord, men genom att, såsom Gustavsson gör här, använda det i ett icke-rasistiskt sammanhang försöker han delta i den omvärdering som ordet genomgår.¹⁹⁵ Det blir ett sätt för honom att visa samhörighet med Anyuru. Samtidigt framstår det som ett slags sympatyttring som framställer Anyuru som vore han fången i ett icke-korrekt språkbruk.

Tuija Nieminen Kristofersson recenserar Anyurus debut i *Sydsvenska Dagbladet*.¹⁹⁶ I sin text spelar Nieminen Kristofersson dikternas bilder mot mediebilder av förorten. Det hårda och mörka ligger i textens fokus: ”Hans dikter är framsjungna ur förortens miljöer med asfalt, cement, nattbussar och djupa betonghimlar där stjärnorna plötsligt blir synliga.”¹⁹⁷ Förorten blir hos Nieminen Kristofersson en stor nästintill död infrastruktur. Räddningen undan förorten framställs av recensenten som kulturen: ”Ett sätt att göra sig synlig i den hårda materien är att måla graffiti. Såsom färgen tränger genom ytor av betong och cement kan graffiti tränga in i samhällets djupare skikt.”¹⁹⁸ Miljöerna i Anyurus lyrik tolkas av Nieminen Kristofersson som någonting ociviliserat, eller kanske snarare överciviliserat själlöst. Räddningen är kulturen; graffiti och poesin.

Malte Persson fokuserar i sin recension i *Expressen* framförallt på Anyurus stil.¹⁹⁹ När det gäller litterära referenser finns knappast någon recensent som inte nämnt Homeros *Illiaden*. Detta beror på att diktsamlingen själv öppnar upp för en sådan läsning, med citat och karaktärer hämtade från klassikern. Persson jämför dessutom Anyuru med Tomas Tranströmer, och faller därmed inte för den frestelse som många andra fallit för, nämligen att nämna Leiva Wenger, Latin Kings m.fl. Detta menar jag beror på att recensionens fokus här ligger på att granska Anyurus stil:

Det som gör den som helhet lyckad är framförallt kombinationen av de olika tonlägena, och som bäst balansen mellan dem: berättande och beskrivande, expansivt och förtäat, högröstat och lågmält, samtida och traditionellt.²⁰⁰

Precis som i fallet med den enda av recensionerna av *Till vår ära* som i första hand lade sin tyngdpunkt på textens stil, genrebestämning m.m. så framhålls Anyurus lyrik inte som annorlunda av Persson.

Ragnar Strömbergs recension i *Aftonbladet* har en dubbeltydig underrubrik: ”Ragnar Strömberg ser en ny, *verklig* [min kurs.] poet debutera”.²⁰¹ Dels kan ordet ”verklig” syfta på Anyurus litterära kvalitéer, han är verkligt bra, en riktig poet. Dels kan det syfta till att påvisa att Anyurus poesi skildrar verkligheten, vilket åter gör Anyuru till en representant för, och en röst från, en del av samhället. Denna senare tolkning blir än mer klar senare i

¹⁹⁴ Gustavsson 2003.

¹⁹⁵ Jfr t.ex. med begreppet ”neger” och den negrituderörelse som försökt göra ordet till sitt eget. Se: Lundahl, Mikela 2005. *Vad är en neger? Negritude, essentialism, strategi*, passim.

¹⁹⁶ Nieminen Kristofersson, Tuija 2003. Akilles landar i betongförorten. *Sydsvenska Dagbladet*, 31 mars.

¹⁹⁷ Nieminen Kristofersson 2003.

¹⁹⁸ Nieminen Kristofersson 2003.

¹⁹⁹ Persson, Malte 2003. Trojansk förort. *Expressen*, 3 april.

²⁰⁰ Persson 2003.

²⁰¹ Strömberg, Ragnar 2003a. Stora anspråk – och det håller! Ragnar Strömberg ser en ny, verklig poet debutera. *Aftonbladet*, 7 april.

texten då Strömberg skriver om ”Johannes Anyurus orfiska stolthet över att vara utvald till försångare av de sina”.²⁰² Strömberg förknippar genomgående de erfarenheter som beskrivs i Anyurus dikt med författarens egen person: ”Anyuru bejakar verkligheten som språkets förutsättning, alla förvandlingar tar spjörn mot det sedda, det levda.”²⁰³ Recensenten tar alltså för givet att hela lyriksamlingens stoff grundar sig i en av Anyuru upplevd verklighet, och debuten betraktas därmed som självbiografisk.

4.3 Mottagandet av *Ett öga rött* (Jonas Hassen Khemiri)

Ingrid Elam recenserar Jonas Hassen Khemiris *Ett öga rött* i *Expressen*.²⁰⁴ På samma sätt som jag ovan visat att recensenter gjort med såväl Leiva Wenger som Anyuru så försöker Elam skapa samhörighet med författaren genom sina ordval. Hon går dessutom lite längre än vad recensenter har gjort i fallen med de två andra böckerna, och anpassar inte bara ordval, utan också grammatik, efter den recenserade boken:

[E]ftersom *Ett öga rött* är en jagroman jag tänker det språket vi måste lära läsa. Med omvända ordföljden, andra grammatiken, främmande orden, men egentligen fett lätt förstå Khemiri ofta får komiska poängen när slitna gamla uttrycket som nytt blir: ibland folk sticker med svansen mittemellan benen och klubbar bordet i stället för att slå klubban i det.²⁰⁵

Genom anpassningen betonar hon alltså samhörighet med Khemiris karaktär Halim. När hon i det efterföljande stycket återgår till sitt vanliga skrivsätt markerar hon det tillfälliga i denna språkliga utflykt. Elam har därmed ingenting att förlora på att skriva på detta vis. Hon framstår som tolerant och beredd på att acceptera det som hon uppfattar som annorlunda.

Elam placerar *Ett öga rött* i två litterära sammanhang, dels jämför hon boken med andra romaner om tonårspojkar på väg mot vuxenlivet skrivna av Mikael Niemi och Jonas Gardell, och dels placerar hon boken i ett invandrarfack, där samhällsrelevansen blir den centrala hållpunkten:

De speciella erfarenheter Halim har delar han med vid det här laget ganska många svenskar med utländsk bakgrund, men de är inte lika vanliga i litteraturen. *Ett öga rött* är en viktig debut, inte bara för att den fyller ett tomrum, utan för att den bryter mot några av de förväntningar som genren väcker.²⁰⁶

Även Khemiris debut betraktas alltså som ett slags representativ vittnesskildring, genom vilken ”vi-et” kan förstå det annorlunda.

²⁰² Strömberg 2003a.

²⁰³ Strömberg 2003a.

²⁰⁴ Elam, Ingrid 2003. Fett rätt i tiden. *Expressen*, 4 augusti.

²⁰⁵ Elam 2003.

²⁰⁶ Elam 2003.

Ragnar Strömberg kallar i sin recension i *Aftonbladet*, *Ett öga rött* för en ”våldsam debut”.²⁰⁷ Han kallar genomgående huvudkaraktären Halim för Hamil, och verkar även på andra punkter vara ointresserad av att värdera boken och dess innehåll. Strömberg har en något annorlunda infallsvinkel till romanen än vad andra recensenter visat sig ha. Han tror att:

Jonas Hassen Khemiris debutroman *Ett öga rött* kommer att väcka anstöt i de flesta tänkbara ideologiska och litterära läger, också bland de som annars skulle välkomna en talangfull ung förortsförfattare. Khemiri kommer att anklagas för sexism, fascistisk våldsdyrkan och antisemitisk, för *Ett öga rött* kännetecknas inte av subtila distinktioner mellan författaren och det skrivna.²⁰⁸

Farhågan besannades, mig veterligen, ej, men Strömbergs sätt att relatera romanen till sin författare är intressant, eftersom den som verkar mest provocerad av romanen är han själv. Det är, för det första, symptomatiskt att han utgår från att författaren stammar ur förorten. Khemiri är, även om det egentligen borde vara irrelevant, uppvuxen i Stockholms innerstad. För det andra menar Strömberg att det är svårt att skilja författarens och romanens huvudkaraktärs åsikter från varandra. Detta trots att boken ger sken av att vara Halims dagbok. Detta syns, till att börja med i citatet ovan, där recensenten förutspått att Khemiri skulle komma att usättas för kritik för de åsikter Halim uttrycker. Än tydligare blir det i recensionens slutstycke där Strömberg tar upp en passage i romanen där Halim påstår att det aldrig funnits några stora judiska idrottsmän. Strömberg tar själv upp flera exempel för att motbevisa detta, och anser att ”någon i huset [på förlaget, min anm.] under resans gång borde visat integritet nog att påpeka det i sak befängda”.²⁰⁹ Recensenten menar alltså att förlaget borde ha påpekat för Khemiri att det visst finns framgångsrika judiska idrottsmän, och att han därför bör stryka påståendet om att det inte skulle vara så, ur sin roman. Strömberg förutsätter på så vis att Halims världsbild och åsikter även är Khemiris. Detta, menar jag, beror på att Strömberg, i Khemiris biografi, hittar någonting som stödjer misstanken om att han är annorlunda, en referenspunkt till den annorlundahet han finner hos Halim.

Inte heller Maija Niitymäki skiljer Khemiri från karaktären Halim, när hon recenserar boken i *Nerikes Allehanda*.²¹⁰ Niitymäki reder tidigt i texten ut Khemiris biografi, och skriver sedan: ”Var Jonas Khemiri slutar och hans hjälte tankesultanen Halim börjar är inte alldeles lätt att reda ut. [...] Att en stor del av stoffet är självbiografiskt råder det ingen tvivel om.”²¹¹

Niitymäki synliggör i sin recension ett tydligt vi-dom-tänkande, bl.a. då hon skriver att man efter några sidor förstår:

²⁰⁷ Strömberg, Ragnar 2003b. Räkna med bråk - Ragnar Strömberg om en våldsam debut. *Aftonbladet*, 4 augusti.

²⁰⁸ Strömberg 2003b.

²⁰⁹ Strömberg 2003b.

²¹⁰ Niitymäki, Maija 2003. Långt ifrån det lagom svenska. *Nerikes Allehanda*, 27 augusti.

²¹¹ Niitymäki 2003.

att man befinner sig i en *annan* [min kurs.] verklighet: inne i huvudet på en mycket ung invandrarkille med skarp iakttagelseförmåga, rapp tunga och helt *andra* [min kurs.] referensramar en [sic!] de lagomsvenska.²¹²

Det är det annorlunda som hamnar i Niitymäkis fokus, och den som är annorlunda är karaktären Halim, men troligen även Khemiri, då recensenten tidigare hävdade att författare och karaktär är svårskiljbara. Niitymäki framställer, även hon, Khemiris debut som en representativ och sann skildring av samhället:

Jag tror att den läsare som saknar kontakt med dagens unga graffitimålare och skolrebeller plötsligt förstår mycket mera efter att ha tagit del av Halims värld. Förstår hur det är att vara den andra, den annorlunda, hur det är att gå i skolan idag – och framförallt hur *vi* [min kurs.] själva kan te oss i de ungas ögon.²¹³

Det är här tydligt hur recensenten ser på romanskildringen som närmast verklig, och som en hjälp för att skapa förståelse mellan ”vi-et” och ”de andra”. Det är i citatets sista mening underförstått vilka recensionens läsare är, Niitymäki förutsätter att hennes läsare är en del av det ”vi” som Halim förväntas iaktta utifrån. På så sätt, menar jag, accentueras Khemiris annorlundahet ytterligare. Han betraktas som en möjlig representant för en stor mängd människor, och två av de tre referenser till övriga kulturyttringar som förekommer i Niitymäkis text rör sig inom annorlundahetens gränser: ”Jag har länge väntat [på] att den andra generationens invandrarungdomar skulle börja skriva och inte bara rappa och filma.”²¹⁴

Annina Rabe utnämner i sin recension i *Svenska Dagbladet* Khemiri till

varje bokförlags och varje kulturjournalists våta dröm. Ung, halvtunisier (vilket torde passera som ”invandrarbakgrund”, även om Khemiri är född i Stockholm), snygg som få enligt vad jag kan se på författarporträttet. Och så skriver han ju på R...svenska. [Rinkebysvenska, min anm.]²¹⁵

Rabe ironiserar här över fixeringen vid personen Khemiri, samtidigt som stycket tydligare än många andra recensioner bidrar till att fastställa just denna personfixering. Rabe spelar på läsarens förutfattade mening samtidigt som hon vill markera avstånd från fördomarna genom den ironiska tonen, genom att sätta ordet ”invandrarbakgrund” inom citationstecken, och genom att låta bli att skriva ut ordet ”Rinkebysvenska”. Den enda författare som Rabe jämför Khemiri med är Alejandro Leiva Wenger ”som ju också skrev på så kallad R...svenska i sin uppmärksammade debut häromåret”.²¹⁶

Av Björn Gunnarsson tillskrivs Khemiri i recensionen i *Göteborgs-Posten* ett ansvar för det svenska samhällets utveckling.²¹⁷ Gunnarsson saknar i *Ett öga rött* ”större visioner för hur

²¹² Niitymäki 2003.

²¹³ Niitymäki 2003.

²¹⁴ Niitymäki 2003.

²¹⁵ Rabe, Annina 2003. Vasst på bruten svenska. *Svenska Dagbladet*, 4 augusti.

²¹⁶ Rabe 2003.

²¹⁷ Gunnarsson, Björn 2003. Den unge Halims lidanden. *Göteborgs-Posten*, 4 augusti.

det ska gå för alla Sveriges Halims”.²¹⁸ Recensionen inleds med att han placerar Khemiri i ett litterärt sammanhang:

Den nya, etniskt definierade underklassens erfarenheter har sent omsider brutit igenom i svensk litteratur: Alejandro Leiva Wenger och Johannes Anyuru: hyllade, nästan haussande genombrott. Fateme Behros, Azar Mahloujian och Yeshiwork Wondmene: något mindre hyllade, men dock genombrott [...]. Nu kommer Jonas Hassen Khemiri - svensk mamma, tunisisk pappa - med debutromanen *Ett öga rött*.²¹⁹

Gunnarsson synliggör här kategoriseringen av Khemiri med all önskvärd tydlighet. Genom att först nämna fem andra, till Sverige invandrade, författare, och sedan redogöra för Khemiris bakgrund, placerar han honom bland dessa. Kategoriseringen slås slutgiltigt fast i recensionens nästföljande stycke:

Genombrottet för en svensk invandrarlitteratur beror naturligtvis inte bara på att den bildade vita medelklassen önskar veta något om hur den ”andra sidan” lever. De beror inte minst på att sociolekten - Rinkebysvenskan eller vad man nu väljer att kalla den - ger en expressiv samtidsfärg och kan användas för att ge det litterära språket en förnyelsens fräschör.²²⁰

Här har kategorin även getts ett namn och en samhällelig funktion. Funktionen är hos Gunnarsson nära knuten till språkanvändandet, och det är just genom språket som litteraturen inom kategorin skiljer sig från, och är annorlunda än, den utanför.

Jonas Thente skriver i sin recension i *Dagens Nyheter*:

”Ett öga rött” kan förmodligen vid en hastig blick sorteras under rubriken Invandrar- och integrationsfrågor och användas som underlag för seminarium om därmed sammanhängande problem.²²¹

Till skillnad från många av de andra recensenterna nöjer sig dock inte Thente med att göra denna kategorisering. Han problematiserar den i nästföljande stycke genom att istället dra fram likheterna mellan *Ett öga rött* och andra böcker om unga människor ”som försöker orientera sig i världen”, såsom Salingers *Räddaren i nöden* och Jersilds *Barnens ö*.²²² Thente tonar alltså ned den annorlundahet som flera andra recensenter tvärtom accentuerar, och ansträngningar görs istället för att placera Khemiris debut i ett allmänlitterärt sammanhang.

I Maria Küchens recension i *Upsala Nya Tidning* är det författaren Khemiri, snarare än hans bok som står i centrum.²²³ Küchen inleder med att diskutera inom vilken kategori Khemiri egentligen ska placeras:

²¹⁸ Gunnarsson 2003.

²¹⁹ Gunnarsson 2003.

²²⁰ Gunnarsson 2003.

²²¹ Thente, Jonas 2003. Arabisk krigare gör uppror. *Dagens Nyheter*, 4 augusti.

²²² Thente 2003.

²²³ Küchen, Maria 2003. Stilsäker debutroman: Jonas Hassen Khemiris *Ett öga rött* får *minor classic*-varning av Maria Küchen. *Upsala Nya Tidning*, 4 augusti.

Innan man i hastigt mod utnämner Jonas Hassen Khemiri till *vår* [min kurs.] hetaste invandrarförfattare, ska man tänka efter riktigt ordentligt. Hur hårt kan begreppet ”invandrarförfattare” egentligen tänjas?²²⁴

Även om Küchen i efterföljande stycke försöker sig på att kritiskt granska invandrarkategorin i allmänhet, ger hon sig aldrig på att diskutera den mer specifika invandrarförfattarkategorin. Faktum är dock att Küchen, trots sina försök att problematisera kategoriseringen av Khemiri, inleder sin recension med att själv kategorisera honom som annorlunda i egenskap av invandrarförfattare, om än i samband med ett försök att i en politiskt korrekt anda ta avstånd från det. Küchen bygger senare i texten ut kategoriseringen ytterligare, och i och med detta gör hon implicit klart för sin läsare att Khemiri visst bör räknas in bland såväl invandrare som invandrarförfattare:

[S]vensklärare bör undvika att använda Ett öga rött i undervisningen som exempel på att också unga människor med arabiska namn kan skriva romaner [...] Klassens värstingar skulle efter läsning bara kräva att få skriva som Khemiri. Kan han ge ut böcker på totalt felaktigt svenska så kan väl de få godkänt på totalt felaktiga uppsatser?²²⁵

Ola Klippvik framhåller i recensionen i *Östgöta-Correspondenten* att vad Khemiri gör i *Ett öga rött* är annorlunda.²²⁶ Angående Khemiris språk skriver Klippvik: ”Det hela blir som elektrifierat och jag tänkte skriva i sig spännande eftersom det mesta i den här genren skrivs på typ rikssvenska.”²²⁷ Elektrifieringen tolkar jag som bestående av att recensenten upplever språkbruket som annorlunda, och delvis därför att språket är annorlunda är det också bra. Även Klippvik framhåller *Ett öga rött* som ett slags ögonvittnesskildring, och en röst från den andra sidan, då han skriver:

Man kan säga att Khemiri i och med sin debut ringar in och framför allt ger röst åt den på samma gång flerförgrenade och liksom rotlösa tillvaro som är icke-svensens.²²⁸

Hanna Gardell frågar sig i sin recension i *Sydsvenska Dagbladet* om *Ett öga rött* ”kan [...] vara årets stora invandrarroman måntro?”²²⁹ Hon fortsätter:

Alejandro Leiva Wengers debut i fjor orsakade ju något av en sensation i den annars så ursvenska bokutgivningen. Med novellsamlingen ”Till vår ära” lyckades han verkligen *upphöja* [min kurs.] Rinkeby-tugget till vassaste litteratur, eller omvänt: *ta ner* [min kurs.] poesin på gatunivå.²³⁰

Gardell kallar oproblematiserat *Ett öga rött* för invandrarroman, och fokuserar därmed på att framställa den som annorlunda i jämförelse med andra romaner. En för recensenten självklar litterär referens blir därmed Alejandro Leiva Wenger. Här synliggör Gardell den litterära hierarkin, som jag menar även innehåller en strukturell uppdelning i norm och

²²⁴ Küchen 2003.

²²⁵ Küchen 2003.

²²⁶ Klippvik, Ola 2003. Språkbruk med absolut gehör. *Östgöta-Correspondenten*, 30 juli.

²²⁷ Klippvik 2003.

²²⁸ Klippvik 2003.

²²⁹ Gardell, Hanna 2003. Hellre stolt fejkarab än lågstatussvensk. *Sydsvenska Dagbladet*, 4 augusti.

²³⁰ Gardell 2003.

avvikelse. Vad Gardell menar att Leiva Wenger gjort är att vända på denna hierarki, genom att presentera det lågt värderade avvikande, i form av "Rinkeby-tugget" för den högt värderade normen, den "vassaste litteratur", och tvärtom.

I *Helsingborgs Dagblad* recenserar Fabian Kastner *Ett öga rött*.²³¹ Kastner jämför Khemiris debut med Alejandro Leiva Wenger och Mats Kolmisoppi som med sina debutverk "visat att det går att blåsa liv i den traditionella socialrealismens entydighet med en nypa formell experimentalism".²³² Denna socialrealism tycker dock Kastner inte att Khemiri utnyttjar till fullo, då han anser det vara tråkigt "att författaren inte tar sin huvudpersons erfarenheter och funderingar kring den institutionaliserade rasismen på större allvar". Istället, skriver han, gör Khemiri "politiskt korrekt feel good-jalla jalla av alltihop."²³³

4.4 Mottagandet av *Kalla det vad fan du vill* (Marjaneh Bakhtiari)

När det gäller mottagandet av Marjaneh Bakhtiaris debut *Kalla det vad fan du vill* syns en tydlig skillnad från de tre tidigare behandlade debutanterna. Recensenterna framstår som mer medvetna om det problematiska med att kategorisera författare som invandrarförfattare, och man fokuserar därmed inte lika mycket på annorlundahet. Detta tror jag har två huvudsakliga orsaker, dels har fyra år gått sedan Leiva Wengers debut vilket kan tänkas innebära att Bakhtiaris roman inte betraktas som lika nyskapande i den svenska litteraturen. Dels, och denna orsak tror jag är viktigare än den förra, så tog Bakhtiari själv avstånd från kategoriseringen vid tidpunkten för utgivningen av boken. Detta skedde dels i romanen i sig, bl.a. i titeln *Kalla det vad fan du vill*, som sägs syfta på kategorin och den benämning den skulle tilldela boken, och dels i den mängd intervjuer som omgav utgivningen. Även Bakhtiaris förlag Ordfront har troligen ett finger med i spelet, då de födelse- och uppväxtorter som får stor uppmärksamhet i förlagens presentationer av samtliga andra tre författare, saknas helt i materialet kring Bakhtiari. Recensenterna uppvisar en mer reflexiv sida, vilket bl.a. är tydligt i Sebastian Johans recension av *Kalla det vad fan du vill* i *Upsala Nya Tidning*:

Varje år lyfter medierna ett antal debutanter från en anonym tillvaro och gör dem till exempel för olika, ofta behjärtansvärda, saker som anses ligga i tiden. För en författare är detta fenomen dubbelt. [...] På gott och ont har mediefabriken de senaste åren särskilt värnat om "unga invandrarförfattare", som om deras motiv skulle betingas av något annat, mer magiskt eller tragiskt, än författare i allmänhet. En av den här vårens mest uppmärksammade debutanter är Marjaneh Bakhtiari, som redan i titeln till sin debutroman *Kalla det vad fan du vill* förekommer en lite överflödigt diskussion om kategorisering.²³⁴

Denna medvetenhet, som också kan tolkas som en rädsla från recensentens sida att sticka ut och framstå som lika fördomsfull som många av karaktärerna i Bakhtiaris roman, leder till

²³¹ Kastner, Fabian 2003. En röst som jidrar i huvudet. *Helsingborgs Dagblad*, 4 augusti.

²³² Kastner 2003

²³³ Kastner 2003.

²³⁴ Johans, Sebastian 2005. Tragik och komik i stilsäker debutroman. *Upsala Nya Tidning*, 28 april.

vad jag uppfattar som en försiktighet. Johans refererar t.ex. inte till några andra författare, varken inom eller utanför kategorin invandrarförfattare. Dock finns i Johans text en koppling mellan Bakhtiari och de övriga författare som behandlas i denna uppsats. Det är troligen Leiva Wenger, Anyuru och Khemiri som åsyftas när Johans talar om medias behandling av unga invandrarförfattare. Genom att nämna denna diskussion visar han att han kopplar även Bakhtiari till kategorin, även om han aldrig ger något explicit uttryck för detta.

Även Ann Lingebrandt verkar medveten om diskussionen som föregått utgivandet av Bakhtiaris roman, då hon recenserar den i *Helsingborgs Dagblad*.²³⁵ Titeln antyder, något dunkelt, om Bakhtiaris ovilja att inordna sig i kategorin: "Hon rymmer från invandrabåset" lyder den.²³⁶ Lingebrandt konstaterar tidigt i sin text att:

Den [romanen] är efterlängtd, det kan man lugnt konstatera. Uppmärksamheten [...] tog fart långt innan boken kom ut, men så har den också precis vad media törstar efter: en författare med ett utländskt klingande namn, kvinnligt dessutom, som ger en bred inblick i det så kallade nya Sverige.²³⁷

Det är tydligt att Lingebrandt, precis som Johans, själv försöker ta avstånd från den, efter Bakhtiaris debut, törstande media som hon ändå måste sägas vara en del av. Hon tar således avstånd från det egna "vi-et" för att istället visa sina sympatier för "den andre", här i gestalt av Bakhtiari. Dock bidrar hon ändå till kategoriseringen och annorlundafieringen av Bakhtiari, då hon, trots sin skepsis inför kategorin, ändå målar upp Bakhtiaris person som en som passar inom kategorin invandrarförfattare. Dessutom uppvisar Lingebrandt, liksom många andra, genom den sista meningen i citatet ovan, en syn på Bakhtiari som representant för det annorlunda.

Björn Gunnarsson är i sin recension i *Göteborgs-Posten* mycket negativt inställd till Bakhtiaris debut.²³⁸ Den är, skriver han, "en klagokatalog där författaren bråkar sluggeraktigt och trubbigt med ett Sverige vars framtid ter sig nattsvart".²³⁹ Gunnarsson kopplar tydligt samman författaren med romanens huvudkaraktär, "eftersom boken som helhet präglas av samma attityd som präglar Bahars tonårströtsiga personlighet: opposition för oppositionens egen skull."²⁴⁰ Gunnarsson ställer vidare frågan:

[v]em vill ännu en gång höra de snart arketypiska historierna om förörternas utanförskap och brustna illusioner, om den svenska medelklassens repressiva tolerans, om kulturkrockar på pistaschnötsnivå och om gapet mellan invandrarföräldrar och -barn?²⁴¹

²³⁵ Lingebrandt, Ann 2003. Hon rymmer från invandrabåset. *Helsingborgs Dagblad*, 20 april.

²³⁶ Lingebrandt 2003.

²³⁷ Lingebrandt 2003.

²³⁸ Gunnarsson, Björn 2005. I landet där allting är fel. *Göteborgs-Posten*, 22 april.

²³⁹ Gunnarsson 2005.

²⁴⁰ Gunnarsson 2005.

²⁴¹ Gunnarsson 2005.

Genom att ställa denna fråga uppvisar Gunnarsson en inställning som i mångt och mycket skiljer sig från de flesta av hans kritikerkollegor. Vilka författare som skulle ha föregått Bakhtiari med detta tema går han aldrig in på.

Eva Johansson skriver i recensionen i *Svenska Dagbladet* att Bakhtiari i sin debut ”kombinerar socialantropologisk forskaranda med journalistisk nukänsla i en underhållande upptäcktsresa genom det som brukar kallas det mångkulturella Sverige.”²⁴² Johansson utgår här ifrån sitt eget perspektiv, som en del av den svenska normen, och Bakhtiaris roman blir därför en socialantropologisk upptäcktsresa, där Bakhtiaris uppgift blir att upptäcka och nedteckna ”de andras” beteenden och vanor. Även Johansson har tagit del av intervjuer där författaren

värjt sig mot att bli nischad som någon sorts invandrarförfattare. Romanens titel ska läsas som ett svar på den förväntade frågan ”Är detta en invandrarroman?”. Kalla det vad fan du vill, alltså. Så då gör jag det. Jag kallar det samtidskomedi.²⁴³

Så som Johansson lägger upp beskrivningen av Bakhtiaris ovilja att kategoriseras framstår det som att den benämning som hon slutligen kommer fram till blir hennes andrahandsval, då termen invandrarroman bannlysts av författaren själv.

I *Aftonbladet* recenserades *Kalla det vad fan du vill* vid två olika tillfällen, och av två olika recensenter, med ungefär en månads mellanrum. Pia Bergström står för den första recensionen som publicerades i början av april.²⁴⁴ Hon fastställer att:

Bakhtiari är bara 25 år och hennes begåvning är väl precis vad tiden ropar efter. Romanens starkaste sida är nämligen inte skriftspråket utan lyhördheten för talet, dialogen som uttryck för verkligheters möten, sociala signaler som trasslar och studsar, som bara sänder på hemmakanaler[.]²⁴⁵

Begåvningen ligger, enligt min tolkning av Bergström, inte endast i Bakhtiaris stil, utan även i de erfarenheter hon ger uttryck för. Det beskrivs som ett slags socialrealism, och det tiden ropar efter torde därmed vara en representant för ”de andra”, som inifrån kan beskriva ”verkligheters möten” och som på ett trovärdigt sätt kan skriva om oförståelse inom och mellan kulturer.

Åsa Petersen kallar i *Aftonbladet* Bakhtiaris debut för ”en uppriktig guide till vårt land”.²⁴⁶ Petersen beskriver genomgående *Kalla det vad fan du vill* som en viktig roman, som tar upp verkligt viktiga samhällsfrågor, och Bakhtiari framställs snarare som en samhällsdebattör än som en författare. Författarskapet, romanens form och stil, ställs alltså

²⁴² Johansson, Eva 2005. ”Vita tänder” på klingande skånska. *Svenska Dagbladet*, 24 april.

²⁴³ Johansson 2005.

²⁴⁴ Bergström, Pia 2005. Rörande, roligt ”elände” – Pia Bergström om en ung, stark romandebut. *Aftonbladet*, 5 april.

²⁴⁵ Bergström 2005.

²⁴⁶ Petersen, Åsa 2005. Jag tänker inte vara din fördom. *Aftonbladet* 7 maj.

åt sidan av Petersen till förmån för det ”välrikta[de] slag i magen på samhällsdebatten” som hon anser att Bakhtiaris roman utgör.²⁴⁷

Oline Stig som recenserar boken i *Sydsvenska Dagbladet*, har även hon tagit del av de intervjuer där Bakhtiari: ”avsagt sig rollen som taleskvinna för invandrare, iranier, muslimska tjejer, eller någon över huvud taget”.²⁴⁸ Stig anser, då hon presenterar romanens karaktärer att, ”Markus farfar skulle kunna vara en våldsam karikatyr, om man inte visste att människor med hans åsikter existerar.”²⁴⁹ Romanen och dess karaktärer kopplas samman med verkligheten, och den ses som en representant för hur det verkligen är. ”Bakhtiari må värja sig”, skriver Stig avslutningsvis. ”För hennes roman är viktig. Just nu, i Sverige och i Malmö.”²⁵⁰ Frågan är vad det är Bakhtiari ska värja sig mot. Som jag uppfattar det så menar Stig att Bakhtiari, trots sin uppenbara motvilja, faktiskt *är* en representant för någonting annorlunda. Det är just därför som Stig menar att hennes roman är viktig.

Jan Karlsson som skriver för *Östgöta-Correspondenten*, börjar, i likhet med många andra recensenter, med att klargöra Bakhtiaris ståndpunkt, och drar slutsatserna:

Marjaneh Bakhtiari är författare, punkt slut. Och alldeles oavsett Bahars biografiska likheter med författaren är debutromanen ”Kalla det vad fan du vill” ett konstverk, varken mer eller mindre.²⁵¹

Även om Karlsson på detta sätt på ett tidigt stadium vill slå fast Bakhtiaris normalitet, verkar han misslyckas med att övertyga sig själv. Genom att, som han, trots slutsatsen att Bakhtiari är som vilken författare som helst, påpeka att huvudkaraktären Bahar inte är en direkt återspeglning av författaren menar jag att han blottar sin syn på Bakhtiari som annorlunda. Påpekandet anses av recensenten vara nödvändigt, trots att det, då boken klassificeras som en roman, borde vara självklart.

Katarina Bernhardsson markerar i sin recension i *Nerikes Allehanda* en närhet till tematiken i Bakhtiaris roman.²⁵² Hon menar att Bakhtiari, genom att i boken undvika att ha en dramatisk höjdpunkt, låter ”gestalterna och tematiken med dess kulturkrockar och ungdomsproblematik framstå som just så vardagliga, allmängiltiga och normala som de är.”²⁵³ Hon tycker att ”det är skönt att slippa en dramatik som lätt skulle kunna bli klyschig: att Bahar till exempel skulle tvingas välja mellan sin familj och sin pojkvän, eller mellan sin bakgrund och sin svenskhet.”²⁵⁴ De teman som Bernhardsson här lyfter fram är klassiska mediebilder av muslimer i Sverige. Även om recensenten är glad att slippa dem i Bakhtiaris roman finns en förväntning om att de bör finnas med i en roman med den tematik som Bakhtiaris har. Att den *inte* förekommer i *Kalla det vad fan du vill* blir hos

²⁴⁷ Petersen 2005.

²⁴⁸ Stig, Oline 2005. Oline Stig läser Marjaneh Bakhtiari. *Sydsvenska Dagbladet*, 6 april.

²⁴⁹ Stig 2005.

²⁵⁰ Stig 2005.

²⁵¹ Karlsson, Jan 2005. Ovanligt bejakande och närvarande romandebut. *Östgöta-Correspondenten*, 10 maj.

²⁵² Bernhardsson, Katarina 2005. Litteratur Marjaneh Bakhtiari. *Nerikes Allehanda*, 25 april.

²⁵³ Bernhardsson 2005.

²⁵⁴ Bernhardsson 2005.

Bernhardsson avvikande, och därmed anmärkningsvärt i sig. Bakhtiari blir alltså annorlunda bland de annorlunda.

Bernhardsson är en av få som placerar Bakhtiari i ett litterärt fack, utöver annorlundahetens, hon menar att Bakhtiari i sin berättarröst och i sitt tonfall ”ligger nära de angloamerikanska, lite krönikerande, chic [sic!] lit-romanerna.”²⁵⁵

Enligt *Dagens Nyheter*s Dan Jönsson tillhör Marjaneh Bakhtiari, tillsammans med Jonas Hassen Khemiri ”en ny generation författare som äntligen tycks stå i begrepp att fylla i de vita, mångkulturella fläckarna på den litterära Sverigekartan.”²⁵⁶ Hon utnämns alltså till en litteraturens representant för det annorlunda, som genom sitt skrivande vittnar om en *annan* verklighet. Jönsson menar att det avstånd som Bakhtiari själv tagit från rollen som representant, har mindre betydelse då ”faktum kvarstår [...] att de erfarenheter hon beskriver är vad det litterära Sverige gått och väntat på det senaste decenniet.”²⁵⁷ Boken, menar han vidare, utan närmare förklaring ”lär också uppfylla de flesta förväntningar på representativitet.”²⁵⁸

Jönsson gör genomgående i hela recensionen jämförelser mellan Bakhtiari och Khemiri. Likheter framställs som framförallt tematiska, men författarnas person berörs också. Jönsson refererar till en diskussion som förts i tidskriften *Arena* om ”den nya Rinkebyprosans eventuella autenticitet.”²⁵⁹ Det huvudsakliga föremålet för diskussion var Khemiri, som enligt den inledande debattören Ali Fegan, inte lever som han skriver. Jönssons menar att:

Det äkthetskrav som alltid ställs på underklassens litteratur fungerar ytterst som ett sätt att göra den omöjlig. Att en erfarenhet blir litteratur är ju i sig ett bevis på att den överskridits.²⁶⁰

Genom att slå fast detta slår Jönsson även fast att Bakhtiaris och Khemiris romaner dels är ett slags underklasslitteratur och dels att de båda romanerna är grundande i egna erfarenheter och upplevelser, d.v.s. att de i princip är självbiografiska. I och med det betraktas de båda författarna dessutom implicit som representanter för det annorlunda.

4.5 Representativitet, autenticitet och annorlundahet

Det finns vissa teman som går igen, och som förekommer i stora delar av min undersöknings empiriska material. Jag kommer i detta kapitel att klargöra dessa, samt ytterligare föra samman dem med vissa delar ur postkolonial teori.

²⁵⁵ Bernhardsson 2005.

²⁵⁶ Jönsson, Dan 2005. Språklig dunderladdning: Rosengårdsmalmöitiska möter bondskånska. *Dagens Nyheter*. 10 maj.

²⁵⁷ Jönsson 2005.

²⁵⁸ Jönsson 2005.

²⁵⁹ Jönsson 2005.

²⁶⁰ Jönsson 2005.

Jag har i det empiriska materialet sett två olika sätt på vilka kritikerna förhåller sig till de recenserade böckernas upplevda annorlundahet. Vissa kritiker förstärker, genom sina ordval och sitt tilltal, gränserna mellan "oss" och "de andra". Detta sker genom att man dels ser sig själv som skild från såväl bokens författare som från dess karaktärer, dels visar man i tilltalet hur man även betraktar recensionens läsare som en del av "vi-et". De erfarenheter som boken ger uttryck för anses alltså inte bara vara främmande för kritikern själv, hon eller han betraktar även sin egen läsarkrets som inkluderade i den egna erfarenhetsvärlden. På så sätt menar jag att dessa kritiker förstärker åtskillnaden, och bygger på föreställningar om författarnas annorlundahet.

Det andra förhållningssättet går tvärtom ut på att genom att t.ex. förändra sitt språk, eller tala om "vårt mångkulturella Sverige" betona samhörighet mellan sig själva och dels den värld som beskrivs av författarna, och dels författarna som personer. Man visar på så sätt att de fyra författarna visserligen är annorlunda, men ändå accepterade. De två förhållningssätten framstår som två sidor av samma mynt. Även om de som intar den andra positionen förhåller sig mer öppna och toleranta till den annorlundahet som de upplever att författarna bär på, ligger fokus fortfarande på just annorlundaheten.

Några få recensenter intar en position där de överhuvudtaget inte, eller i mycket låg grad, fokuserar på annorlundahet i förhållande till de fyra författarna. Dessa har istället ett angreppssätt där texten, genrebestämningen och stilen står i centrum, vilket gör att de genom sina texter inte i samma grad som sina kollegor bidrar till att positionera författarna som annorlunda.

Det tema som jag mest frekvent lyft fram ur recensionsmaterialet är uppfattningen om att de fyra författarnas skönlitterära skildringar skulle vara skildringar av verkligheten, och att författarna, genom sina biografier skulle vara trovärdiga i sina skildringar av detta. Skildringarna antas alltså bära på en autenticitet, just eftersom författarna själva antas ha de erfarenheter som skildras i romanerna, novellerna och lyriken. De beskrivs av denna anledning som representanter för vad många kallar ett "nytt", eller "mångkulturellt" Sverige, och deras litterära alster behandlas av många som rena vittnesskildringar. Den värld de fyra författarna förväntas vittna från är "de andras" tillvaro, och de framställs i många fall som litterära broar mellan "oss" och "de andra".

Som argument för att denna representativitet verkligen föreligger används alltså ofta författarnas biografier. Författarna ses som en länk mellan "de andra" och "vi-et", och deras litteratur betraktas därför som viktiga för "vi-ets" förståelse för "de andra". Detta tolkar jag som ett sätt på vilket recensenterna tillskriver författaren annorlundahet och implicit kommunicerar detta till sina läsare. Det förutsätts att författaren skriver utifrån egna upplevelser, och att skildringarna är närmast självbiografiska. Eftersom författarna betraktas som invandrare leder synen på deras litterära skildringar som självupplevda, hamnar recensenternas fokus på att dra fram tecken på annorlundahet. Dessa tecken utgör i sin tur argument för skildringarnas autenticitet, och därmed även dess samhällsrelevans.

Magnus Dahlstedt, vars studie nämnts ovan, menar att recensenternas föreställningar om författarnas annanhet och äkthet leder till att de uppfattas som representanter. Detta förhållande menar jag också föreligger, men att beskriva någon som representant för

någonting ”annat”, bidrar på samma sätt till att förstärka föreställningen om författarnas annorlundahet. Jag vill därmed inte hävda att det ena leder till det andra. Det rör sig snarare om ett samspel, där föreställningarna om författarnas annorlundahet, äkthet och representativitet är nära sammanknutna, och ger upphov till varandra.

Isaac Julien och Kobena Mercer, vilkas artikel nämnts ovan skriver att:

Om bara en röst tilldelas ”rätten att tala” kommer den rösten av majoritetskulturen att uppfattas som att den ”talar för” de många som har uteslutits eller marginaliserats bort från tillgång till representationsmedlen.²⁶¹

Jag menar att det är just det som händer i samband med mottagandet av Leiva Wenger, Anyuru, Khemiri och Bakhtiaris debuter. Alla de recensenter, vars texter i denna studie undersökts, måste sägas tillhöra majoritetskulturen. Julien och Mercers slutsats verkar därmed, mot bakgrund av ovan förda resonemang, stämma in bra även i en svensk litterär kontext.

Julien och Mercer citerar i sin artikel Judith Williamson, som i en filmrecension hävdar att: ”Ju mer makt en grupp har att skapa och utforma representationerna, desto mindre ställs det krav på den att vara representativ.”²⁶² Det innebär att kritikerna, genom att framställa författare som annorlunda och se på dem som representanter för en minoritet dels fastställer minoritetens marginaliserade ställning i samhället, och dels ställer orimliga krav på den enskilde författaren. Detta bekräftas tydligt i en av de ovan analyserade recensionerna, där Björn Gunnarsson ber Jonas Hassen Khemiri om ”större visioner för hur det ska gå för alla Sveriges Halims”.²⁶³ Att rollen som talesman ställer höga krav på författaren gäller särskilt när den grupp som författaren antas tala för, i dessa fyra författares fall, invandrare, är så pass heterogen och omfattande. Att kritikerna betraktar författarna som representanter för hela gruppen invandrare menar jag beror på att man i ett tidigt skede kategoriserar dem som invandrarförfattare och därmed tillskriver dem annorlundahet. De blir i och med detta en motsats till det egna, normala. ”De andra”, invandrarna, betraktas som en homogen grupp, eftersom den i enlighet med det jag i föregående mening skrivit, fungerar som en kontrast till det egna vi-et och den heterogenitet som det tillskrivs av de med tolkningsföreträdet, d.v.s. av ”vi-et” självt.

Gemensamt för alla kritiker som framhåller författarna som annorlunda i egenskap av invandrarförfattare är, oavsett vilket av de två förhållningssätt som ovan nämnts de anammar, att de genom sina texter ger innebörd till begreppet ”invandrarförfattare”. De olika sätt på vilka de fyra författarna beskrivs som annorlunda fungerar för kritikerna, som argument för att kategorisera dem som invandrarförfattare. Jag har ovan diskuterat hur dessa argument skapar en glidande innebörd för begreppet ”invandrarförfattare”. Kategoriseringen av författaren kan, vilket visat sig i analysen av mitt empiriska material, grunda sig i ett antal olika faktorer. Jag har uttytt sex olika faktorer som används för att kategorisera författarna, varav jag nämnt fyra redan i kapitel 2. Dessa är

²⁶¹ Julien & Mercer [1988] 2002, s. 154.

²⁶² Williamson, Judith citerad i: Julien & Mercer [1988] 2002, s. 153.

²⁶³ Gunnarsson 2003.

invandrabakgrund, uppväxt i invandratät förort, interkulturell tematik och användandet av den s.k. Rinkebysvenskan. Dessa fyra faktorer syns alla tydligt i mitt material, och att de tas upp av kritikern kan egentligen inte ifrågasättas. De har alla karaktären av rena fakta, och kritikerna kan egentligen inte kritiseras för att ta upp dem i sina recensioner. Dock syns, menar jag, i mitt empiriska material ett slags önskan hos kritikerna att rekonstruera författarnas identitet som invandrarförfattare. Den tematik som berör invandrare ges i fallen med Anyuru och Leiva Wenger en överdimensionerad betydelse. Vidare skapas en bild av Khemiri som förortskille, trots att han bor i innerstadens Södermalm. Till viss del menar jag alltså att det inte går att komma från dessa fyra aspekter, heller i recenserandet av böckerna. Dock överaccentueras de i vissa fall, och ges en större roll än vad verkligheten tillåter. De två aspekter som inte nämnts tidigare, men som även de är synliga i mitt empiriska material är dels tanken på författarnas böcker som biografiska verklighetsskildringar, snarare än som fiktion, och dels att invandrarförfattarna ses som representanter för en litterärt underrepresenterad etnisk grupp. Dessa två aspekter fungerar inte som de fyra tidigare nämnda som primära indelningsgrunder för kategorin. Jag ser dem snarare som följder av kategoriseringen. Genom verkens tematik och författarnas biografier öppnas en möjligheten att betrakta författarna som autentiska representanter som endast skildrar sina egna liv. Som jag i detta avsnitt visat så är båda dessa antaganden problematiska. De kan ändå, tillsammans med de övriga fyra aspekterna, sägas vara konnotationer som hos litteraturkritikerna vars texter jag studerat visar sig väckas kring begreppet invandrarförfattare.

5 Annorlundahet på det litterära fältet

Jag har i föregående kapitel synliggjort de sätt på vilka jag menar att recensenter accentuerar annorlundahet, samt framställer de fyra författare jag i denna studie fokuserar på som autentiska representanter för ”de andra”. I föreliggande kapitel kommer jag, stödd av Pierre Bourdieus begreppsapparat, att undersöka annorlundahetens funktion på det litterära fältet. Jag rör mig i detta kapitel bort från den empiri som i föregående kapitel analyserats grundligt. Samtidigt är det med utgångspunkt i denna som resonemangen förs, och analysen görs. Det rör sig alltså här om en teoretisering av de resultat jag nått i analysen i föregående kapitel. Det förekommer ett fåtal citat vilka känns igen från den mer direkta analysen av empirin. Dessa upprepningar är avsiktliga, och syftar till att bildliggöra analysen, och exemplifiera mina resonemang.

5.1 Annorlundahet som symboliskt kapital

Ett symboliskt kapital är en immateriell tillgång vars värde är högst situationellt och föränderligt. Kapitalets värde bestäms alltså utifrån vilken situation, vilket fält, dess innehavare befinner sig i. Kapitalet bidrar till att ge innehavaren en position inom fältet, vilket innebär att det gäller att ha det som på det specifika fältet betraktas som rätt kapital, för att nå en hög position.²⁶⁴ Litteraturkritikern måste, vilket tidigare vistas, ha ett visst innehav av litterärt kapital för att fungera som högpositionerad värdetilldelare på det litterära fältet. Johan Svedjedal menar att kritikern skapar, tolkar och förmedlar de normer som gäller inom den litterära institutionen²⁶⁵ Samtidigt fungerar recenserandet som ett fastställande av kritikerns position inom det litterära fältet. Det innebär att kritikern genom att lägga tyngdpunkt vid vissa särskilda saker i recenserandet av en bok kan skapa nya litterära normer, vilka kan bidra till att höja den egna positionen inom det litterära fältet.²⁶⁶ Dessa normer menar jag kan ta sig uttryck i särskilda egenskaper eller tillgångar, som därmed kan fungera som ett, på det litterära fältet giltigt, symboliskt kapital.

Att annorlundahet är någonting som recensenterna fokuserar på i samband med att de genom sina recensioner placerar författarna i det litterära värdesystemet, har jag visat ovan. Jag menar att annorlundaheten, i enlighet med det jag ovan skrivit, kan fungera som ett symboliskt kapital på fältet. Jag vill förtydliga detta genom att säga att jag inte betraktar det att bli tillskriven annorlundahet som ett litterärt kapital. Att som författare besitta detta kapital är snarare att besitta förutsättningarna för att bli tillskriven annorlundahet, d.v.s. att man av kritikerna, d.v.s. på fältet högpositionerade och mäktiga aktörer, betraktas som annorlunda, att man ses som en av ”de andra” i förhållande till det litterära fältets ”vi”. Kapitalet måste därmed i slutändan härledas till författarnas biografiska fakta.

²⁶⁴ För en närmre och mer ingående presentation av begreppen, se kapitel 2.3.1.

²⁶⁵ Svedjedal 1998, s. 49.

²⁶⁶ För en mer ingående presentation av kritikerns roll och funktion, se kapitel 2.4.

Något som min analys av recensionerna av de fyra böckerna har visat är att annorlundahet förs fram i samband med att författarna ges bra kritik, d.v.s. i samband med att de värderas högt och ges en hög position i det värdesystem som ryms inom det litterära fältet. Det att bli tillskriven annorlundahet kan därmed på det litterära fältet betraktas som ett positivt laddat symboliskt kapital. Den annorlundahet författarna tillskrivs grundar sig på att de uppfattas som invandrare. Intressant är här att dra en jämförelse till en större samhällelig kontext, maktens fält. Borevi och Strömblad, vars artikel nämnts ovan, menar att termen ”invandrare” ”belastas av negativa övertoner som i förlängningen riskerar att verka diskriminerande.”²⁶⁷ Det att betraktas som invandrare kan därmed på maktens fält ses som ett negativt symboliskt kapital när det handlar om position och makttilldelning. Här blir det litterära fältets gränser tydliga. Inom fältet fungerar det att betraktas som annorlunda p.g.a. ett av omvärlden uppfattat invandrarskap, som ett positivt symboliskt kapital, medan samma annorlundahet i ett större maktfält får en negativ verkan.

Tomas Forser menar att kritikerns ”rykte och position står på spel” i samband med värderingen av litteratur.²⁶⁸ Samtidigt som positionen riskerar att sjunka i och med recenserandet, finns en möjlighet att förbättra sin position. Jag menar att kritiker genom att accentuera annorlundahet i samband med att man recenserar Leiva Wenger, Anyuru, Khemiri och Bakhtiari, framställer skönlitteraturen som samhällsrelevant och värdefull i samhällsdebatten. Hos vissa av kritikerna är detta tydligt. Till exempel skriver Åsa Petersen att Bakhtiaris *Kalla det vad fan du vill* är ”en uppriktig guide till vårt land”.²⁶⁹ Andra ställer förhoppningen mer som ett krav, som Björn Gunnarsson, som anser att Khemiri borde visa ”större visioner för hur det ska gå för alla Sveriges Halims”.²⁷⁰ På så vis menar jag att man har för avsikt att höja det litterära fältets, och därmed även sin egen position, på maktens fält. Som jag tidigare, med hjälp av Johan Svedjedal, hävdade så hänger kritikerns makt utanför det litterära fältet samman med i vilken mån skönlitteraturen uppfattas som betydelsefull för samhället. Genom att, såsom jag ovan låtit Petersen och Gunnarsson visa exempel på, accentuera författarnas annorlundahet, genom att beskriva dem som representanter för ”de andra”, bidrar man till att framställa skönlitteraturen som samhälleligt relevant. På så sätt finns en möjlighet att hela det litterära fältets position på maktens fält höjs. Därmed ökar alltså även den mängd makt som kritikerna har där.

För kritikerna, är det därmed själva handlingen, att tillskriva författarna en annorlundahet, som fungerar som ett kapital. Även om kritikerna inte själva besitter förutsättningar för att betraktas som annorlunda, i alla fall inte ur det invandrarperspektiv som författarna betraktas, drar de fördel av de positiva verkningskrafterna som går att utvinna ur kapitalet. I samband med att kritikerna betonar de fyra författarnas annorlundahet ger de flesta dem höga placeringar inom det litterära värdesystemet. Jag menar inte att denna placering endast baserar sig på att författarna i sina debuter fokuserar på någonting som kritikerna uppfattar som uttryck för annorlundahet. Det skulle vara att förneka att respektive författarskap har ett litterärt värde i sig. Dock har det i analysen av mitt empiriska material stått klart att det ofta är i samband med att tecken på annorlundahet framhålls som böckerna värderas högt.

²⁶⁷ Borevi & Strömblad 2004, s. 9.

²⁶⁸ Forser 2002, s. 131.

²⁶⁹ Petersen 2005.

²⁷⁰ Gunnarsson 2003.

Om det att betraktas som annorlunda fungerar som ett positivt kapital på det litterära fältet kan man även betrakta författarnas språkliga stil, d.v.s. de talspråkiga inslagen, vilka ofta refereras till som invandrarsvenska, och deras miljöskildringar, i form av de förortsmiljöer som i vissa fall präglar böckerna, som ett slags omedvetet förvaltande av detta kapital. Därmed anpassar sig författarna till det litterära fältets regler, och genom förvaltandet av kapitalet bidrar de, tillsammans med kritikerna, till att skapa sig en högre position inom det litterära fältet.

6 Diskussion

Jag kommer i detta kapitel att föra en diskussion kring min undersökning, med utgångspunkt i mina frågeställningar. Den analys som gjorts i tidigare kapitel kommer här att fördjupas ytterligare och längre dragna slutsatser kommer att presenteras. Jag avslutar kapitlet med att kommentera min arbetsprocess och den färdiga uppsatsen i förhållande till problem, syfte och frågeställningar, samt teori och metod. För att leda in läsaren i en djupare diskussion börjar jag dock med att kort sammanfatta den analys jag fram till detta kapitel gjort.

Jag har i denna uppsats undersökt kategorin invandrarförfattare i allmänhet, men framförallt mottagandet av fyra av de inom kategorin innefattade författarna. Genom att analysera 39 olika recensionstexter, publicerade i Sveriges tio största dags- och kvällstidningar, har jag visat på vilka sätt man skapar och upprätthåller en bild av författarna som annorlunda i relation till såväl det egna kritikerjaget som till den tänkta läsarskaran. Det tar sig uttryck i formuleringar som anspelar på ett ”vi” och ”dom”-tänkande, och författarna betraktas ofta som representanter för en *annan* verklighet. Att på detta sätt tillskrivas annorlundahet fungerar menar jag, för de fyra författarna, som ett positivt symboliskt kapital på det litterära fältet. Beskrivningarna av dem och deras texter som annorlunda följs ofta av konstateranden att deras debuter är viktiga, och att de kan lära *oss* någonting om *vår nya* verklighet. Detta leder, troligen med det litterära värdet implicit invägt, till att alla fyra debutanterna överlag getts mycket goda recensioner, och att deras position inom det litterära fältet därmed stärkts. Jag menar alltså att annorlundaheten i många av de studerade recensionerna fungerar som det främsta argumentet för att tilldela debutanterna en hög position i det litterära värdesystemet. Den annorlundahet de anses skildra blir i och med detta en litterär norm, ett litterärt kapital om man så vill, skapad av kritikerna, vilket gör att författarnas position på hela det litterära fältet påverkas positivt.

Samtidigt fungerar tillskrivandet av annorlundahet som ett positivt symboliskt kapital även för kritikerna. Forser menar att kritikern legitimerar sin text, och sin värdering, genom det ansvar som faller på honom eller henne: ”Värderingen är ett performativt yttrande, där rykte och position står på spel.”²⁷¹ Om kritikern innehar en tillräckligt stor mängd symboliskt kapital tycks själva kritikskrivandet därmed bli ett sätt att förstärka sin position på det litterära fältet. Bourdieu skriver att Sartre i sin kritik av en Faulknerroman placerar ”sig själv som monopolinnehavare av en legitim diskurs om romaner”.²⁷² Att, såsom jag menar att vissa av de studerade kritikerna gör, skapa en ny litterär norm, där det annorlunda tillmäts ett högt värde, blir således på samma vis ett sätt för kritikerna som monopolinnehavare att skapa en ny legitim litterär diskurs. På så sätt höjer kritikern sin egen position genom att lyfta fram de fyra här studerade författarna, som annorlunda och viktiga. På samma gång bidrar detta till att höja det litterära fältets position gentemot andra fält på maktens fält. Svedjedal menar, vilket nämnts ovan, att ju mer betydelsefull skönlitteraturen anses vara för samhället, desto mer makt får kritikern utanför det litterära

²⁷¹ Forser 2002, s. 131.

²⁷² Bourdieu 2000, s. 308.

fältet.²⁷³ Min bourdieuska tolkning av Svedjedals resonemang är att ju mer relevant litteraturen anses vara för samhället i stort, desto högre position får det litterära fältet, och därmed även dess interna positioner, t.ex. litteraturkritiker, på det större maktfältet. Det ligger därmed ett intresse i att, från det litterära fältets sida, framställa skönlitteratur som relevant för samhällsutvecklingen, d.v.s. utöver litterärt värde även tilldela böckerna ett socialt värde.

I och med feministisk revidering av Bourdieus begreppsapparat har begreppet *negativt symboliskt kapital* (kommer i det följande i förkortning benämnas endast som *negativt kapital*.²⁷⁴) uppstått som ett komplement till det vedertagna kapitalbegreppet.²⁷⁵ Det är den feministiska litteraturvetaren Toril Moi, som i artikeln *Att erövra Bourdieu* myntar detta begrepp.²⁷⁶ Hon motsätter sig själv att kalla det hon gör för en kritik av teorin, utan hävdar istället att det är en anpassning till de behov som finns hos kritisk feministisk forskning.²⁷⁷ Det negativa kapitalet fungerar som en motsats till det positiva symboliska kapitalet, och kan därmed bidra till att försämra sin innehavares position på fältet. Hos Moi är det kön som utgör negativt kapital för kvinnliga författare på det litterära fältet.²⁷⁸ Moi klargör även förhållandet mellan det positiva och negativa kapitalet i relation till individens fältposition:

[E]ffekten av kvinnligt kön som negativt kapital minskar i direkt proportion till den mängd av annat symboliskt kapital som en kvinna samlar ihop. Eller för att uttrycka det på ett annat sätt: fastän en kvinna som är rik på symboliskt kapital kan förlora en viss del av sin legitimitet på grund av sitt kön, har hon dock fortfarande mer än nog av kapital kvar för att spela en roll på fältet. Om det är fråga om exceptionellt stora mängder kapital, kan kvinnligt kön spela en mycket liten roll. I sociologiska termer kan man säga att sådana fall är så sällsynta att man kan bortse från dem.²⁷⁹

Jag vill mot detta begrepp kontrastera det kapitalbegrepp som jag fram till nu har använt. Ovan hävdar jag att den annorlundahet som de fyra författarna tillskrivs genom litteraturkritiken fungerar som ett positivt laddat symboliskt kapital på det litterära fältet, både för författarna och för kritikerna själva. Detta trots att annorlundahet kopplat till invandrarskap i en större samhällelig kontext, med en bourdieusk begreppsapparat på maktens fält, fungerar som ett negativt kapital i fråga om position och makt. För att ett intresseområde ska kunna kallas ett fält krävs enligt Bourdieu, att det besitter ett visst mått av autonomi gentemot andra fält. Det innebär att fältet har sina egna spelregler och normsystem. Vid den punkt där dessa regler och normer inte längre gäller, där fältets kapital inte längre är av värde, upphör fältet, menar Bourdieu. Att den annorlundahet jag i denna uppsats fokuserat på är positivt laddad på det litterära fältet menar jag, grundat på detta, slår fast ett visst mått av autonomi gentemot andra fält. Här gäller andra värden än på det större maktfältet. Samtidigt visar min Bourdieu-analys på splittringar inom fältet, som talar mot en sådan slutsats. Litteraturkritikerna handlar utifrån sin roll som dels

²⁷³ Svedjedal 1998, s. 55.

²⁷⁴ Att det rör sig om ett symboliskt kapital bör nu vara klart för läsaren

²⁷⁵ Moi 1994, s. 17.

²⁷⁶ Moi, Toril [1991] 1994. Att erövra Bourdieu. *Kvinnovetenskaplig tidskrift* 1994:1, s. 3-25.

²⁷⁷ Moi 1994, s. 3.

²⁷⁸ Moi 1994, s. 17.

²⁷⁹ Moi 1994, s. 17f.

värdetilldelare, och dels andra roller som t.ex. den ekonomiska, för att förstärka sin fältposition, och verkar genom kategoriserandet av invandrarförfattare bidra till att splittra upp positionerna inom fältet. Även om det litterära fältet till viss del har sina egna spelregler kan man därmed tänka sig att de övriga roller som kritikern spelar kan inkräkta på den värdetilldelande rollen. Dessutom inkräktar andra sorters värden på det litterära. Genom att, liksom kritikerna gör i fallet med invandrarförfattare, hävda att de skönlitterära skildringarna inte bara har ett litterärt, utan även ett socialt värde, närmar det sig andra fält än det litterära. Ur detta perspektiv kan fältets autonomi sägas urholkas genom kritikernas accentuering av författarnas annorlundahet.

Att annorlundaheten har en positiv inverkan på de fyra författarnas fältpositioner kan leda till en tolkning att det litterära fältet i allmänhet och de studerade litteraturkritikerna i synnerhet är toleranta och öppna, något som jag även hävdar att många kritiker själva vill ge sken av i sina texter. Jag menar dock att så inte är fallet. Astrid Trotzig hävdar i artikeln som nämnts ovan att "[v]issa kritiker har till synes förlorat sin textkritiska blick, sin uppgift, på grund av att författarna är 'invandrare'. Den rasifierande blicken ser på 'invandrarförfattarna' på samma sätt som på så små barn: de är mer natur än kultur."²⁸⁰ Frågan om litterärt värde är alltså inte det centrala i värderingen av de författare som betraktas som invandrarförfattare. Den blick med vilken litteraturkritikerna ser på de fyra författarna är exotiserande. De betraktas som vore de mer natur än kultur och tilltalar "vi-et" på samma sätt som en afrikansk ansiktsmask, d.v.s. som ett uttryck en primitiv motbild till "vår" civilisation.²⁸¹ Det exotiska fungerar som därmed som ett kittlande attribut, gentemot vilket "vi-et" kan skapa sin egen självbild. "De andra" accepteras därmed just därför att de framstår som annorlunda. Catharina Eriksson, Maria Eriksson Baaz och Håkan Thörn skriver i inledningskapitlet till antologin *Globaliseringens kulturer* att trots att den exotiserande fascinationen för "den andre" kan leda till ett djupare intresse och "utgöra en utgångspunkt för gränsöverskridande identifikation och solidaritet", så "vilar [den] på samma sorts projektioner och stereotyper och innebär en objektifiering av den Andres identitet, vilken essentialiseras, naturaliseras och fixeras."²⁸² Gränsen mellan den exotism, som jag menar att de flesta av de i denna uppsats studerade recensenterna ger uttryck för, och rasism är därmed flytande, de utgör två sidor av samma mynt. Båda baseras på en världsbild där ras präglar sättet på vilket människor bemöter varandra. I fallen med de fyra debutanterna Alejandro Leiva Wenger, Johannes Anyuru, Jonas Hassen Khemiri och Marjaneh Bakhtiari leder detta till att de alla uppfattas som representanter för annorlundahet, vilket gör att ingen av författarna tillåts tala för endast sig själv. De antas alla att bära autentiska vittnesbördor från "de andras" Sverige, mot vilka "vi-ets" Sverige kan spegla sig.

Jag har i beskrivningen av mitt ämne formulerat det som så att jag, genom att undersöka mottagandet av de fyra författarna, i förlängningen undersöker en liten del av litteratursamhällets strukturer. Även om jag inte kan, vilket jag heller aldrig gjort anspråk på att kunna, uttala mig generellt om detta, anser jag att min studie kan bidra till förståelsen av hur det litterära fältets aktörer i samspelet mellan varandra bidrar till att positionera sig

²⁸⁰ Trotzig 2005, s. 126.

²⁸¹ Torgovnick 1990, passim.

²⁸² Eriksson, Eriksson Baaz & Thörn 1999, s. 39.

själva och varandra i fältets struktur. På så vis menar jag att jag synliggjort en del i litteratursamhällets uppbyggnad.

6.1 Diskussion kring syfte, problem, teori och metod

Den problemformulering som hela uppsatsen grundar sig på är hur tanken om invandrarförfattare tar sig i uttryck i recensioner, samt studera vilka följer kategoriseringen får på det litterära fältet. Det snävare syfte som detta problem ledde till var att kritiskt analysera kategorins beståndsdelar, genom en studie av de sätt på vilka kategorin invandrarförfattare antas utmärka sig från författare i allmänhet, samt genom att bygga vidare på detta genom vissa av begreppen i Pierre Bourdieus fältteori undersöka kategoriseringens konsekvenser och funktioner. Syftet operationaliserade jag sedan itvå övergripande frågeställningar vilka utmynnade i fem underfrågor:

- På vilka sätt skapas och/eller upprätthålls annorlundahet genom recensionstexterna?
- Vilken/vilka funktion/-er kan annorlundaheten, genom analys med postkolonial teori samt Pierre Bourdieus fältbegrepp, sägas fylla för författare och kritiker?
 - Hur relaterar kritikerna sig själva till de recenserade böckerna och dessas författare? Talar man t.ex. om sig själv och sitt eget sammanhang som ett "vi" i förhållande till dem?
 - Hur relaterar kritikernas texter till de erfarenhetsvärldar som beskrivs av författarna?
 - Hur relaterar kritikerna författarna och deras böcker till andra författare (både inom och utanför kategorin invandrarförfattare)?
 - Hur relaterar kritikerna de skönlitterära skildringarna till författarnas biografier?
 - Hur relaterar kritikerna de skönlitterära skildringarna till en större samhällelig kontext?

Genom att analysera 39 recensioner genom det snävare frågemönster som underfrågorna utgör upptäckte jag sätt på vilka recensenterna skapade och fastslog annorlundahet i förhållande till de fyra författarna och deras texter. Jag använde mig här av en textanalytisk metod, där vissa element och begrepp ur postkolonial teoribildning styrde min analys. Det perspektiv som denna ansats försåg mig med visade sig här fungera bra, då insikten om den postkoloniala världsbilden var tillämpbar även i ett mindre sammanhang som det litterära. Användandet av postkolonial teori har utökats under arbetets gång, just därför att det visat sig vara tacksamt i förhållande till mitt empiriska material. Denna teoribildning har därmed varit av större vikt än vad jag från början trott för att uppfylla min uppsats syfte.

Arbetet med den första frågeställningen har, såväl i problem- och frågeformulering som i den färdiga uppsatsen fått mest utrymme. Detta beror på att det var med utgångspunkt i denna som det empiriska materialet analyserades. Den andra frågeställningen, där Bourdieus fältbegrepp förs in, har fungerat som en vidarebyggnad på och ytterligare teoretisering av den analys den första frågan gett upphov till. Den har därmed inte haft en

lika direkt anknytning till empirin. Denna aspekt har av den anledningen getts mindre utrymme i uppsatstexten, vilket dock inte gjort den överflödig. Genom den har en djupare analys kunnat göras, och vidare slutsatser har kunnat dras. Kanske kan man tycka att den getts ett för litet utrymme, med tanke på teoribildningens omfattning. Jag har dock medvetet valt att tona ned vissa delar av Bourdieus teorier, för att istället ge plats åt, för min uppsats mer fruktbara perspektiv, d.v.s. det postkoloniala. Jag anser inte att de begrepp jag lånat ur Bourdieus terminologi av den anledningen varit överflödiga. Utan dem hade mitt syfte inte kunnat uppfyllas, och enligt min mening kompletterar de båda teoretiska perspektiv som jag använt mig av varandra på ett fruktbart sätt. Jag förnekar dock inte att jag om jag hade haft möjlighet att göra en än mer omfattande studie i ämnet gärna hade lagt en större fokus på annorlundahetens betydelse på det litterära fältet.

Det resultat som kommit ur denna studie, måste jag erkänna, var något jag inte riktigt hade väntat mig. Jag hävdar ovan att den annorlundahet recensenterna kopplar samman med de fyra författarna tar sig uttryck i exotism. Jag hade snarare trott att annorlundaheten, även på det litterära fältet, skulle fungera som ett negativt kapital, och därmed ligga närmre rasism. Detta kom dock mitt empiriska material att överbevisa mig om.

6.2 Förslag till fortsatt forskning

Som jag ovan nämnt har fenomenet invandrarförfattare inte getts något större utrymme i svensk forskning. Jag har i min uppsats omöjligt kunnat behandla alla aspekter och tillämpa samtliga av de perspektiv som kan anläggas på fenomenet. Jag vill därför lämna några av mina förslag till vad framtida forskning skulle kunna behandla.

Mitt empiriska material har varit relativt litet, då jag gjort en kvalitativ studie. En kvantitativ studie skulle kunna bidra med ökad kunskap om kategorins sammansättning och innebörden i begreppet invandrarförfattare.

De författare jag i denna uppsats studerat har alla getts mycket god kritik. Det vore intressant att även studera de författare som innefattas i kategorin vars debuter varit något mindre väl mottagna. Hur sker tilldelandet av litterärt och socialt värde i förhållande till dem och vilken funktion fyller annorlundahet i mottagandet av deras debuter?

En förlängning av min egen studie, som jag även berört kort ovan, vore att utöka Bourdieu-analysen för att undersöka annorlundahetens inverkan på aktörernas position på det litterära fältet. Vidare skulle såväl en tidsmässig tillbakablick, som ett internationellt jämförande, kunna bidra med kunskap om kategorin och benämningen invandrarförfattare.

7 Sammanfattning

Under 2000-talet har, menar jag, en ny kategori författare skapats. Även om termen ”invandrarförfattare” förekommit även tidigare, har dess innebörd kommit att förändras. Som startpunkt för den nya vågen av invandrarförfattare ser jag Alejandro Leiva Wengers debut *Till vår ära* från 2001. Hans novellsamling beskrivs som någonting helt nytt inom svensk litteratur, då den är skriven av en ung invandrare från förorten. Johannes Anyurus debut *Det är bara gudarna som är nya* och Jonas Hassen Khemiris *Ett öga rött* följde i samma spår 2003, och 2005 kom Marjaneh Bakhtiaris *Kalla det vad fan du vill*. De kom alla att kategoriseras som invandrarförfattare, och gavs dessutom överlag mycket bra kritik för sina debuter.

På denna bakgrund baserar sig uppsatsens problem: hur tar tanken om invandrarförfattare sig uttryck i recensioner, och vilka följder får kategoriseringen på det litterära fältet. Syftet har, i enlighet med detta, varit att ”utifrån ett svenskt perspektiv, kritiskt analysera kategorins beståndsdelar, genom en studie av de sätt på vilka kategorin invandrarförfattare antas utmärka sig från författare i allmänhet, samt genom att bygga vidare på detta genom vissa av begreppen i Pierre Bourdieus fältteori undersöka kategoriseringens konsekvenser och funktioner.” Syftet utmynnar i sin tur i uppsatsens frågeställningar och dessas underfrågor:

- På vilka sätt skapas och/eller upprätthålls annorlundahet genom recensionstexterna?
- Vilken/vilka funktion/-er kan annorlundaheten, genom analys med postkolonial teori samt Pierre Bourdieus fältbegrepp, sägas fylla för författare och kritiker?
 - Hur relaterar kritikerna sig själva till de recenserade böckerna och dessas författare? Talar man t.ex. om sig själv och sitt eget sammanhang som ett ”vi” i förhållande till dem?
 - Hur relaterar kritikernas texter till de erfarenhetsvärldar som beskrivs av författarna?
 - Hur relaterar kritikerna författarna och deras böcker till andra författare (både inom och utanför kategorin invandrarförfattare)?
 - Hur relaterar kritikerna de skönlitterära skildringarna till författarnas biografier?
 - Hur relaterar kritikerna de skönlitterära skildringarna till en större samhällelig kontext?

Grundat i ett litteratursociologiskt perspektiv har två teoretiska utgångspunkter använts. Postkolonial teori menar att vår värld fortfarande är präglad av koloniala värderingar, och att detta fortfarande styr de sätt på vilka vi förhåller oss till varandra på alla nivåer. Från den postkoloniala teoribildningen har jag hämtat innebörderna i begreppen annorlundahet, ”vi och de andra”, autenticitet m.m.. Den andra använda teoribildningen är sociologen Pierre Bourdieus teori om det litterära fältet, ett fält bestående av ett antal olika positioner som alla kämpar för att få mer inflytande över fältets viktigaste fråga, den om litterärt värde. Förutom fält-, och positionsbegreppen har jag från Bourdieu även hämtat tanken om

symboliskt kapital, ett begrepp som byggts ut genom Toril Moi, och även kan ha ett negativt värde för sin innehavare.

Litteraturkritikern har en, på det litterära fältet, central position som den som värderar och därmed placerar författares verk. Genom att göra detta skapar litteraturkritikern litterära normer, samtidigt som hon eller han positionerar sig gentemot det litterära fältets övriga positioner. Kritikern har därmed möjlighet att utöva makt över andra positioner, och jag menar därför att deras utlåtanden får stor inverkan på de fyra debutanternas position inom det litterära fältet.

Uppsatsens empiriska material har bestått av 39 stycken recensioner publicerade i Sveriges tio största dags- och kvällstidningar. För bearbetning av materialet har textanalytisk metod använts. De postkoloniala begreppen har i denna analys fått stort utrymme.

I mottagandet av alla fyra författares debutverk läggs fokus på annorlundahet, både i relation till författaren och till texten. Författarna beskrivs som annorlunda i relation till både kritikerna själva, deras läsarekrets och författare utanför kategorin invandrarförfattare. Deras skönlitterära texter ses som vittnesskildringar från ”de andra” och genom att alla fyra författare uppfattas som invandrare antas deras skildringar vara autentiska, närmast självbiografiska.

Att tillskrivas annorlundahet fungerar på det litterära fältet som ett positivt symboliskt kapital för författarna, då kritikerna i samband med framhävandet av annorlundahet ofta värderar debuterna högt. För kritikerna fungerar tillskrivandet av annorlundahet som ett sätt att höja den egna positionen, dels på litteraturens, och dels på maktens fält. Detta då litteraturens samhällsrelevans är tätt sammanknuten med det litterära fältets inflytande på maktens fält.

Genom att framhäva de fyra författarna som annorlunda exotiserar man författarna. Denna exotism bygger på samma stereotypa föreställningar som rasism, och begränsar därmed författarnas handlingsutrymme.

8 Käll- och litteraturförteckning

8.1 Litteraturförteckning

Ahmad, Aijaz ([1987] 2000). Jameson's rhetoric of otherness and the "national allegory". Ingår i Brydon, Diana, ed. *Postcolonialism: Critical concepts in literary and cultural studies*, vol. 2. London: Routledge. S. 565-588.

Anyuru, Johannes (2003). *Det är bara gudarna som är nya*. Stockholm: Wahlström & Widstrand.

Anyuru, Johannes (2005). *Omega*. Stockholm: Wahlström & Widstrand.

Anyuru, Johannes (u.å.). *Johannes Anyuru*. <http://www.wwd.se/forfattare/anyuru.htm> [2006-02-08].

Aschenbrenner, Jenny (2005). Andra boken. Pressande att bli hyllad. Johannes Anyuru mer medveten inför andra boken *Dagens Nyheter*, 2005-08-13, sektion B, s. 2.

Aschenbrenner, Jenny (2006). Glad ilska föder orden. *Dagens Nyheter*, 2006-01-28, sektion B, s. 10.

Bakhtiari, Marjaneh (2005-01-10). *Jag och min Bok*. <http://www.svb.se/Debutanter/71338/Vardebutanter/71342> [2006-02-08].

Bakhtiari, Marjaneh (2005). *Kalla det vad fan du vill*. Stockholm: Ordfront.

Benito, Miguel (2006). *Författare i Sverige med utländsk bakgrund*. <http://www.immi.se/kultur/authors> [2006-03-17].

Berg, Line (2005). *Litteraturkritik och feminism: En undersökning med utgångspunkt i Klara Johansons position på det litterära fältet*. Magisteruppsats i biblioteks- och informationsvetenskap vid Institutionen Bibliotekshögskolan, Högskolan i Borås, 2005:83.

Berggren, Mats (2006). Var finns ungdomarnas Jonas Hassen Khemiri? *Dagens Nyheter*, 2006-02-13, sektion B, s. 6.

Bergström, Göran & Boréus, Kristina (2000). *Textens mening och makt: Metodbok i samhällsvetenskaplig textanalys*. Lund: Studentlitteratur.

En bok om biblioteksforskning (1969). Furuland, Lars & Brundin, Bengt eds. Uppsala: Avdelningen för litteratursociologi vid Litteraturhistoriska institutionen.

Borevi, Karin & Strömblad, Per (2004). Kategorisering och integration: En introduktion. Ingår i Borevi, Karin & Strömblad, Per eds. *Kategorisering och integration: Om föreställda*

identiteter i politik, forskning, media och vardag. Integrationspolitiska maktutredningen. Stockholm: Fritzes (Statens offentliga utredningar (SOU), 2004:48). S. 7-20.

Bourdieu, Pierre (2000). *Konstens regler: Det litterära fältets uppkomst och struktur*. Stockholm/Stehag: Bruno Östlings. Orig:s titel: Les règles de l'art: Genèse et structure du champ littéraire.

Broady, Donald & Palme, Mikael ([1984] 1998). Inträdet: Om litteraturkritik som intellektuellt fält. Ingår i Broady, Donald ed. *Kulturens fält: En antologi*. Göteborg: Diadalos. S. 173-215.

Broady, Donald (1998). Inledning: En verktygslåda för studier av fält. Ingår i Broady, Donald ed. *Kulturens fält: En antologi*. Göteborg: Diadalos. S. 11-26.

Broady, Donald (2000). Inledning. Ingår i Bourdieu, Pierre. *Konstens regler: Det litterära fältets uppkomst och struktur*. Stockholm/Stehag: Bruno Östlings. S. 9-28.

Brydon, Diana 2000. Introduction. Ingår i Brydon, Diana, ed. *Postcolonialism: Critical concepts in literary and cultural studies*, vol. 1. London: Routledge. S. 1-26.

Carle, Jan (2003). Pierre Bourdieu och klassamhällets reproduktion. Ingår i Månson, Per ed. *Moderna samhällsteorier: Traditioner riktningar teoretiker*. Stockholm: Prisma. S. 373-414.

Da Zheng 1998. 'I Will Sing With You Our Song': Cultural Representations of Asian Americans. Ingår i Zaborowska, Magdalena J. ed. *Other Americans, other Americas: the politics and poetics of multiculturalism*. Dolphin Nr 28. 1998. Aarhus: Aarhus University Press. S. 163-177.

Dahlstedt, Magnus (2006). Kampen om språket. Förortspoesi och etnofetischism. Ingår i Mulinari, Diana & Räthzel, Nora eds. *Bortom etnicitet. Festschrift till Aleksandra Ålund*. Umeå: Boréa. S. 215-226.

Ehn, Billy & Klein, Barbro (1999). *Från erfarenhet till text: Om kulturvetenskaplig reflexivitet*. Stockholm: Carlsson.

Ehn, Billy & Löfgren, Orvar (2001). *Kulturanalyser*. Malmö: Gleerups.

Eriksson, Catharina, Eriksson Baaz, Maria & Thörn, Håkan (1999). Den postkoloniala paradoxen, rasismen och "det mångkulturella samhället": En introduktion till postkolonial teori. Ingår i Eriksson, Catharina, Eriksson Baaz, Maria & Thörn, Håkan eds. *Globaliseringens kulturer: Den postkoloniala paradoxen, rasismen och det mångkulturella samhället*. Nora: Nya Doxa. S. 13-47.

Fachinger, Petra (2001). *Rewriting Germany from the margins. "Other" German literature of the 1980s and 1990s*. Montreal : McGill-Queen's University Press.

- Foreställningar om "den andre". Images of Otherness* (2001). Ytrehus, Line Alice ed. Kristiansand: Høyskoleforlaget AS.
- Forser, Tomas (2002). *Kritik av kritiken. 1900-talets svenska litteraturkritik*. Gråbo: Anthropos.
- Furuland, Lars (1990). Litteratursociologins vetenskapsområde och dess bidrag till forskningen om bibliotek. Ingår i Enmark, Romulo ed. *Biblioteksstudier: Folkbibliotek i flervetenskaplig belysning*. S. 39-53.
- Furuland, Lars (1997). Litteratur och samhälle: Om litteratursociologin och dess forskningsfält. Ingår i Furuland, Lars & Svedjedal, Johan eds. *Litteratursociologi: Texter om litteratur och samhälle*. Lund: Studentlitteratur. S. 16-49.
- Författarpresentation. Alejandro Leiva Wenger*. (u.å).
<http://www.albertbonniersforlag.se/200/201.asp?AuthorId=6244> [2006-02-08].
- Hansson, Joacim (2005). Hermeneutics as a bridge between the modern and the postmodern in library and information science. *Journal of Documentation*, vol. 61, no. 1, s. 102-113.
- Hallam, Elizabeth & Street, Brian V. (2000). Introduction: Cultural encounters – representing 'otherness'. Ingår i Hallam, Elizabeth & Street, Brian V. eds. *Cultural encounters: Representing 'otherness'*. London: Routledge. S. 1-10.
- Halvarsson, Gunilla (2002). *Kritiker debatterar: En undersökning av litteraturkritikens debatter i Sverige under 1980- och 1990-talen*. Magisteruppsats i biblioteks- och informationsvetenskap vid Institutionen Bibliotekshögskolan, Högskolan i Borås, 2002:54.
- Höglund, Lars (2000). *Biblioteks- och informationsvetenskap som studie- och forskningsområde*. <http://www.hb.se/bhs/personal/larshoglund/lh-ht00.doc> [2006-01-27].
- Jonsson, Ann-Louise (2005). *"Får man skriva så här?": en feministisk undersökning av mottagandet i recensioner i svensk dagspress av fyra romaner med bekännelsekaraktär*. Magisteruppsats i biblioteks- och informationsvetenskap vid Institutionen Bibliotekshögskolan, Högskolan i Borås, 2005:71.
- Jonsson, Stefan (1993). *De andra: Amerikanska kulturkrig och europeisk rasism*. Stockholm: Norstedts.
- Jordahl, Anneli (2001). Från grubblande servitör till nybliven skarp författare. *Expressen*, 2001-10-17, Kultur, s. 4.
- Jordahl, Anneli (2002). Främmande fåglar på parnassen. *00tal*, #9/10, s. 112-120.
- Julien, Isaac & Mercer, Kobena ([1988] 2002). Marginal och centrum. Ingår i Konstfack ed. *Postkoloniala studier*. Skriftserien Kairos nummer 7. Stockholm: Raster. S. 147-166.

Kellberg, Christina (2003). Med huvudet fullt av vimmelkanter. *Dagens Nyheter*, 2003-08-10, sektion A, s. 12.

Khemiri, Jonas Hassen (2003). *Ett öga rött*. Stockholm: Norstedts.

Khemiri, Jonas Hassen (2006). *Montecore*. Stockholm: Norstedts.

Klasson, Maj (1990). Biblioteksforskning i Sverige: En innehållsanalys av svensk biblioteksforskning/biblioteks- och informationsvetenskap 1900-1988. *Svensk biblioteksforskning*, 1990:4, s. 7-83.

Kuklarz, Zbigniew (2005). *Hjälp jag heter Zbigniew*. Stockholm: Bonniers.

Leiva Wenger, Alejandro (2001). *Till vår ära*. Stockholm: Bonniers.

Lilja, Eva (1998). Skaldinnans rörelser på fältet. Ingår i Broady, Donald ed. *Kulturens fält: En antologi*. Göteborg: Bokförlaget Daidalos. S. 159-172.

Litteraturens gränsländ: Invandrar- och minoritetslitteratur i nordiskt perspektiv. (2002) Gröndahl, Satu ed. Uppsala: Centrum för multietnisk forskning, Uppsala universitet.

Lundahl, Mikela (2002). Förord: Postkoloniala studier, konst och representation. Ingår i Konstfack ed. *Postkoloniala studier*. Skriftserien Kairos nummer 7. Stockholm: Raster förlag, s. 9-30.

Lundahl, Mikela (2005). *Vad är en neger? Negritude, essentialism, strategi*. Göteborg: Glänta produktion. Diss. Göteborgs universitet.

MacFarlane, Susan 1996. *Checking the mainstream: The architecture of Canadian literary criticism*. Victoria: Department of English. Diss. University of Victoria.

Moi, Toril ([1991] 1994). Att erövra Bourdieu. *Kvinnovetenskaplig tidskrift*, 1994:1, s. 3-25.

Neuman, Ricki (2005). Debutant utan etikett. *Svenska Dagbladet*, 2005-03-15, s. 64.

Olsson, Anders (1996). Vad är en kritiker? Kritikern som en roll på den offentliga scenen. *Vår Lösen*, 1996:1, s. 12-21.

Other Americans, other Americas: the politics and poetics of multiculturalism. Zaborowska, Magdalena J. ed. Dolphin Nr 28. 1998. Aarhus: Aarhus University Press.

Peterson, Bo (1998). Bokmarknad och litterära fält. Ingår i Broady, Donald ed. *Kulturens fält: En antologi*. Göteborg: Bokförlaget Daidalos. S. 325-346.

Petersson, Stefan (2004). *Pär Lagerkvist, tidningarna och kritiken: Mottagandet av Bödeln och Dvärgen i svensk dagspress*. Magisteruppsats i biblioteks- och informationsvetenskap vid Institutionen Bibliotekshögskolan, Högskolan i Borås, 2004:30.

Postkoloniala studier. Konstfack ed. Kairos nummer 7. 2002. Stockholm: Raster förlag.

Pripp, Oscar (2002). Mediabilder och levd erfarenhet. Ingår i Ramberg, Ingrid & Pripp, Oscar eds. *Fittja, världen och vardagen*. Tumba: Mångkulturellt centrum.

Ristilammi, Per-Markku (1999). *Rosengård och den svarta poesin: En studie av modern annorlundahet*. Stockholm/Stehag: Bruno Östlings Bokförlag Symposion. Diss. Lunds universitet.

Rydén, Per (1987). *Domedagar: Svensk litteraturkritik efter 1880*. Lund: Press & Litteratur. Diss. Lunds universitet.

Seldén, Lars (1999). *Kapital och karriär: informationssökning i forskningens vardagspraktik*. Borås: Valfrid. (Skrifter från Valfrid 20). Diss. Göteborgs universitet.

Stolar, Batia Boe 2003. *Immigrant nations, postimmigrant subjectivities: Locating the immigrant in the age of globalization*. Newfoundland: Department of English Language & Literature. Diss. Memorial University of Newfoundland.

Stroud, Christopher & Wingstedt, Maria (1993). Språklig chauvinism? Ingår i Arnstberg, Karl-Olov ed. *Kultur, kultur och kultur: perspektiv på kulturmöten i Sverige*. Stockholm: Liber Utbildning. S. 119-125.

Svedjedal, Johan (1997). Det litteratursociologiska perspektivet: Om en forskningstradition och dess grundantaganden. Ingår i Furuland, Lars & Svedjedal, Johan eds. *Litteratursociologi: Texter om litteratur och samhälle*. Lund: Studentlitteratur. S. 68-88.

Svedjedal, Johan (1998). Kritiska tankar: Om litteraturkritiken och det litterära systemet. *Tidskrift för litteraturvetenskap*, 1998:1, s. 49-61.

Svensk Annonstaxa. Dagspress 2004. Stockholm: Tidningsstatistik.

Tichý, Andrzej (2005). *Sex liter luft*. Stockholm: Bonniers.

Torgovnick, Marianna (1990). *Gone Primitive: Savage Intellectuals, Modern Lives*. Chicago: The University of Chicago Press.

Trotzig, Astrid (2005). Makten över prefixen. Ingår i Matthis, Moa ed. *Orientalism på svenska*. S. 104-127.

Vestheim, Geir (1997). *Fornuft, kultur og velferd: ein historisk-sosiologisk studie av norsk folkebibliotekpolitikk*. Oslo: Det Norske Samlaget. Diss. Göteborgs universitet.

Vikström, Björn (2005). *Den skapande läsaren: Hermeneutik och tolkningskompetens*. Lund: Studentlitteratur.

Ödman, Per-Johan (1994). *Tolkning förståelse vetande: Hermeneutik i teori och praktik*. Stockholm : AWE/Geber.

8.2 Förteckning över det empiriska materialet

Jag väljer här att skilja förteckningen av det empiriska materialet från övrig käll- och litteraturförteckning. Recensionerna ordnas efter vilken bok de recenserar (kronologisk ordning) och i vilken tidning de publicerats (storleksordning).

8.2.1 Recensionssammanställning Alejandro Leiva Wenger, *Till vår ära*

(19 oktober – 6 december 2001)

Aftonbladet:

Petersen, Åsa "Måste de dricka elixir?" 6 december 2001.

Dagens Nyheter:

Hessler, Ole "Bombat och smart" 19 oktober 2001.

GT/Expressen:

Schwartz, Nils "Parnassplatsen vikt Alejandro Leiva Wenger ger 'de nya svenskarna' ett litterärt ansikte" 19 oktober 2001.

Hansen, Stig "Lägg namnet på minnet" 19 oktober 2001.

Göteborgs-Posten:

Dahlbäck, Johan "Efter en klunk blir man blond" 22 oktober 2001.

Svenska Dagbladet

Lundberg, Johan "Novelldebut som skapar sug efter en roman" 29 oktober 2001.

Sydsvenska Dagbladet:

Gardell, Hanna "Fullt trovärdig förortsprosa" 19 oktober 2001.

Helsingborgs Dagblad:

Lingebrandt, Ann "Debut med skälvande nerv" 19 oktober 2001.

Nerikes Allehanda:

Andersson, Daniel "Nafsande noveller" 19 oktober 2001.

Östgöta Correspondenten: -

Upsala Nya Tidning:

Dahlerus, Magnus ”Med ungt perspektiv” 23 oktober 2001.

8.2.2 Recensionssammanställning Johannes Anyuru, *Det är bara gudarna som är nya*

(31 mars – 30 april 2003)

Aftonbladet:

Strömberg, Ragnar ”Stora anspråk – och det håller! – Ragnar Strömberg ser en ny, verklig poet debutera” 7 april 2003.

Dagens Nyheter:

Cullhed, Anders ”Anyuru tar tempen på förorten” 2 april 2003.

GT/Expressen:

Persson, Malte ”Trojansk förort” 3 april 2003.

Göteborgs-Posten:

Björck, Amelie ”Hela förorten snurrar in” 3 april 2003.

Svenska Dagbladet:

Lundberg, Johan ”Lyrisk sampling i förortens Troja” 3 april 2003.

Sydsvenska Dagbladet:

Nieminen Kristofersson, Tuija ”Akilles landar i betongförorten” 31 mars 2003.

Helsingborgs Dagblad:

Pettersson, Marie ”En don Quijote i förorten” 3 april 2003.

Nerikes Allehanda:

Andersson, Daniel ”Okonstlade förortsbilder” 3 april 2003.

Östgöta Correspondenten: -

Upsala Nya Tidning:

Gustavsson, Bo ”Poetisk konfrontation” 30 april 2003.

8.2.3 Recensionssammanställning Jonas Hassen Khemiri, *Ett öga rött*

(30 juli – 27 augusti 2003)

Aftonbladet:

Strömberg, Ragnar ”Räkna med bråk – Ragnar Strömberg om en våldsam debut” 4 augusti 2003.

Dagens Nyheter:

Thente, Jonas "Arabisk krigare gör uppror" 4 augusti 2003.

GT/Expressen:

Elam, Ingrid "Fett rätt i tiden" 4 augusti 2003.

Göteborgs-Posten:

Gunnarsson, Björn "Den unge Halims lidanden" 4 augusti 2003.

Svenska Dagbladet:

Rabe, Annina "Vasst på bruten svenska" 4 augusti 2003.

Sydsvenska Dagbladet:

Gardell, Hanna "Hellre stolt fejkarab än lågstatussvensk" 4 augusti 2003.

Helsingborgs Dagblad:

Kastner, Fabian "En röst som jidrar i huvudet" 4 augusti 2003.

Nerikes Allehanda:

Niittymäki, Maija "Långt från det lagom svenska" 27 augusti 2003.

Östgöta Correspondenten:

Klippvik, Ola "Språkbruk med absolut gehör" 30 juli 2003.

Upsala Nya Tidning:

Küchen, Maria "Stilsäker debutroman: Jonas Hassen Khemiris Ett öga rött får *minor classic*-varning av Maria Küchen" 4 augusti 2003.

8.2.4 Recensionssammanställning Marjaneh Bakhtiari, *Kalla det vad fan du vill*

(5 april – 10 maj 2005.)

Aftonbladet:

Bergström, Pia "Rörande, roligt elände – Pia Bergström om en ung, stark romandebut" 5 april 2005.

Petersen, Åsa "Jag tänker inte vara din fördom" 7 maj 2005.

Dagens Nyheter:

Jönsson, Dan "Språklig dunderladdning: Rosengårdsmalmötiska möter bondskånska" 10 maj 2005.

GT/Expressen: -

Göteborgs-Posten:

Gunnarsson, Björn "I landet där allting är fel" 22 april 2005.

Svenska Dagbladet:

Johansson, Eva ”Vita tänder’ på klingande skånska” 24 april 2005.

Sydsvenska Dagbladet:

Stig, Oline ”Oline Stig läser Marjaneh Bakhtiari” 6 april 2005.

Helsingborgs Dagblad:

Lingebrandt, Ann ”Hon rymmer från invandrarbåset” 20 april 2005.

Nerikes Allehanda:

Bernhardsson, Katarina ”Litteratur Marjaneh Bakhtiari” 25 april 2005.

Östgöta Correspondenten:

Karlsson, Jan ”Ovanligt bejakande och närvarande romandebut” 10 maj 2005.

Upsala Nya Tidning:

Johans, Sebastian ”Tragik och komik i stilsäker debutroman” 28 april 2005.

Bilaga 1: Recensentförteckning

Aftonbladet:

Bergström, Pia
Petersen, Åsa (2 st.)
Strömberg, Ragnar (2 st.)

Dagens Nyheter:

Cullhed, Anders
Hessler, Ole
Jönsson, Dan
Thente, Jonas

GT/Expressen:

Elam, Ingrid
Hansen, Stig
Persson, Malte
Schwartz, Nils

Göteborgs-Posten:

Björck, Amelie
Dahlbäck, Johan
Gunnarsson, Björn (2 st.)

Svenska Dagbladet:

Johansson, Eva
Lundberg, Johan (2 st.)
Rabe, Annina

Sydsvenska Dagbladet:

Gardell, Hanna (2 st.)
Nieminen Kristofersson,
Tuija
Stig, Oline

Helsingborgs Dagblad:

Kastner, Fabian
Lingebrandt, Ann (2 st.)
Pettersson, Marie

Nerikes Allehanda:

Andersson, Daniel (2 st.)
Bernhardsson, Katarina
Niittymäki, Maija

Östgöta

Correspondenten:
Karlsson, Jan
Klippvik, Ola

Uppsala Nya Tidning:

Dahlerus, Magnus
Gustavsson, Bo
Johans, Sebastian
Küchen, Maria

17 kvinnor
22 män

Till vår ära

Andersson, Daniel
Dahlbäck, Johan
Dahlerus, Magnus
Gardell, Hanna
Hansen, Stig
Hessler, Ole
Lingebrandt, Ann
Lundberg, Johan
Petersen, Åsa
Schwartz, Nils

3 kvinnor, 7 män

Det är bara gudarna som är nya

Andersson, Daniel
Björck, Amelie
Cullhed, Anders
Gustavsson, Bo
Lundberg, Johan
Nieminen Kristofersson,
Tuija

Persson, Malte
Pettersson, Marie
Strömberg, Ragnar

3 kvinnor, 6 män

Ett öga rött

Elam, Ingrid
Gardell, Hanna
Gunnarsson, Björn
Kastner, Fabian
Klippvik, Ola
Küchen, Maria
Niittymäki, Maija
Rabe, Annina
Strömberg, Ragnar
Thente, Jonas

5 kvinnor, 5 män

Kalla det vad fan du vill

Bergström, Pia
Bernhardsson, Katarina
Gunnarsson, Björn
Johans, Sebastian
Johansson, Eva
Jönsson, Dan
Karlsson, Jan
Lingebrandt, Ann
Petersen, Åsa
Stig, Oline

6 kvinnor, 4 män